

SCIENCE
JOURNAL

MODERN

ENGINEERING AND
INNOVATIVE
TECHNOLOGIES

'2021

ISSUE №17

Part №4

International periodic scientific journal

—*ONLINE*

www.moderntechno.de

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 98.95)

MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Heutiges Ingenieurwesen und
innovative Technologien

Issue №17

Part 4

October 2021

Published by:
Sergeieva&Co
Karlsruhe, Germany

ISSN 2567-5273
DOI 10.30890/2567-5273

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*

Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *PhD in technical sciences*

Editorial board: More than 230 doctors of science. Full list on pages 4

UDC 08

LBC 94

DOI: 10.30890/2567-5273.2021-17-04

Published by:

Sergeieva&Co

Lußstr. 13

76227 Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@modern techno.de

site: www.moderntechno.de

Copyright
© Authors, 2021

About the journal

The International Scientific Periodical Journal "Modern Technology and Innovative Technologies" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English. The journal is registered in INDEXCOPERNICUS.

Sections of the Journal:

Library of Congress Classification Outline	Sections
Subclass TJ / TJI-1570	Mechanical engineering and machinery
Subclass TK / TK1-9971	Electrical engineering.
Subclass TA / TA165	Engineering instruments, meters, etc. Industrial instrumentation
Subclass TK / TK5101-6720	Telecommunication
Subclass TK / TK1-9971	Electrical engineering. Electronics. Nuclear engineering
Subclass TN / TN1-997	Mining engineering. Metallurgy
Subclass TS / TS1950-1982, TS2120-2159	Animal products., Cereals and grain. Milling industry
Subclass TS / TS1300-1865	Textile industries
Subclass TK / TK7800-8360	Electronics
Subclass T / T55.4-60.8	Industrial engineering. Management engineering
Subclass T / T351-385	Mechanical drawing. Engineering graphics
Subclass TA / TA1001-1280, Subclass TL / TL1-484, Subclass TE / TE1-450, Subclass TF / TF1-1620	Transportation engineering, Motor vehicles. Cycles, Highway engineering. Roads and pavements, Railroad engineering and operation
Subclass TH / TH1-9745	Building construction
Subclass T / T55-55.3	Industrial safety. Industrial accident prevention
Additional sections	<i>Innovative economics and management, Innovations in pedagogy, Innovative approaches in jurisprudence, Innovative philosophical views</i>

Requirements for articles

Articles should correspond to the thematic profile of the journal, meet international standards of scientific publications and be formalized in accordance with established rules. They should also be a presentation of the results of the original author's scientific research, be inscribed in the context of domestic and foreign research on this topic, reflect the author's ability to freely navigate in the existing bibliographic context on the problems involved and adequately apply the generally accepted methodology of setting and solving scientific problems.

All texts should be written in literary language, edited and conform to the scientific style of speech. Incorrect selection and unreliability of the facts, quotations, statistical and sociological data, names of own, geographical names and other information cited by the authors can cause the rejection of the submitted material (including at the registration stage).

All tables and figures in the article should be numbered, have headings and links in the text. If the data is borrowed from another source, a bibliographic reference should be given to it in the form of a note.

The title of the article, the full names of authors, educational institutions (except the main text language) should be presented in English.

Articles should be accompanied by an annotation and key words in the language of the main text and must be in English. The abstract should be made in the form of a short text that reveals the purpose and objectives of the work, its structure and main findings. The abstract is an independent analytical text and should give an adequate idea of the research conducted without the need to refer to the article. Abstract in English (Abstract) should be written in a competent academic language.

The presence of UDC, BBK

Acceptance of the material for consideration is not a guarantee of its publication. Registered articles are reviewed by the editorial staff and, when formally and in substance, the requirements of the journal are sent to peer review, including through an open discussion using the web resource www.sworld.education

Only previously unpublished materials can be posted in the journal.

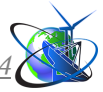
Regulations on the ethics of publication of scientific data and its violations

The editors of the journal are aware of the fact that in the academic community there are quite widespread cases of violation of the ethics of the publication of scientific research. As the most notable and egregious, one can single out plagiarism, the posting of previously published materials, the misappropriation of the results of foreign scientific research, and falsification of data. We oppose such practices.

The editors are convinced that violations of copyrights and moral norms are not only ethically unacceptable, but also serve as a barrier to the development of scientific knowledge. Therefore, we believe that the fight against these phenomena should become the goal and the result of joint efforts of our authors, editors, reviewers, readers and the entire academic community. We encourage all stakeholders to cooperate and participate in the exchange of information in order to combat the violation of the ethics of publication of scientific research.

For its part, the editors are ready to make every effort to identify and suppress such unacceptable practices. We promise to take appropriate measures, as well as pay close attention to any information provided to us, which will indicate unethical behavior of one or another author.

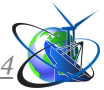
Detection of ethical violations entails refusal to publish. If it is revealed that the article contains outright slander, violates the law or copyright rules, the editorial board considers itself obliged to remove it from the web resource and from the citation bases. Such extreme measures can be applied only with maximum openness and publicity.

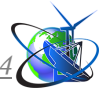
Editorial board

Averchenkov Vladimir Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Bryansk State Technical University, Russia
 Angelova Polya Georgieva, Doctor of Economic Sciences, Professor, Economic Academy D A Tsenova, Svishtov, Bulgaria, Bulgaria
 Animica Evgenij Georgievich, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ural State University of Economics, Russia
 Antonov Valerij Nikolajevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnical Institute", Ukraine
 Antrapceva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Ahmadijev Gabdulah Malikovich, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Bazheva Rima Chamalovna, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Kabardino-Balkarian State University named after H M Berbekov, Russia
 Batyrgareeva Vladislava Stanislavovna, Doctor of Law, Research Institute for the Study of Crime Problems named after academician V V Stashisa NAPRN of Ukraine, Ukraine
 Bezdenzhyh Tatyana Ivanovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, St Petersburg State University of Economics, Russia
 Blatov Igor Anatolevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
 Burda Aleksey Grigorevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Buharina Irina Leonidovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Udmurt State University, Russia
 Bushueva Inna Vladimirovna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
 Bykov Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
 Velichko Stepan Petrovich, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, Ukraine
 Vizir Vadim Anatolevich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine
 Vozhegova Raisa Anatolevna, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Institute of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Volgireva Galina Pavlovna, Candidate of Historical Sciences, assistant professor, Perm State University, Russia
 Voloh Dmitriy Stepanovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, A A National Medical University Pilgrim, Ukraine
 Vorozhbitova Aleksandra Anatolevna, Doctor of Philology, Professor, Sochi State University, Russia
 Gavrilenko Nataliya Nikolaevna, Doctor of Education, assistant professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
 Georgievskij Gennadij Viktorovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, senior scientific employee, SE "Ukrainian Scientific Pharmacopoeia Center for the Quality of Medicines", Ukraine
 Getman Anatolij Pavlovich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
 Gilev Gennadij Andreevich, Doctor of Education, Professor, Moscow State Industrial University, Russia
 Goncharuk Sergej Mironovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Russia
 Granovskaya Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Grebneva Nadezhda Nikolaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Russia
 Grizodub Aleksandr Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, SE "Ukrainian Scientific Center for the Quality of Medicines", Ukraine
 Gricenko Svetlana Anatolevna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Ural State Academy of Veterinary Medicine, Russia
 Gudzenko Aleksandr Pavlovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Lugansk State Medical University, Ukraine
 Demidova V G., candidate of pedagogical sciences, assistant professor, Ukraine
 Denisov Sergej Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
 Dorofeev Andrej Viktorovich, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University, Russia
 Dorohina Elena Yurevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, G V Russian University of Economics Plekhanova, Russia
 Ermagambet Bolat Toleuanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Director of the Institute of Coal Chemistry and Technology LLP, Kazakhstan
 Zhovtonog Olga Igorevna, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation NAAS, Ukraine
 Zaharov Oleg Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
 Zubkov Ruslan Sergeevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Nikolaev Interregional Institute for Human Development of the Higher Educational Institution "University of Ukraine", Ukraine
 Irzhi Hlahula, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, FLKR - T Bati University, Zlín, Czech
 Kalajda Vladimir Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tomsk State University, Russia
 Kalenik Tatyana Kuzminichna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
 Kantarovich Yu L., Ph D in History of Arts, Odessa National Music Academy, Ukraine
 Kapitanov Vasilij Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Karpova Nataliya Konstantinovna, Doctor of Education, Professor, South Federal University, Russia
 Kafarskij Vladimir Ivanovich, Doctor of Law, Professor, Director of Science Center of Ukrainian Constitutionalism, Ukraine
 Kirillova Elena Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Kirichenko Aleksandr Anatolevich, Doctor of Law, Professor, Ukraine
 Klimova Natalya Vladimirovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Knazeva Olga Aleksandrovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Bashkir State Medical University, Russia
 Kovalenko Elena Mihajlovna, doctor of philosophical science, Professor, South Federal University, Russia
 Kovalenko Petr Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Kokebaeva Gulzhauhat Kakenovna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan
 Kondratov Dmitriy Vyacheslavovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
 Kopej Bogdan Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Kosenko Nadezhda Fedorovna, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Ivanovo State University of Chemical Technology, Russia
 Kostenko Vasilij Ivanovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
 Kotlyarov Vladimir Vladislavovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kuban State Agrarian University, Russia
 Kochiney Yuriy Yurevich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, St Petersburg State Polytechnical University, Russia
 Kravchuk Anna Viktorovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Academy of the State Prison Service, Ukraine
 Kruglov Valerij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Railway Engineering, Russia
 Kuderin Marat Krykbaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, PSU named after S Toraiyrova, Kazakhstan
 Kurmaev Petr Yurevich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnya, Ukraine
 Kuhar Elena Vladimirovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Kazakh Agro Technical University S Seifullina, Kazakhstan
 Lapkina Inna Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Latygina Natalya Anatolevna, Doctor of Political Science, Professor, Kiev National University of Trade and Economics, Ukraine
 Lebedev Anatolij Timofeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Stavropol State Agrarian University, Russia

Lebedeva Larisa Aleksandrovna, candidate of psychological sciences, assistant professor, Mordevian State University, Russia
 Lipich Tamara Ivanovna, doctor of philosophical science, assistant professor, Belgorod State University, Russia
 Lomoto Denis Viktorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport, Ukraine
 Lyalkina Larisa Vladimirovna, Doctor of Philology, assistant professor, Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation, Russia
 Lyalkina Galina Borisovna, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Perm National Research Polytechnic University, Russia
 Majdanyuk Irina Zinovievna, doctor of philosophical science, assistant professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Makarova Irina Viktorovna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
 Maksin Viktor Ivanovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Malahov A V., Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, Ukraine
 Mateeva Anna Vasilevna, Doctor of Sociology, assistant professor, Altai State University, Russia
 Melnik Alyona Alekseevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Kiev National University of Technology and Design, Ukraine
 Milyaeva Larisa Grigorevna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Bysk Technical Institute (branch) "Altai State Technical University named after I I Polzunova", head of the department of business economics, Russia
 Mishenina Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Ukraine
 Mogilevskaya I M., candidate of pedagogical sciences, Professor, Ukraine
 Moisejkina Lyudmila Guchaevna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Kalmyk State University, Russia
 Morozov Aleksey Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
 Morozova Tatyana Yurevna, Doctor of Technical Sciences, Professor, Moscow State University of Instrument Engineering and Computer Science, Russia
 Nefedeva Elena Eduardovna, Doctor of Biological Sciences, assistant professor, Volgograd State Technical University, Russia
 Nikolaeva Alla Dmitrievna, Doctor of Education, Professor, Northeast Federal University named after M K Ammosova, Russia
 Orlov Nikolaj Mihajlovich, Doctor of Science in Public Administration, assistant professor, Academy of Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Department of Operational Conquest of the BB, Ukraine
 Otepova Gulmira Elubashevna, Doctor of Historical Sciences, Professor, Pavlodar State Pedagogical Institute, Kazakhstan
 Pavlenko Anatolij Mihajlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk, Ukraine
 Parunakyan Vaagn Emilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Priazov State Technical University, Ukraine
 Patyka Nikolaj Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National Scientific Center "Institute of Agriculture of NAAS", Ukraine
 Pahomova Elena Anatolevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, International University of Nature, Society, and Man "Dubna", Russia
 Pachurin German Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Nizhny Novgorod State Technical University R E Alekseeva, Russia
 Pershin Vladimir Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Tambov State Technical University, Russia
 Piganov Mihail Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Samara State Aerospace University named after academician S P Queen, Russia
 Polyakov Andrej Pavlovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Vinnitsa National Technical University, Ukraine
 Popov Viktor Sergeevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Saratov State Technical University, Russia
 Popova Taisiya Georgievna, Doctor of Philology, Professor, Peoples' Friendship University of Russia, Russia
 Rastrygina Alla Nikolaevna, Doctor of Education, Professor, Kirovograd State Pedagogical University named after Vladimir Vinnichenko, I Shevchenko, Krupytskyi, Ukraine
 Rebezov Maksim Borisovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Russia
 Reznikov Andrej Valentinovich, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Moscow State Technological University "Stankin", Russia
 Rokochinskij Anatolij Nikolaevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Water Resources and Environmental Management, Ukraine
 Romashenko Mihail Ivanovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
 Rylov Sergej Ivanovich, PhD in Economics, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Savaleva Nelli Aleksandrovna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Sochi State University, Russia
 Safarov Artur Mahmudovich, Doctor of Philology, Senior Lecturer, Russia
 Svetlov Viktor Aleksandrovich, doctor of philosophical science, Professor, Petersburg State University of Railway Engineering, Russia
 Semencov Georgij Nikiforovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
 Sentyabrev Nikolaj Nikolaevich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Volgograd State Academy of Physical Culture, Russia
 Sidorovich Marina Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Kherson State University, Ukraine
 Sirota Naum Mihajlovich, Doctor of Political Science, Professor, State University of Aerospace Instrumentation, Russia
 Smirnov Evgenij Ivanovich, Doctor of Education, Professor, Yaroslavl State Pedagogical University named after K D Ushinsky, Russia
 Sokolova Nadezhda Gennadevna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Izhevsk State Technical University, Russia
 Starodubcev Vladimir Mihajlovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Stegnij Vasilij Nikolaevich, Doctor of Sociology, Professor, Perm National Research Polytechnical University, Russia
 Stepenko Valerij Efreimovich, Doctor of Law, assistant professor, Pacific State University, Russia
 Stovpcev Olexsandr Vasilovich, Doctor of Philosophy, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Stovpce Vasile Grigorevich, Candidate of Philology, assistant professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
 Strelcova Elena Dmitrievna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, South Russian State Technical University (NPI), Russia
 Suhenko Yuriy Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 Suhova Mariya Gennadevna, Doctor of Geographical Sciences, assistant professor, Gorno-Altai State University, Russia
 Tarariko Yuriy Aleksandrovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Ukraine
 Tarasenko Larisa Viktorovna, Doctor of Sociology, Professor, South Federal University, Russia
 Testov Boris Viktorovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tobolsk Integrated Scientific Station, Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, Tobolsk, Russia
 Tokareva Natalya Gennadevna, Candidate of Medical Sciences, assistant professor, Medical Institute FSBEI HE "Moscow State University named after NP Ogarev, Russia
 Tolbatov Andrej Vladimirovich, candidate of technical sciences, assistant professor, Sumy National Agrarian University, Ukraine
 Tonkov Evgenij Evgenievich, Doctor of Law, Professor, Law Institute of the National Research University Belgorod State University, Russia
 Trigub Petr Nikitovich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kazakh
 Tungushbaeva Zina Bajbagusovna, Doctor of Biological Sciences, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Kazakhstan
 Ustenko Sergej Anatolevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Nikolaev State University named after V O Sukhomlinsky, Ukraine
 Fateeva Nadezhda Mihajlovna, Doctor of Biological Sciences, Professor, Tyumen State University, Russia
 Fatyhova Alevtina Leontevna, Doctor of Education, assistant professor, Bashkir State University (Sterlitamak branch), Russia
 Fedorishin Dmitro Dmitrovich, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

- Fedotova Galina Aleksandrovna, Doctor of Education, Professor, Novgorod State University, Russia
- Fedyanina Lyudmila Nikolaevna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Habibullin Rifat Gabdulhakovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Kazan (Volga) Federal University, Russia
- Hodakova Nina Pavlovna, Doctor of Education, assistant professor, Moscow City Pedagogical University, Russia
- Hrebina Svetlana Vladimirovna, Doctor of Psychology, Professor, Pyatigorsk State Linguistic University, Russia
- Chervoniy Ivan Fedorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya State Engineering Academy, Ukraine
- Chigirinskaya Natalya Vyacheslavovna, Doctor of Education, Professor, Volgograd State Technical University, Russia
- Churekova Tatyana Mihajlovna, Doctor of Education, Professor, Russia
- Shajko-Shajkovskij Aleksandr Gennadevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Chernivtsi National University Y Fedkovich, Ukraine
- Shapovalov Valentin Valerevich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Shapovalov Valerij Vladimirovich, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkiv Regional State Administration, Ukraine
- Shapovalova Viktoriya Aleksееvna, Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Kharkov Medical Academy of Postgraduate Education, Ukraine
- Sharagov Vasilij Andreevich, Doctor of Chemical Sciences, assistant professor, Balti State University "Alecu Russo", Moldova
- Shevchenko Larisa Vasilevna, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
- Shepitko Valerij Yurevich, Doctor of Law, Professor, National Law University named after Yaroslav the Wise, Ukraine
- Shibaev Aleksandr Grigorevich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Odessa National Maritime University, Ukraine
- Shishka Roman Bogdanovich, Doctor of Law, Professor, National Aviation University, Ukraine
- Sherban Igor Vasilevich, Doctor of Technical Sciences, assistant professor, Russia
- Elezovich M Dalibor, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, Pristina University K Mitrovica, Serbia
- Yarovenko Vasilij Vasilevich, Doctor of Law, Professor, Admiral G I Maritime State University Nevelsky, Russia
- Yacenko Aleksandr Vladimirovich, Professor, Institute of Maritime Economics and Entrepreneurship, Scientific Research Design Institute of the Marine Fleet of Ukraine, Ukraine
- Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
- Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economics, docent, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
- Svitlana Titova, PhD in Geography, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Tatarchuk Tetiana, PhD in technical sciences, NU "Zaporizhzhya Polytechnic", Ukraine
- Chupakhina Svitlana Vasylivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Vasyly Stefanuk Precarpathian National University, Ukraine
- Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economics, docent, Khmelnytsky National University, Ukraine
- Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, docent, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Zakharenko Natalia, PhD in Economics, Priazov State Technical University, Ukraine
- Kirkin Oleksandr Pavlovich, PhD in technical sciences, docent, Priazov State Technical University, Ukraine
- Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, docent, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economics, docent, Adyge State University, Russia
- Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in technical sciences, docent, Ternopil National Economic University, Ukraine
- Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior research assistant, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
- Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Melioration of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
- Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
- Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Stanslavchuk Oksana Volodymyrivna, PhD in technical sciences, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Mirus Oleksandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, docent, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Nashynets-Naumova Anfisa, Doctor of Law, docent, Boris Grinchenko Kyiv University, Ukraine
- Kyselov Iurii Olexandrovych, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Uman National University of Horticulture, Ukraine
- Smutchak Zinaida Vasylivna, Doctor of Economic Sciences, docent, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine
- Polenova Galina Tikhonovna, Doctor of Philology, Professor, Rostov-on-Don State University of Economics, Russia
- Makeeva Vera Stepanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Russian State University of Physical Culture, Sports, Youth and Tourism, Russia
- Bunchuk Oksana, Doctor of Law, docent, Yurij Fedkovich Chernivtsi National University, Ukraine
- Gladukh Ievgenii, Doctor of Pharmacy, Professor, National University of Pharmacy, Ukraine
- Benera Valentyna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
- Demyanenko Natalia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets, Ukraine
- Makarenko Andriy Viktorovich, PhD in pedagogical sciences, docent, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
- Kharkovliuk-Balakina Natalia, PhD in biological sciences, docent, State Institution "Institute of Gerontology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Ukraine
- Chushenko Valentina Mykolajivna, PhD in pharmaceutical sciences, docent, National Pharmaceutical University, Ukraine
- Malinina Nina Lvovna, doctor of philosophical science, docent, Far Eastern Federal University", Russia
- Brukhansky Ruslan Feoktistovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Western Ukrainian National University, Ukraine
- Zastavetska Lesya Bogdanovna, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Ternopil National Pedagogical University named after V Gnatyuk, Ukraine
- Kalabaska Vira Stepanivna, PhD in pedagogical sciences, docent, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnina, Ukraine
- Kutishchev Stanislav Nikolaevich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor, VSTU, Russia
- Pikas Olha Bohdanivna, Doctor of Medical Sciences, Professor, National Medical University named after A A Bogomolets, Ukraine
- Shepel Yuri Alexandrovich, Doctor of Philology, Professor, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine
- Kuris Yuri Vladimirovich, Doctor of Technical Sciences, Professor, Zaporizhzhya National University, Ukraine
- Kalinichenko Irina Alexandrovna, Doctor of Medical Sciences, Professor, Sumy State Pedagogical University named after A S Makarenko, Ukraine
- Kagermazova Laura Tsraevna, Doctor of Psychology, Professor, Chechen State Pedagogical Institute, Russia
- Kravchenko Olena Ivanivna, Doctor of Pedagogical Sciences, assistant professor, Luhansk National Taras Shevchenko University, Ukraine
- Redkous Vladimir Mikhailovich, Doctor of Law, Professor, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, Russia
- Evstropov Vladimir Mikhailovich, Doctor of Medical Sciences, Professor, Russian Customs Academy, Russia
- Kononova Alexandra Evgenievna, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine
- Svitlana Titova, PhD in Geography, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Tatarchuk Tetiana, PhD in Technical Sciences, Zaporizhzhya Polytechnic, Ukraine
- Chupakhina Svitlana Vasylivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, Vasyly Stefanuk Precarpathian National University, Ukraine
- Boiko Ruslan Vasiliovich, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Khmelnytsky National University, Ukraine
- Voropayeva Tetiana Sergiivna, PhD in Psychology, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Kirkin Oleksandr Pavlovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Priazovskiy State Technical University, Ukraine
- Kyianovskiy Aleksandr Moiseevich, PhD in Chemistry, assistant professor, Kherson State Agrarian University, Ukraine
- Tharkahova Irina Grigorevna, PhD in Economic Sciences, assistant professor, Adyge State University, Russia
- Vitroviy Andriy Orestovych, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Ternopil National Economic University, Ukraine
- Khodakivska Olga, Doctor of Economic Sciences, senior researcher, National Research Center "Institute of Agrarian Economics", Ukraine
- Shatkovskiy Andrii, Doctor of Agricultural Sciences, Institute of Water Problems and Land Reclamation of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Ukraine
- Katerynchuk Ivan Stepanovych, Doctor of Technical Sciences, Professor, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky, Ukraine
- Goncharenko Igor Vladimirovich, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Ukraine
- Gornostaj Oryslava Bogdanivna, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Mirus Oleksandr-Zenovij Lvovich, PhD in Chemistry, assistant professor, Lviv State University of Life Safety, Ukraine
- Belotserkovets Vladimir Viktorovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, National Metallurgical Academy of Ukraine, Ukraine
- Lopuch Protr Stepanovych, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Belarusian State University, Belarus
- Shvets Iryna Borysovna, Doctor of Arts, Professor, Vinnytsia State Pedagogical University named after M Kotsyubynsky, Ukraine
- Morozov Oleg Viktorovich, Doctor of Historical Sciences, assistant professor, University of Customs and Finance, Ukraine
- Vykrushch Vira Olexandriivna, Doctor of Pedagogy, professor, National University "Lviv Polytechnic", Ukraine
- Okrhimenko Viacheslav Mykolaiovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Kharkiv University of Municipal Economy named after A M Beketova, Ukraine
- Podchashynskiy Yurii Olexandrovych, Doctor of Technical Sciences, professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
- Blavych Halyna Vasylivna, Doctor of Pedagogy, professor, Vasyly Stefanuk Precarpathian National University, Ukraine
- Hurin Ruslan Serghiyovych, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, South Ukrainian National Pedagogical University named after K D Ushinsky, Ukraine
- Sukhominov Anatolii Ivanovich, PhD in Technical Sciences, assistant professor, Far Eastern Federal University, Russia
- Popova Julia Mikhailivna, Doctor of Economic Sciences, assistant professor, Poltava State Agrarian University, Ukraine
- Kononenko Mykhailo Mykhaylovych, PhD in Public Administration, assistant professor, Poltava raionna glad, Ukraine
- Muliar Volodymyr Ilyich, Doctor of Philosophical Science, Professor, Zhytomyr Polytechnic, Ukraine
- Yefimova Olha Mykolajivna, PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Khymai Natalia Ihorivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Zarivna Oksana Tymofiyivna, PhD in Pedagogical Sciences, assistant professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Shalova Natalia Stanislavivna, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine
- Mitina Lubov Sergiivna, PhD in Philology, assistant professor, Kharkiv State Academy of Culture, Ukraine
- Suima Irina Pavlivna, PhD in Philology, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine
- Medynska Tetiana Igorivna, PhD in Economics, assistant professor, Rivne State Humanitarian University, ORCID 0000-0001-6838-6403, Ukraine
- Vekua Oksana Vitalevna, PhD in Philology, assistant professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
- Shilo Zhanna Stepanivna, PhD in Economics, assistant professor, National University of Water Resources and Environmental Management, ORCID 0000-0002-2669-6734, Ukraine
- Chiladze Georgiy Bidzinovich, Doctor of Law, Professor, University of Georgia, Georgia
- Kolomiets Tetiana Vyacheslavivna, PhD in Philosophy, National Medical University named after A A Bogomolets, ORCID 0000-0002-5335-7789, Ukraine
- Fonar Liudmyla, PhD in technical sciences, Odessa National Polytechnic University, ORCID 0000-0002-7478-6742, Ukraine
- Melnyk Marharyta, PhD in technical sciences, assistant professor, Odessa National Polytechnic University, ORCID 0000-0003-0619-7281, Ukraine
- Cuznetov Alexandru Serghei, PhD in Law, assistant professor, Moldavian State University, ORCID 0000-0002-2738-5620, Moldova
- Yelnikova Mariia, PhD in political science, National Pedagogical University named after M P Dragomanov, ORCID 0000-0001-9250-4684, Ukraine
- Pysmenna Olena, PhD in Law, assistant professor, Donetsk National University named after Vasily Stus, Ukraine
- Knyazeva Maryna Vladislavovna, Kharkiv National University V N Karazin, Ukraine
- Khara Maryna Volodymyrivna, PhD in technical sciences, assistant professor, SHEE "Priazov State Technical University", Ukraine
- Nikolaienko Iryna Volodymyrivna, PhD in technical sciences, assistant professor, SHEE "Priazov State Technical University", Ukraine
- Malinovskiy Yuriy Alexandrovich, PhD in technical sciences, assistant professor, OSB "Kryvyi Rih Professional College of the National Aviation University", Ukraine
- Andrii Tkachuk, PhD in technical sciences, assistant professor, State University "Zhytomyr Polytechnic", Ukraine
- Shablii Tetiana Petrivna, PhD in Medical Sciences, assistant professor, Odessa National Medical University, ORCID 0000-0003-3114-3728, Ukraine
- Zaichkivska Oksana Vasulivna, PhD in Economics, assistant professor, NUVGP, ORCID 0000-0002-8792-9204, Ukraine

УДК 373.2.015.31:688.72/.73

CLASSIFICATION OF MODERN ART AND GAME MATERIAL IN THE CONTEXT OF FORMATION OF CREATIVITY OF A PRESCHOOL CHILD**КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНОГО МИСТЕЦЬКО-ІГРОВОГО МАТЕРІАЛУ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ****Zimakova L. V. / Зімакова Л. В.***s.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8066-5181>**Kramarenko V. O. / Крамаренко В. О.***post-graduate student / аспірант*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1880-347X>*Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ostrograska, 2, 36000 /**Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка,**Полтава, Остроградського, 2, 36000*

Анотація. У статті порушено проблему необхідності систематизації сучасного мистецько-ігрового матеріалу, який виготовляється для дітей з метою креативного розвитку дошкільників. Схарактеризовано дефініцію «мистецько-ігровий матеріал» (МІМ), який аргументовано відокремлено від сталого поняття «іграшка», та подано його класифікацію. Узагальнено наукові підходи до дитячої іграшки, починаючи з перших педагогічних класифікацій. Висвітлено нові категорії дитячої іграшки, спільні риси та різноманітність класифікаційних підходів. У публікації наведено велику кількість трактувань функціональних особливостей дитячої іграшки, її вікової та розвивальної місій, акцентовано на відмінності дитячих іграшок та сучасного мистецько-ігрового матеріалу.

Ключові слова: дитяча іграшка, гра, ігрове приладдя, сучасний мистецько-ігровий матеріал (МІМ), класифікація, дитина дошкільного віку, креативність, компетенції.

Вступ.

На сьогодні педагогічна наука проходить процес активного розвитку, розширює сфери досліджень, концентрується на сучасних педагогічних розробках та розвиває їх. Однією з цікавих та перспективних тем педагогічної науки є формування креативності особистості, починаючи з дошкільного дитинства. Наукове товариство та педагоги активно займаються пошуком ефективних освітніх засобів формування цієї важливої базової компетентності, яку розглядають як особистісну якість, загальну здібність дитини до творчої діяльності у різних життєвих ситуаціях, у готовності до нестандартних, оригінальних рішень тощо (В. Бусел, В. Кремень, Н. Гавриш).

У зв'язку з цим найважливішими засобами формування креативності є, на нашу думку, дитячі іграшки та ігровий матеріал, що активно примножують тематику психосоціального (повноцінного) розвитку, візуалізують (виявляють) психоемоційний стан та особистісні риси характеру дитини, вікову та гендерну зацікавленість, діагностують та формують креативність дитини дошкільного віку. Завдяки розвитку виробництва, потужній маркетинговій складовій та можливостям інформування у сучасному цифровому світі ми маємо колосально великий обсяг світового іграшкового фонду, який потребує переосмислення, обґрунтування, опису, класифікації, педагогізації у площині креативного розвитку дошкільника.

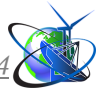
Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Головним компонентом, «матеріальною основою» (А. Макаренко), «життєвим нервом» гри (Ю. Аркін) є іграшка – річ, призначена дітям для гри. Як і гра, іграшка є важливим фактором психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею усіх необхідних для сучасної людини видів діяльності на більш високому рівні. Одна з перших спроб систематизації дитячих ігор належить Фрідріху Фребелю. На початку минулого сторіччя з'являється класифікація дитячої іграшки українського науковця, послідовника К. Ушинського – Тимофія Лубенця (1909 р.), що складалась з чотирьох категорій: 1. Така, що спонукає до наслідування. 2. Побутова іграшка. 3. Іграшка, спрямована на фізичний розвиток. 4. Наукова іграшка. З часом класифікаційні підходи до дитячої іграшки змінювались у бік розширення та більш глибокого осмислення її функціоналу науковцями та педагогами: Н. Бартрамом (1912 р.), М. Бернштейном (1929 р.), Є. Фльориною (1935 р.), А. Макаренко (1972 р.), О. Косаковською (1980 р.), С. Новосьоловою (1987 р.), М. Бениаминою (1991 р.), Т. Поніманською (2006 р.) та багатьма іншими. [10]

На сьогодні у світі існує достатня кількість класифікацій дитячих іграшок. Їх класифікують за матеріалом, з якого виготовлена іграшка (природні матеріали, промислові матеріали, комбіновані матеріали), за педагогічним, віковим та виховним призначеннями. Розглянемо найбільш розповсюджені класифікації.

Радянський науковець Є. Фльоріна запропонувала класифікацію дитячої іграшки за психічними та фізичними напрямками розвитку дитини і структурувала їх за такими розвиваючими компонентами: моторно-спортивні та тренувальні, іграшка сюжетна та іграшка-образ, творчо-трудова іграшка (складені з часткових елементів, що допомагають дитині створити образ і залучати до гри), технічні іграшки (сюжетні та ті, що демонструють дію фізичних законів та процесів; передбачають дитяче конструювання і технічне винахідництво); настільні ігри. За Фльоріною, [13] особливість технічних іграшок полягає у тому, що перед початком гри дитині треба звести споруду, а потім навколо неї вигадати сюжет. Також у класифікації присутні нові категорії: музичні, театральні іграшки (набори персонажів, прикрас тощо) та веселі іграшки (народні іграшки, рухомі іграшки та ті, що видають звуки) [10].

Науковець, психолог, автор багатьох публікацій із дитячої психології В. Мухіна, визнаючи розважальну функцію іграшок, вважає, що їх велику кількість необхідно поділити на іграшки, що впливають на пізнавальний розвиток дитини, та ті, що формують моральну сферу особистості дитини [5].

На сучасному етапі на думку американського психолога Г. Лендрета (*Lahdreth G*), іграшки для дітей виконують психотерапевтичну функцію, зокрема великої популярності у роботі з дітьми набула лялькотерапія. Іграшки та матеріали для ігрової терапії Г. Лендрет пропонує поділити на три групи: іграшки з реального життя (лялькове сімейство, будиночки, маріонетки та

неіснуючі персонажі – Гамбі – лялька з нерозмальованим обличчям); іграшки та матеріали, що допомагають вивільненню агресії (пістолети, рушниці; глина); іграшки та матеріали для творчого самовираження та емоційного розвитку (пісок і вода; палітра і фарби; кубики тощо) [4].

Загальновідома істина, що іграшка незмінний супутник з перших днів життя людини. Дорослі навмисно створюють її з виховною метою, для підготовки малюка до вступу в суспільні відносини. Для дитини іграшка є найважливішим засобом її психічного розвитку. Впродовж дошкільного періоду життя дитині необхідні образні іграшки, але у різні вікові періоди вони виконують неоднакові функції у її психічному розвитку: у немовляти викликають приємні відчуття і позитивні емоції; у ранньому та дошкільному віці іграшка – стимулюючий фактор для різноманітних видів ігор: сюжетно-рольових, будівельних, дидактичних ігор, режисерських та ігор-драматизацій. На формування самостійних ігор дітей продуктивно впливають сюжетно-образні іграшки, серед яких відокремлюють: реалістичні – ляльки з яскраво вираженими характерами, умовні – ляльки з узагальненими рисами (неваліяка), символічні (предмети – замітники) [11].

Науковці Р. Павелків, О. Цигипало класифікували ігрове приладдя для дітей за наступними видами: образні іграшки, іграшки-знаряддя, технічні іграшки, театралізовані, спортивно-моторні, іграшки-саморобки, іграшки-забави [9], що загалом відповідає попереднім науковим класифікаціям, але на нашу думку, функціональні можливості дитячої іграшки у наданій структурі, за своєю суттю, дещо обмежують їх педагогічне спрямування, що в сучасні часи вимагає ґрунтовного перегляду та корегування.

Мета статті полягає у розкритті сутності нововведеного поняття «мистецько-ігровий матеріал», його класифікації та виявленні впливу на формування креативності дітей дошкільного віку.

Завдання: зважаючи на стрімкий ріст виробництва та маркетингового впливу сучасного ринку ігор, проаналізувати відомі класифікації дитячої іграшки; обґрунтувати дефініцію «мистецько-ігровий матеріал»; сублімувати та запропонувати класифікацію сучасного МІМ з урахуванням його функціональних особливостей та потенціалу креативного розвитку дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Іграшка – особливий психологічний засіб, в якому опереджені завдання психічного та особистісного розвитку в кожний віковий період дитини. Основна вимога до іграшки – максимально сприяти розгортанню всіх типів діяльності, в яких найбільш ефективно відбувається формування та розвиток нових компетенцій кожного вікового періоду, тобто відбувається реалізація вікових завдань розвитку [12]. Також нам важлива думка Дж. Локка про винахідницький характер іграшок, призначення яких полягає у виявленні і розвитку творчих здібностей дітей. Динамічна, максимально дійова іграшка повинна спонукати до відтворення всіх відомих дошкільнику дій та відносин, що дає можливість усвідомити свій образ «Я» задля вирішення інтерперсональних ситуацій.

Сучасні класифікації іграшок та ігрового матеріалу обумовлені педагогічними або функціональними напрямками та мають поділ на декілька груп. В Україні діє Примірний перелік ігрового та навчально-дидактичного обладнання для ЗДО [14]. Перелік укомплектовано відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти України. У ньому зrealізовано діяльнісний підхід, враховано зміни в соціальному замовленні до якості дошкільної освіти та уміщено інноваційні розробки для повноцінного розвитку дітей раннього та передшкільного віку. Для ігрової діяльності у ЗДО передбачено орієнтовні види та кількість іграшок, атрибутів та ігрового обладнання відповідно до віку, а саме: ляльки, предмети лялькового вжитку, побутова техніка та засоби зв'язку, фігурки, транспорт, техніка, інструменти, ігрові споруди; настільні ігри; іграшки для ігор з піском, водою, снігом, вітром; м'яконабивні іграшки; народні іграшки, механічні/інерційні іграшки, цифрові, з елементами живлення; сенсорні іграшки та ігрове обладнання; музичні, оптичні, конструкторсько-будівельні іграшки. Для інших видів дитячої діяльності у ЗДО також передбачено іграшки, ігри, ігрове обладнання, зокрема: для рухової діяльності – спортивно-моторні (городки, різні види м'ячів, шайби, велосипеди, лижі, ракетки тощо), для розвитку рухів, рухової активності (більбоке, кільцекид, серсо, кеглі, настільні спортивно-моторні ігри «Хокей», «Футбол» тощо), для занять у басейні (м'ячик, рибка, пташка, кораблик тощо); для художньої діяльності перелік пропонує мати матеріали – різновиди паперу та картону, наліпки, олівці, фломастери, маркери, крейду, вугільні олівці, пастель, парафінові свічки, пластилін, глину, кінетичний пісок тощо; для музичної діяльності передбачено дидактичні ігри на розвиток музичних здібностей (слуху, ритму тощо); для театральної та літературної діяльності – різні види театрів та настільні ігри за сюжетами літературних творів; для мовленнєво-пізнавальної діяльності – традиційні та інноваційні іграшки та палички; для трудової діяльності – народні іграшки, природний, текстильний та викидний матеріали [14].

Дослідження проблеми класифікації дитячої іграшки виявило існування радикально іншого підходу всесвітнім енциклопедичним інтернет-ресурсом Wikipedia (CC-BY-SA), (GFDL), де систематизація ігрового приладдя не містить прив'язки до педагогічних, вікових та дидактично-виховних місій, хоча сам енциклопедичний ресурс динамічно реагує на найновіші промислові розробки цього напрямку і у повній мірі охоплює сучасні тренди, типи та види іграшок для дітей.

Ринок іграшкової продукції сьогодення привносить у класифікацію Wiki (скор.) нові категорії, доповнює, розширює їх такими видами як: «динамічні іграшки» (Spiner, Pin art, чарівна куля, мобіле та ін..), «наукові іграшки» (набори для хімічних, магнітних та фізичних дослідів тощо), «звукові іграшки» (мобілі, генератори шуму (зауважимо, що це не категорія «музичні іграшки», як загально прийнято у країнах сталої пострадянської педагогіки)). Категорія іграшок за образами сучасних героїв дитячої літератури, мультфільмів, кіно має назву «фігуративна іграшка», а саме авторські (запатентовані) іграшкові образи – Смурфікі, черепашки-ніндзя, Людина-павук та інші супер-герої. Їх зовнішні

принади формують у дітей готовність до прийняття та занурення у незвичайні образи-характери, які ефективно стимулюють до імпровізації, перевтілення та пошуку нових сюжетних ліній дитиною.

До креативних іграшок у Wikipedia віднесено конструктор Lego, хоча конструктори мають окрему категорію. Конструктор Lego згадується у обох категоріях що, на нашу думку, є цілком логічним. Зауважимо, до появи конструктора Lego існувало багато інших модульних конструкторів для дітей, але саме розробка данського винахідника Оле Кірка Крістіансена (*Ole Kirk Christiansen*) дозволила актуалізувати функціонал у новій розвивальній площині – від звичайного конструктора з дещо більшим набором елементів, до навчального матеріалу у різноманітних напрямках розвитку дитини (музичному, логіко-математичному, комунікативно-мовленнєвому та ін.) та для стимулювання розвитку креативності.

Важливий нюанс – в інтернет-енциклопедії виокремлено нову категорію інтерактивних іграшок, до яких віднесено забавки у вигляді рухомих, звукових тваринок, USB-іграшки, ігровий матеріал, що містить QR-код.

Закцентуємо на тому, що у наведеній класифікації відсутні іграшки для дитячої художньої творчості. Впевнені, що автори Wikipedia не задіяли їх у класифікацію з міркувань відсутності вираженої ігрової складової і сприймають радше як мистецько-ігровий матеріал, але не як одноосібні іграшки. З чим ми повністю згодні. [15]

Wikipedia доводить той факт, що на сьогодні класифікація дитячих іграшок зазнає змін, з розвивальної та навчальної місії повертається у бік розмитої вікової приналежності та функціоналу задля стимулювання розвитку креативності. Наведемо приклад рухової звукової іграшки «мобліє», що з'являється у полі зору дитини, практично відразу після її народження. У попередніх класифікаціях такий тип іграшки відносився до розвивального матеріалу дітей середнього та старшого дошкільного віку [8].

Зауважимо, що у класифікації Wikipedia до загально відомих категорій додано найбільш сучасні іграшкові матеріали та предмети для дитячої гри. На сьогодні постає питання актуальності перегляду наукових підходів до дитячої іграшки та матеріалів для розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку, що є принципово необхідним заходом при завданні розвитку креативності, як однієї із базових компетенцій сучасної людини. У зв'язку з цим, ми вважаємо, що на часі нова класифікація дитячої іграшки та мистецько-ігрового матеріалу.

У результаті ознайомлення з відомими науковими поглядами щодо класифікації сучасної дитячої іграшки та іграшкових матеріалів ми створили нову класифікацію і поставили за мету за допомогою експериментальних методик розширити перспективи розвитку креативності, починаючи з дошкільного віку людини.

Розглянемо спільність та відмінності іграшки і сучасного мистецько-ігрового матеріалу. Під час ігрової дії з іграшкою гра дитини відбувається під впливом попереднього досвіду або заданих правил, вона несе передбачуваний характер, рухається відомою сюжетною лінією, і у процесі ігрової дії дитина перебуває у стані зони комфорту. На нашу думку, на відміну від гри з іграшкою

у процесі ігрових дій з мистецько-ігровим матеріалом дитина переходить у стан імпровізаційного акту, вигадує нові образи та винаходить нові характеристики; залучаючи попередній досвід, розвиває уяву, активізує імпровізаційно-творчу діяльність та психоемоційні, особистісно-поведінкові та мистецько-діяльнісні здатності.

Не викликає сумнівів той факт, що будь-яка іграшка у своєму стабільному, знайомому для дитини стані може бути використана у якості доповнення до творчої гри із залученням мистецько-ігрового матеріалу, доповнювати, надихати до розширення меж гри, але за своєю сутністю буде залишатись іграшкою [3].

Схарактеризуємо сучасний мистецько-ігровий матеріал (МІМ). У ключовій дефініції ми синтезували три поняття «мистецтво», «гра», «матеріал». У різноманітних наукових джерелах мистецтво трактується як засіб самовираження; засіб пізнання; форма суспільної свідомості; вид естетичного освоєння світу; органічна єдність творення, пізнання, оцінки й людського спілкування тощо. «Гра» – це діяльність людини з моделювання іншого виду діяльності з розважальною чи навчальною метою, яка тісно межує з мистецтвом, хоч зазвичай не створює художніх цінностей [16]. «Матеріал» – це речовина, або суміш речовин, первинний предмет праці, який використовують для виготовлення виробу (основний матеріал), або які сприяють якимось діям. Ігровий матеріал для дітей, як і будь-який інший матеріал, може бути природного походження чи створений людиною [17]. Тому, під сучасним мистецько-ігровим матеріалом ми розуміємо засіб художньо-естетичного освоєння світу, формування та самореалізації особистості в ігровій діяльності [2]

Підсумовуючи вищевикладене, пропонуємо уточнене визначення мистецько-ігрового матеріалу (МІМ). Мистецько-ігровий матеріал – це сучасні види ігрового матеріалу природного походження або виготовленого за вимогами безпеки для дитячого віку, який надає можливість особистісної чи колективної імпровізації, тобто стимулює створення нових або поліпшення готових ігрових форм, сюжетів та вправ (за ініціативою дитини, що опирається на попередній досвід) та є повністю або частково залученим у сучасних мистецьких практиках. Ігрова діяльність з мистецько-ігровим матеріалом, до якої залучається дитина, не обмежена правилами, а якщо вони і виникають, то їх автором (співавтором) є дитина. Також зауважимо, що при залученні у гру МІМ не припустимим є поняття «правильно – неправильно», оскільки МІМ – матеріал, що за своєю суттю дозволяє проявитися уяві, фантазії, вільно поєднувати і обґрунтовувати, пояснювати свій вибір. МІМ також примножує психосоціальний (повноцінний) розвиток, візуалізує (виявляє) психоемоційний стан та особистісні риси характеру, починаючи з наймолодшого віку дитини.

Задля структуризації сучасного мистецько-ігрового матеріалу ми розробили авторський класифікатор, де розподілили МІМ за ознаками матеріалів, що повністю або частково залучені до мистецьких практик, а за формою та суттю реалізують місію креативного розвитку дитини, як зазначалось вище:

- пластичний матеріал: самозастиваюча глина, кінетичний пісок, «Ліпаки», слайд, пластик, що запікається, магнітний пластилін;
- магнітний матеріал: іграшки на основі магнітних елементів 4D, магнітні конструктори 4D, Неокуб, площинні магнітні іграшки, магнітний пластилін;
- паперовий матеріал: папір фактурний (гофрований, восковий, ламінований, з ефектом пом'ятості, принтований), калька, фольга, картон, настільні ігри зі зміною сюжетної лінії, героя; наліпки, збірні моделі з картону з можливістю подальшого використання мистецького матеріалу, креативні книги (книги-ігри, арт-книги, інтерактивні книги з елементами доповненої реальності, книги з рухливими елементами);
- технологічні іграшки: 3D ручки, інтерактивні, звукові іграшки, 3D світлові дошки, ігрові планшети, набори для дослідів, радіокеровані іграшки, індукційні іграшки з вбудованим акумулятором;
- конструкторський матеріал: Lego, конструктор-балансир, конструктор-липучка, електронний конструктор, елементи для конструювання природнього та промислового складу, конструктор на сонячній панелі, динамічний конструктор;
- мистецький матеріал: трафарети, фарби, пастель, крейда, туш, пензлі, олівці, ручки, брашпени, фломастери, маркери, шерсть для валяння, паралон, пінопласт та моделі з нього, гумка/печатки.

Наголошуємо, що у виявленні та структуруванні сучасного ігрового матеріалу, ми зосередились на можливостях формування креативності засобами сучасного МІМ в ігровій, комунікативно-мовленнєвій [1] та інтелектуальній сферах.

Отже, при правильній організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, сучасний МІМ має бути включений у вільну творчість дітей або до розвивальних занять у загальній багатоманітності, що суттєво підвищить якість дошкільної освіти загалом. Зауважимо, що в реалізації дидактичних завдань ЗДО або під час сімейних ігор найефективнішим буде використання сучасного МІМ із урахуванням вікових, індивідуальних психофізіологічних особливостей дошкільників та при загальній атмосфері толерантного ставлення дорослих до будь-яких імпровізаційних «знахідок» малечі.

Запропонована нами класифікація сучасного мистецько-ігрового матеріалу не остаточна та не вичерпує усі можливості сучасної іграшкової індустрії як такої, що на сьогодні активно розвивається, і ми впевнені, буде доповнюватись новими категоріями, що сприяють розвитку креативності, починаючи з дошкільного віку дитини.

Висновки з дослідження та перспективи подальшої розробки цього тематичного напрямку.

На нашу думку, перед дитиною дошкільного віку треба відкривати якомога більше шляхів до світу творчості, уяви, фантазій, самостійності. Уява та фантазія – складові креативності, необхідні здатності, що потребують особливої уваги у процесі інтелектуального розвитку. Це досягається завдяки чималому вибору методик творчого розвитку дітей дошкільного віку, індивідуальному

підходу та фаховому інтегруванню сучасної іграшки в життєдіяльність дитини. Зосередившись на віковій приналежності сучасної іграшки та мистецько-ігрового матеріалу в житті та розвитку дитини, варто зазначити, що найбільша змістова ефективність ігрової дії з МІМ відбувається, насамперед тоді, коли дорослий бере на себе функцію провідника та порадирика у грі, чим сприяє розвитку дитини як креативної особистості.

Подальші наукові пошуки ми спрямуємо у бік вікового розподілу сучасного мистецько-ігрового матеріалу, ефективної сублімації та практичного застосування у центрах розвитку дитини, закладах дошкільної освіти з досягненням педагогічних цілей – розвитку психологічної свободи, психологічної безпеки, що є необхідними компонентами для творчої самореалізації дитини: подоланні непорозумінь оточуючих, відстоюванні оригінальних поглядів, особистих мотивацій, досягнень, ціннісних орієнтирів та розвитку креативності.

Література

1. Зімакова Л. В. (2017) Виховання комунікативно-мовленнєвих мотивів дошкільників. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків, Випуск № 56, С. 136-148.
2. Зімакова Л., Крамаренко В. (2020) Сучасна дитяча книга як мистецько-ігровий матеріал формування креативності дітей дошкільного віку. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, Випуск 26. (Серія «Педагогічні науки»). С.78-83.
3. Крамаренко В.О. (2018) Формування креативності дітей дошкільного віку за допомогою сучасного мистецько-ігрового матеріалу. *Дитинство ХХІ століття: інноваційна освіта: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка, 25-26 жовтня 2018 року) / [редактор-упорядник: Т.В.Кулікова]*. Кременчук: Методичний кабінет, 2018. С. 33-36.
4. Lahdreh G. (1978). *Children communicate through play*. Texas Personnel and Guidance Journal. 6 (1). P. 41-42.
5. Мухіна В.С. (1997) Діти і ляльки: таїнство взаємодії. *Народна освіта*. № 5. С. 28-33.
6. Мухіна В.С. (2000) *Вікова психологія: феноменологія розвитку, дитинства, отрочтва*: Підр. для пед. ВНЗ. М.: Видавництво. Центр «Академія». – 456 с.
7. Новоселова С.Л. (1997) О новой классификации детских игр. *Дошкольное воспитание*. № 3. С.84-87.
8. Педагогические требования и возрастная адресованность игрушек. Методические рекомендации (1987). Авт. коллектив Новоселова С.Н., Зворыгина Е.В., Локуциевская Г., Реуцкая Н.А. и др.. Москва: НИИ дошкольного воспитания АПН СССР. 56 с.
9. Павелків Р.В., Цигипало О.П. (2008) Дитяча психологія: Навч.посіб. Київ: Академвидав. С.171-172.
10. Поліщук К.М. (2012) До питання класифікації сучасної іграшки.

Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : Збірник наукових праць звітної-наукової конференції викладачів університету за 2011 рік, 9-10 лютого 2012 року. Частина 2./ Укл. Г.І. Волинка, О.В. Уваркіна, О.П. Симоненко, О.П. Ємельянова. – К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. С.96-97. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4516/1/Polishchuk_1.pdf [дата звернення 24.05.2021]

11. Поніманська Т.І. (2004) Дошкільна педагогіка: *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.* – Київ: Академвидав,. С. 313

12. Смирнова Е.О., Салмина Н.Г., Абдулаева Е.А., Филипова І.В., Шеина Е.Г.. (2008) *Психолого-педагогічні основи експертизи іграшок.* Чехов. 192 с. С. 17-18, 19.

13. Флєрина Е.А. (1973) *Игра и игрушка : пособие для воспитателей детского сада.* М.: Просвещение.

14. Наказ МОН України від 19.12.2017 № 1633. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/perelik-igrovogo-ta-navchalno-didaktichnogo-obladnannya/>. [дата звернення 13.06.2021]

15. Іграшка. URL: https://en.Wikipedia.org/wiki/List_of_toys [дата звернення: 24.05.2021]

16. Гра. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B0f> [дата звернення 24.05.2021]

17. Матеріал. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB> [дата звернення: 24.05.2021]

Abstract. *The article raises the issue of the need to systematize modern art and game material, which is made for children in order to creatively develop preschoolers. The definition of "contemporary art-game material" (AGM) is characterized, which is arguably separated from the fixed concept of "toy", and its classification is given.*

Scientific approaches to children's toys are generalized, starting from the first pedagogical classifications. New categories of children's toys, common features and variety of classification approaches are covered. The publication provides a large number of interpretations of the functional features of children's toys, its age and developmental missions, emphasizes the differences between children's toys and contemporary art-game material.

Key words: *children's toy, game, game accessories, contemporary art-game material (AGM), classification, preschool age, creativity, competences, modern toy.*

Стаття відправлена: 25.06.2021 г.
© Зімакова Л.В., Крамаренко В.О.

УДК 81.111:334.722

**PECULIARITIES OF STUDYING ENGLISH ECONOMIC TERMINOLOGY
BY PRIVATE ENTREPRENEURS****ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ПРИВАТНИМИ ПІДПРИЄМЦЯМИ****Haidai I.O. / Гайдай И.О.***с.р.с. / к.п.н.*

ORCID: 0000-0003-3180-1479

Bondarenko K.S. / Бондаренко Е.С.

ORCID: 0000-0002-0578-7987

*Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Chudnivska, 103, 10005**Государственный университет «Житомирская политехника»,**Житомир, Чудновская, 103, 10005*

Abstract. *The paper considers the peculiarities of the study of English economic terminology by private entrepreneurs. The authors of the article define the analysis of the process of studying English economic vocabulary by private entrepreneurs, mechanisms of term formation and identify ways to explain the semantics of terms to private entrepreneurs during their professional activities. The reproduction of modern economic vocabulary as a means of replenishing vocabulary is analyzed. Researchers conclude that the process of integration of modern Englishisms into the Ukrainian terminology of the economic sector is unique. It is proved that modern economic terminology is a complex and multifaceted system, which is a full-fledged part of modern literary language and is subject to its phonetic, lexical and morphological laws.*

Key words: *term, economic terminology, English lexical competence, private entrepreneurs, elaboration and assimilation of terms.*

Introduction.

An important component of training a specialist in any field is his knowledge of at least one foreign language. If we talk about private entrepreneurs in the economic sector, it is necessary for them to create conditions for the study of terminological vocabulary, to develop skills of professional communication. The point is that in order for private entrepreneurs to be able to perform their professional duties at a high level, they need to have terminological vocabulary for processing scientific texts, conducting conversations in the field, getting acquainted with scientific and technical achievements and innovative technologies.

Today, many developing countries are seeking to join the world economic organizations. Thus, trends in the world towards a single economic space can be traced. The relevance of this study is due to the growing need to familiarize domestic professionals, including private entrepreneurs, with English-language literature in connection with the transition of Ukraine to a market economy.

The purpose of this research is to analyze the process of studying English economic vocabulary by private entrepreneurs, the mechanisms of term formation and to identify ways to explain the semantics of terms to private entrepreneurs during their professional activities.

The theoretical basis of the study are such basic categorical concepts as "term", "economic terminology", "language competence", "private entrepreneurs", as well as "English lexical competence" of private entrepreneurs and its formation in the process of their professional activity.

Analysis of publications. Many scholars study English terminology in the economic sphere. Among them are L.M. Archipenko and P.V. Melnyk, V. Borshchovetska, Ye.O. Vlasenko, Yu.O. Molotkina, N. Piletska, A.Ye. Tereshchenko and N.M. Kovalchuk and others.

However, the peculiarities of mastering this vocabulary by specialists, in particular private entrepreneurs, still remain out of the attention of scientists. Among the few scientific investigations we can note the study of I.M. Mosiy, V.A. Tymkova and I.I. Shostak.

L.M. Archipenko and P.V. Melnyk characterizes the originality of the process of integration of modern Englishisms into the Ukrainian terminology of the economic branch. And also on the material of mass media carry out the analysis of anglicisms and investigate the functions realized by them in the Ukrainian economic discourse. Thus, determining the uniqueness of the process of integration of borrowed neologisms into Ukrainian economic terminology, scientists conclude that a special place at the present stage of development of society belongs to English in the field of economics, due to the development of socio-economic ties and intercultural communication worldwide [1].

In the modern Ukrainian language there are words to denote new realities, the frequency of use of which exceeds the frequency of use of specific equivalents; a significant number of anglicisms are indispensable. During adaptation, foreign words are subject to change, obeying the laws of development of the Ukrainian language, and these processes require further research.

The dynamics of social processes and the related replenishment of the lexical and phraseological structure of the language forces the representatives of the Ukrainian professional communities to focus on the priority use of English professional borrowings. Research L.M. Archipenko and P.V. Melnyk showed that, having a rather limited scope, in a certain communicative situation borrowings are able to perform several functions simultaneously, allowing to fill lexical gaps and enrich the professional language of economists with lexical units of precise semantic differentiation [1].

V. Borshchovetska analyzes the linguistic features of English economic terms during professional communication: the method of formation, composition, derivation processes. According to her, the success of foreign language professional communication is largely determined by the level of knowledge of terminological units, which will ensure the ability of communicators to understand and use in the right situation exactly the term that accurately and economically conveys the opinion. The researcher also analyzes the linguistic features of English economic terms that significantly affect the effectiveness of professional communication [2].

The study of pragmatic aspects of the use of abbreviations in English economic texts and the means of their reproduction in the Ukrainian language is carried out by Ye.O. Vlasenko. The researcher concludes that the abbreviations of economic terminology are related to the activities of people in the field of economics and are concise and unambiguous. There are different types of abbreviations of the English economic terminology: initial, truncated, mixed. All these types require different ways of reproducing them into the Ukrainian language, in particular, reproducing a

foreign-language abbreviation with an equivalent Ukrainian abbreviation; borrowing a foreign abbreviation (while preserving its spelling); translation directly of the term recorded in the abbreviation; transcoding; descriptive translation; creation of a new Ukrainian abbreviation. The interaction of the two languages often stimulates the transition of elements from one language to another. This phenomenon covers not only common vocabulary, but also special terminology, including economic [3].

Dissertation research Yu.O. Molotkina is devoted to the study of functional and stylistic manifestations of the latest borrowings of foreign origin in the modern Ukrainian language. The author analyzes the stylistic manifestations of the latest borrowed tokens made through the prism of social transformations of society and in the context of active lexical and semantic processes, intersectoral shifts and innovative shifts in the stylistic system. The researcher defines the meaning and scope of the concepts "borrowed words", "foreign words", "borrowing", "new borrowings", "non-borrowing" and proves that English, especially its American version, is the main source of new borrowings due to its status as an international language. science, politics and art [7].

The subject of research A.Ye. Tereshchenko and N.M. Kovalchuk translation into Ukrainian of English lexical units of terminological character in the field of economic theory taking into account the degree of their correspondence. In their study, scholars examine in detail the terminological units that vary in semantic correspondence, i.e. are complete and partial equivalents. Researchers also analyze the use of such translation techniques as vocabulary selection, tracing and permutation [10].

1. Theoretical basis of the study

Most scholars believe that the main feature of the scientific literature is its terminology. The term is an emotionally neutral word or phrase used to accurately express the concepts and names of objects [5, p. 257]. The set of terms in a particular field is its terminology [4, p. 117-118].

Economic terminology is a historically formed set of terms that expresses a system of economic concepts and is designed to provide specific communication needs in the field of economics and practice [9, p. 178]. In economic texts, along with economic terms, nomenclature is used – it's a system of specific names of specific economic objects. According to N. Piletska, the economy is not characterized by a well-established international nomenclature, as, for example, for other industries. The nomenclature related to the use of the latest technologies in economics penetrates into economic terminology, in particular, the nomenclature of computer sciences, which is formed on the basis of the English language [9, p. 177].

In our opinion, the most successful English-language lexical competence of future financiers was presented by I.I. Shostak. Based on these studies we can correlate them with the assimilation of English-language economic terminology of private entrepreneurs. According to the researcher, this competence is formed in future financiers in the process of reading professionally-oriented texts and provides receptive-reproductive knowledge of common, general and specialized vocabulary of English language of financial and economic orientation, skills of understanding and using this vocabulary, ability to operate various specialized terminology. Possession

of such vocabulary when reading authentic specialized texts of economic orientation, as well as the ability to transform digital, formulaic, schematic, symbolic and diagrammatic indicators into verbal expressions [13, p. 28].

Consider the mechanisms and methods of learning terminological vocabulary by private entrepreneurs. According to I.M. Mosiy, for this purpose the selection of texts of professional subjects for reading during training of vocabulary from a specialty plays an important role. Among the methods that the scientist uses to master professional terms is the selection of interesting and clear educational texts suitable for discussion in class. We agree with the researcher that the task of an English teacher is to teach a future specialist to speak a foreign language, using terminological vocabulary from the future profession [8, p. 385].

For the correct interpretation of terms, it is necessary to break their meaning in the appropriate context, to focus on the text, because the meaning of individual terms can be understood only in a certain sentence. In this way the meaning of the term is revealed, it is possible to rethink the use of "commonly used lexical units, which in a new capacity acquire terminological meaning" [6].

To interpret the terms, such methods are used as explanation of terms in English, selection of synonyms or antonyms, translation, use of visual aids (pictorial clarity). Awareness of the meaning is important for revealing the meanings of terms when reading texts in the specialty. Terms need to be studied so that students can freely use them in speech, during a conversation in the specialty [8, p. 386].

Consider the scheme used in the educational process for the development and assimilation of terms that will contribute to the formation of professional speech, proposed by I.M. Mosiy. Among its constituent elements: oral acquaintance with the terms, giving examples of their use in certain phrases, performing lexical exercises that promote proper understanding and mastery of terms (to fill in the blanks, select definitions of terms, complete sentences, search for definitions in the text), create speech situations from real life, during which students use a certain term in a particular situation, use of drawings [8, p. 386-387].

The acquisition of terminological vocabulary in the course of a foreign language for professional purposes should be constant and carried out in stages: from simple to complex. In general, the teacher should choose such exercises and use such methods that would promote the ability to coherently and logically describe and present, reveal the essence of the phenomenon, explain, compare, contrast, express hopes and preferences, give explanations [12].

Thus, the task of the teacher is the formation of foreign language competence of those who study, in particular, private entrepreneurs, the development of their professionalism through various ways of developing and mastering economic terminology.

V.A. Tymkova notes that the organization of modern production and commercial structures, changes in the political and economic life of our state contribute to the active replenishment of the Ukrainian language with new terms in the economic sphere. According to the researcher, at the present stage foreign language borrowings have taken an important place in the lexical structure of the Ukrainian literary language, because in general borrowing in terminology is a natural

process inherent in all languages of the world. The position remains that the full development of a particular terminology system is possible only if the balance of national and international components is preserved. New economic terms, in particular borrowings from the English language, have added to our language, and at the present stage this trend continues. However, having a significant vocabulary and lexical stock, the Ukrainian language is able to reflect such subtle shades of meaning that cannot be conveyed in other words. This contributes to the selection of a successful national term, so do not abuse foreign equivalents [11].

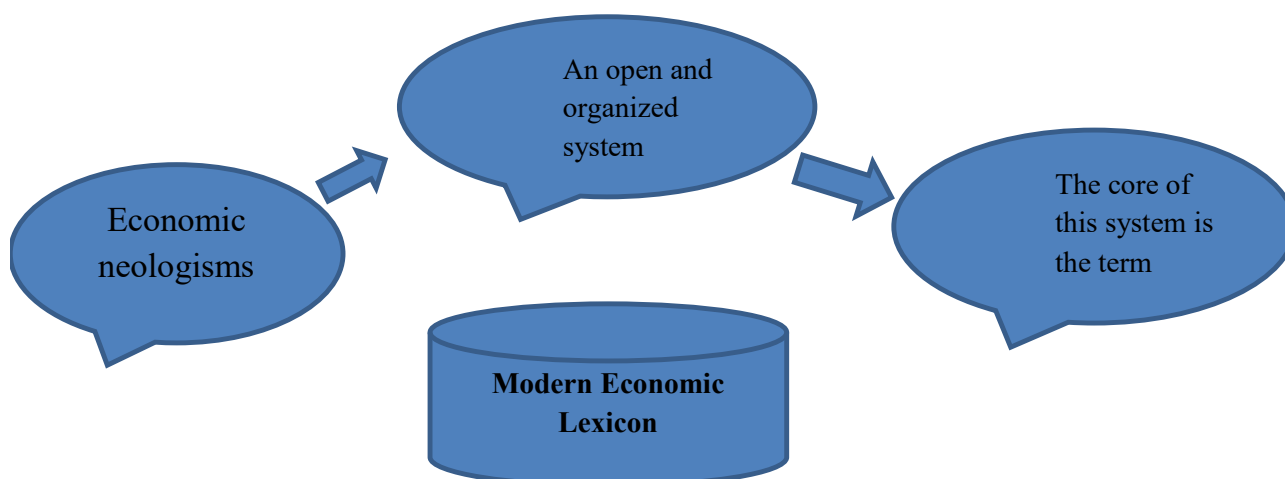
I.I. Shostak in his scientific research explores the theoretical foundations of the formation of future financiers of English lexical competence in the process of reading professionally oriented texts and develops a methodology and system of exercises for the formation of future financiers of English lexical competence. The researcher characterizes the features of English-language texts of financial and economic orientation, reveals the psychological mechanisms of learning the lexical structure of such texts [13].

So, on the one hand, we can say that the influence of foreign language, in particular English, vocabulary on modern Ukrainian economic terminology is very intense today. On the other hand, scholars should not abuse borrowings from other languages into the Ukrainian economic terminology system. The reproduction of modern economic vocabulary as a means of replenishing vocabulary, including that of private entrepreneurs, will be discussed in the next section.

2. Reproduction of Modern Economic Lexicon as Means of Vocabulary Replenishment

Modern economic vocabulary, its reproduction and peculiarities during the translation process introduce a great linguistic interest. Due to the growing role of economic communication and communication activities, the attention to the economic lexicon is steadily increasing now.

We introduce and define the concepts of modern economic lexicon.

Picture 1 – Scheme of Modern Economic Lexicon

Reference: [15]

Modern economic lexicon is a system of nominative units, different in their origin, and which express the notions of economic, social and industrial life.

Economic terminology is a system of economic terms – language units, which have different origin, but they are lexically and semantically combined to express notions of economical, social, political and moral life of society.

Economic neologism is a language unit or sustainable word combination, which is new in its form and content and refers to social and economic sphere.

To consider types and structure of modern economic lexicon we made a chart which outlines main types of modern economic lexicon (chart 1).

Chart 1

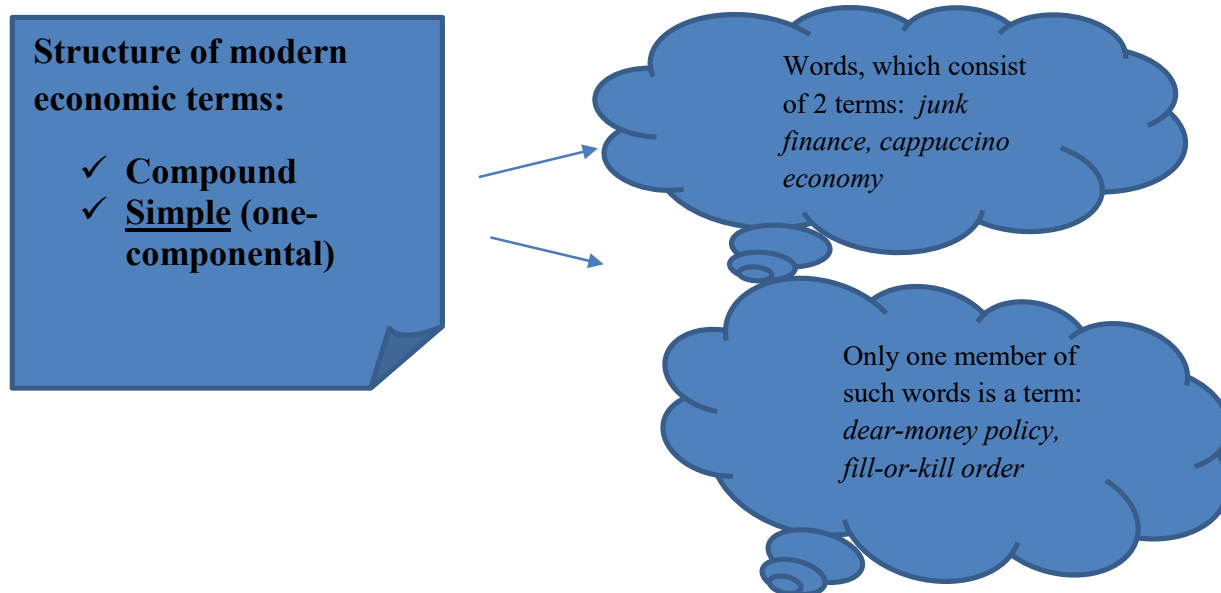
Main types of modern economic lexicon

Type	Common economic terms	Management and personnel of companies	Management of the economy and business
Terms	Names of economic models, systems and concepts	Terms of economic relations, marketing, money policy	Names of workers, types of activity
Examples	Transition economy, monetarism	Salary scales, guestworker	Downsizing, re-engineering

Reference: [17]

There is one more classification of modern economic lexicon:

- occasionalisms: *torpedo, diffused, twi-thought*;
- euphemisms: *kangaroo court (незаконний розгляд справи в суді)*;
- synonym/antonym neologisms: *laid-back - turned-on, destabilization – interference*;
- economic borrowings: *zaitech (financial management), hautton (high society)*;
- phraseological units: *to play fair – грати за правилами*.

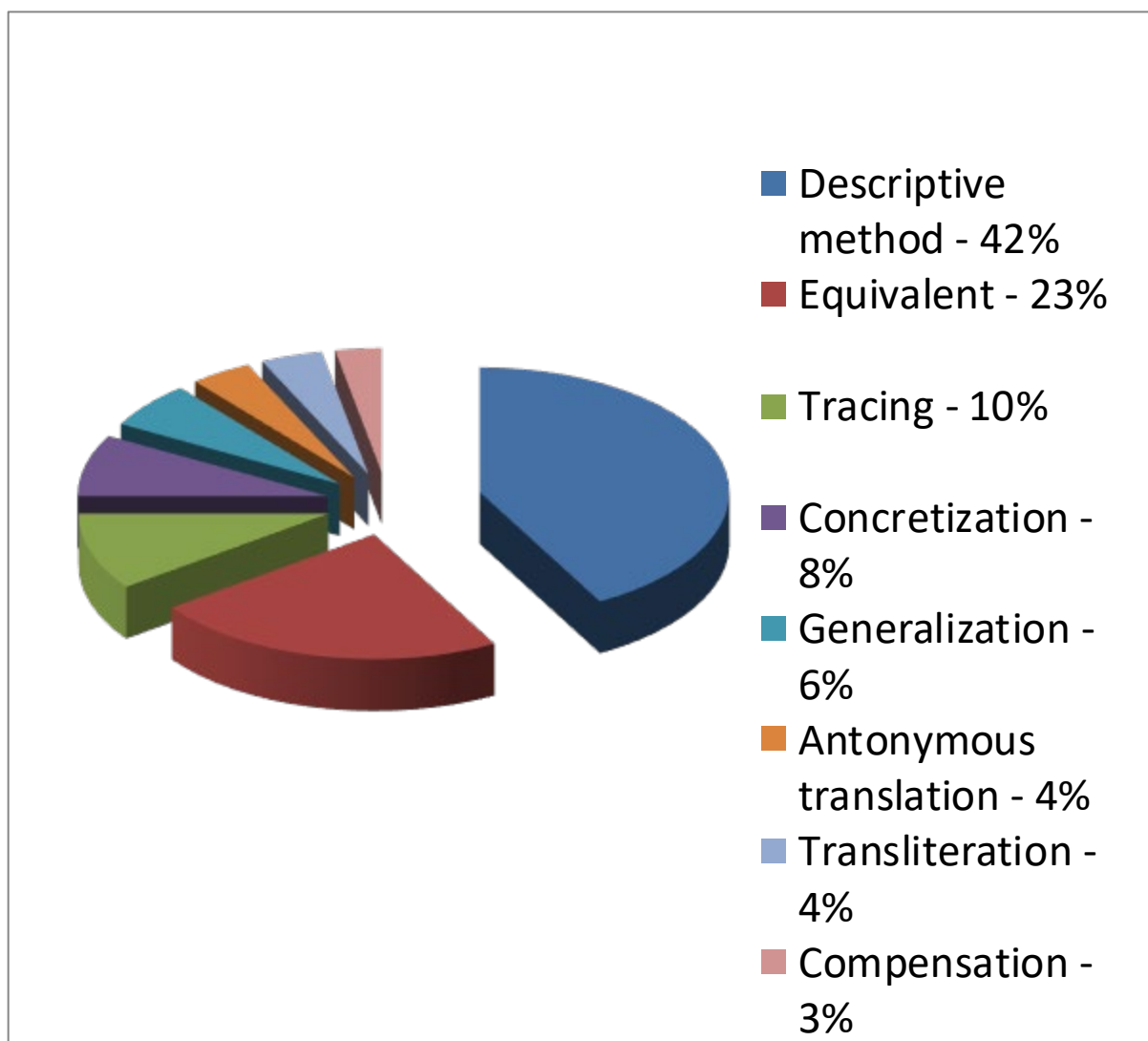

Picture 2 – Scheme of modern economic terms structure

Reference: [16]

To identify ways of translation and carry out the analysis. Our algorithm for developing a translation strategy works as follows: the translator analyzes the **target text** (received from a customer on economic topics) for various features, percentages, and so on, some of which can be considered as translation difficulties (**specific terminology**), and finds solutions to these difficulties - synonyms, the usage area, that build a translation strategy. A translation strategy is not a rigid program, but a flexible and, to a certain extent, an individual action plan. Analyzing this diagram, we understood, that a nonlinear sequence of actions (decisions) of the translator is important, formed but not limited by the model of discourse and communication translation. **In the diagram**, we can see points **with micro / macro translation strategies** that can be applied quite freely in accordance with the brief description of the translation, the translation settings, the type of text and the intended recipient. The decisions made by the translator are divided into micro-strategies and macro-strategies solely for analytical purposes, especially when working with economic vocabulary, which allows the translator to comprehensively investigate the source text, identify translation difficulties and find possible solutions.

Reference: [14]

Due to analysis we summed up some points:

- ✓ The concepts of modern economic lexicon are introduced and defined.
- ✓ Types and structure of modern economic lexicon are considered.
- ✓ The analysis of modern economic lexicon is carried out and main ways of translation are identified.

Descriptive method. *Guanxi describes the basic dynamic in personalized networks of influence.* – Зв'язок з відповідними людьми – це поняття, що описує основну динаміку в персоніфікованих мережах впливу.

Equivalent. *In our life it is significant to make conscience investment-is a first step for future.* – В нашому житті важливо зробити правильні інвестиції-як перший крок в майбутнє.

Tracing. *Single Economic Space is a single market that provides for the free movement of persons.* – Єдиний економічний простір- це єдиний ринок, який забезпечує вільне пересування людей.

Concretization. *The sellers offered the buyers 15,000 tons of oil, delivery to be made in November for 100% of sure.* – Постачальники запропонували покупцям 15.000 тонн нафти, причому поставка повинна бути проведена в листопаді з 100% вірогідністю виконання.

Generalization. *The awful performance of state-owned enterprises is the Achilles heel of primary stage of socialism.* – Соціалізм-це в першу чергу жахливий стан державних підприємств, що і являється ахіллесовою п'ятою початкової стадії зародження.

Antonymous translation. *Solving Britain's economic difficulties is a question not so much of political doctrine as of practical judgment.* – Консенсус в економіці Англії – це питання не так політичної доктрини, як практичного судження.

Transliteration. *Destabilisation of Zimbabwe's economy is caused by South Africa.* – Дестабілізація економіки Зімбабве зумовлена Південною Африкою.

Compensation. *Much greater economic tasks were seen to lie ahead.* – Більш важливі економічні завдання були метою.

Conclusion.

Thus, modern economic terminology is a complex and multifaceted system. It is a full-fledged part of modern literary language and is subject to its phonetic, lexical and morphological laws.

We see the prospect of further research in the analysis of the mechanisms of assimilation of economic vocabulary by private entrepreneurs.

References

1. Архипенко Л.М., Мельник П.В. Іншомовна неолексика в економічному дискурсі. – Collective monograph «Scientific Developments of European Countries in the area of Philological Reseaches». – Part I. – Wloclavek, Poland. – P. 15-32.
2. Борщовецька В. Особливості англійських економічних термінів у процесі професійного спілкування / В. Борщовецька // Матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф. (Львів, 1-2 червня 2007 р.). – Львів, 2007. – Ч.1. – С. 240-241.
3. Власенко Є.О. Прагматичні аспекти вживання аббревіатур в англійських економічних текстах та засоби їх відтворення в українській мові:

кваліфікаційна робота магістра. – ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі, Полтава – 2020. – 105 с.

4. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: [підручник] / Карпенко Ю. О. – [2-е вид.] – К. : Либідь, 1991. – 280 с.

5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / Коваленко А. Я – К. : ИНКОС, 2002. – 320 с.

6. Ляховицкий М.В. Методика преподавания иностранных языков / М.В. Ляховицкий. – М. : Изд-во "Высш. шк.", 1981. – 153 с.

7. Молоткіна Ю.О. Функціонально-стильова диференціація новітніх запозичень у сучасній українській мові // Дисертація ... доктора філософії в галузі гуманітарних наук зі спеціальності 035 Філологія. – Тернопіль, 2020, Переяслав, 2020. – 285 с.

8. Мосій І.М. Вивчення термінологічної лексики у курсі англійської мови професійного спілкування студентами лісотехнічного профілю / І.М. Мосій // Національний лісотехнічний університет України. Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.2. – С. 384-388.

9. Пілецька Н. Економічна термінологія як об'єкт дослідження / Наталія Пілецька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2008. – № 620 : Проблеми української термінології. – С. 175–181.

10. Терещенко А.Є., Ковальчук Н.М. Перекладна відповідність англійської та української термінології у галузі економічної теорії (на прикладі повних та часткових відповідників) // In Statu Nascendi: Збірка студентських статей. – Харків: НТМТ. – Випуск 11. – 2010. – 104 с. – С. 96-101.

11. Тимкова В.А. Роль термінології у формуванні мовно-професійної компетентності фахівців економічного профілю / В.А. Тимкова // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2019, № 3. – С.1-10.

12. Українська О.О. Комплекс тестових завдань для визначення рівня сформованості мовленнєвої компетенції / О.О. Українська // Іноземні мови. – 2008. – № 4. – С. 33-37.

13. Шостак І.І. Формування у майбутніх фінансистів англійської лексичної компетенції у процесі читання професійно-орієнтованих текстів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Шостак Ірина Іванівна; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». – Одеса, 2015. – 261 с.

14. David, B., Chalon, R., & Yin, C. (2016). "Collaborative systems & Shared Economy (Uberization): Principles & Case Study". In *Proceedings of the International Conference on e-Learning, e-Business, Enterprise Information Systems, and e-Government (EEE)* (p. 134). The Steering Committee of The World Congress in Computer Science, Computer Engineering and Applied Computing (WorldComp). Available at: <http://bit.ly/2tJUvJf> (Accessed 20 June 2017).

15. English Language and Usage, <http://bit.ly/2uUeUwQ> (Accessed 20 June 2017).

16. Urban Dictionary, <http://bit.ly/2ejguky> (Accessed 20 June 2017).

17. WordSpy, <http://bit.ly/2w2ahBc> (Accessed 20 June 2017).

Анотація. У роботі розглянуто особливості вивчення англомовної економічної термінології приватними підприємцями. Автори визначають метою статті аналіз процесу вивчення англомовної економічної лексики приватними підприємцями, механізми утворення термінів та визначити способи пояснення семантики термінів приватним підприємцям під час їхньої професійної діяльності. Проаналізовано відтворення сучасної економічної лексики як засіб поповнення словникового запасу. Поява нових слів – невід’ємна частина функціонування будь-якої мови, оскільки нові поняття і реалії виникають через політичні, економічних і технологічних змін. Неологізми служать для позначення нових понять або нових значень існуючих слів, які з’являються в результаті змін в сприйнятті реальності.

Зазначено, що стратегії політичного і економічного розвитку сприяють співпраці з європейськими країнами, передачі наукової інформації і обміну досвідом. Поєднання всіх цих факторів призводить до поповнення словникового запасу запозиченнями і неологізмами, сформованими за допомогою специфічних для української мови методів словотвору. Останнім часом велика увага приділяється семантичним, граматичним і фонетичним аспектам виникнення неологізмів, а також перекладам. У деяких випадках вони допомагають усунути двозначність і є більш лаконічними, ніж існуючі слова. Однак іноді нерозуміння неминуче без відповідного перекладу, який передбачає структурний аналіз нових слів. У статті розглядаються неологія і поняття неологізму, класифікація тематичних груп, аналіз способів словотворення і їх ролі в сприйнятті сенсу, а також описовий переклад нових слів як найбільш ефективний засіб передачі значення слів, нові слова пов’язані з економічною тематикою та підприємницькою діяльністю. Дослідниці роблять висновок про своєрідність процесу інтеграції новітніх англіцизмів в українську термінологію економічної галузі. Доведено, що сучасна економічна термінологія – це складна й багатогранна система, яка є повноправною частиною сучасної літературної мови й підлягає її фонетичним, лексичним та морфологічним закономірностям.

Ключові слова: термін, економічна термінологія, англомовна лексична компетентність, приватні підприємці, опрацювання та засвоєння термінів.

Стаття подготовлена в рамках проведение научных исследований по теме «Формирование иноязычной коммуникативной компетентности частных предпринимателей»

Стаття отпралена: 10.07.2021 г.

© Гайдай И.О.

УДК: 378.034

MORAL EDUCATION AS A PRIORITY DIRECTION OF EDUCATIONAL WORK**МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ВИХОВНОЇ РОБОТИ****Kucher L.I. / Кучер Л.І.***s.a.s, as.prof./к.с.-г.н., доц.**orcid.org/0000-0002-7211-693X***Kyslyy D.V. / Кислий Д.В.***mag. / маг.**National university of life and environmental sciences of Ukraine,**Kyiv – 03041, Heroiv Oborony st, 15**Національний університет біоресурсів і природокористування України,**Київ – 03041, вул. Героїв оборони, 15.*

Анотація. У роботі розкриваються питання суті морального виховання студентів вищих навчальних закладів, місця морального виховання у загальній системі навчально-виховної роботи вищих навчальних закладів. Розглянуто питання моральних якостей студентів та їх антиподів – аморальних вчинків. Викладено методику дослідження рівня моральної сформованості студентів та надано пропозиції щодо покращення останньої.

Ключові слова: моральне виховання, професійна освіта, соціально-педагогічні якості, моральність особистості, анкетування, переконання, свідомість.

Постановка проблеми.

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку України особливої соціально-педагогічної значущості набуває ідея інноваційних підходів до формування ціннісних орієнтацій особистості підростаючого покоління, якому буде притаманна морально-духовна вихованість, громадянськість, професійна компетентність і мобільність в умовах ринкової економіки, високий рівень самореалізації й професійної самовизначеності.

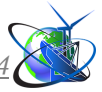
Вищенаведене набуває високої значущості в системі вищої професійної освіти насамперед тому, що ступінь розвитку соціально-педагогічних якостей учнів слід вважати провідною детермінантою їх успішного самовизначення а фахом та опанування обраною спеціальністю [2, С.3-6, 3, 6, 386с.].

Найважливішою умовою досягнення професіоналізму молодих спеціалістів є розвиток у людини загальних здібностей та перетворення загальнолюдських цінностей на її власні цінності, що означає моральну вихованість особистості.

Формування й піднесення духовних потреб людини, до яких належать і моральні потреби, є однією з найбільш актуальних завдань сучасного етапу розвитку нашого суспільства. Організуючи навчально-виховний процес у ВНЗ, потрібно враховувати рівень сформованості моральних потреб у студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Об'єктом морального виховання є особистість у всій її різноманітності. Але особливо важливим для теорії та практики морального виховання є моральні якості та властивості особистості, тобто чесноти і негативи, які часто використовують для оцінки моральності та аморальності тієї чи іншої

особистості в порівнянні з ідеалом, визнаним у суспільстві.

Важливу роль у характеристиці ідеалу відіграло ще його платонівське визначення за допомогою чотирьох чеснот: мудрість, невибагливість, мужність, справедливість. Християнська моральність додає ще три чесноти: віра, надія, любов, вищим об'єктом яких є Бог. Поряд із цим існують і сім смертних гріхів: гордість, жадібність, хтивість, черведогодження, гнів, лінощі. Тобто моральний ідеал та його антипод характеризуються низкою моральних якостей, чеснот та недоліків.

Пошуки показників моральності особистості вже десятки років є суттєвою проблемою вищої школи. Автори „Примірного змісту виховання” вбачають моральну вихованість особистості у наявності таких моральних якостей, як активність, самостійність, ініціативність. Мар'яно І.С. головними показниками вважає сумлінність, дружбу, взаємодопомогу [4, С. 16–18], Монахов Н.І. – повагу до інших, доброту, чесність [5, С. 23–26]. Таким чином, на сьогодні наявна невизначеність критеріїв та показників моральної вихованості особистості. Ця розбіжність впливає на процес морального виховання в сучасних вузах. Вихователів важливо не тільки мати уявлення про головні моральні якості, але і про їхню систему, типологію та місце в системі загальних якостей особистості.

Моральне виховання – це процес, спрямований на формування та розвиток цілісної особистості людини. Воно передбачає формування позитивного ставлення до Батьківщини, суспільства, людей, праці, своїх обов'язків та до самого себе [1, С. 32–35, 6, 386с.]. Моральне виховання – двобічний процес. Це взаємодія вихователя і вихованців у їхніх відповідних діях, тобто в засвоєнні вихованцями моральних понять, у ставленні до морального та аморального у вчинках і в загальній поведінці. Моральні поняття починають керувати діями лише тоді, коли вони не тільки вивчені, але й усвідомлені та перетворені на моральні переконання. Наявність таких переконань, сталих навичок моральної поведінки свідчить про моральну зрілість людини. Єдність моральної свідомості, моральних почуттів і моральної поведінки втілена у стійких моральних якостях особистості.

Мета статті полягає у вивченні сформованості моральних якостей особистості сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу.

Було проведено опитування студентів першого курсу НУБіП України. Зі списку моральних якостей потрібно було визначити, які з якостей студенти найбільше схвалюють, а які – засуджують. Список охоплював такі моральні якості: активність, життєва позиція, зазнайство, кар'єризм, свідомість, упевненість, честолюбство, правдивість, фарисейство, чесність, взаємодопомога, зарозумілість, гордість, заздрість, самолюбство, терплячість, вимогливість, повага, цинізм, егоїзм, користолубство, працелубство, лінощі, вірність, відвертість, лицемірство, благородство, ввічливість, злісність, скромність, боягузтво, зрада, скупість, марнославство, бережливість, сміливість, малодушність, щиросердність, ненависть, ідейність, принциповість, грубість.

Були анкетовані 58 студентів. Наслідки опитування подані у таблиці 1. Оцінюючи наслідки опитування, можна сказати, що сучасні студенти мають уявлення про позитивні принципи та зразки поведінки. Найбільше цінуються чесні, порядні, впевнені та благородні особистості.

Таблиця 1.

Схвалені та засуджені моральні якості.

Моральні якості, які були схвалені	Кількість відповідей
Чесність	55
Взаємодопомога	43
Вірність	38
Терплячість	35
Впевненість	43
Благородство	43
Ввічливість	34
Принциповість	35
Моральні якості, які були засуджені	Кількість відповідей
Зрада	58
Егоїзм	49
Лицемірство	44
Скупість	58
Заздрість	56
Зарозумілість	25
Боягузтво	25
Користолюбство	43

Негативні почуття викликають заздрість, егоїзм та зрада в поведінці однолітків. Але це є теоретичним судженням молоді. У реальному житті сучасні студенти нерідко виявляють ті риси, які вони засудили під час опитування. Запобігання цьому є першочерговим завданням морального виховання в сучасному вузі.

Моральні якості особистості формуються на протязі всього життя. Проте, оцінити їх дуже важко. Адже вони проявляються в окремих ситуаціях, в яких опиняється студент.

З метою аналізу сформованості моральних якостей студентів було проведено анкетне опитування студентів. Анкетування проводилося у двох групах першого курсу агробіологічного факультету напряму підготовки «Агрономія» та у двох групах першого курсу скороченого терміну навчання. Для опитування були підібрані ситуаційні задачі, які дають можливість теоретично охарактеризувати поведінку кожного студента в окремій ситуації. Опитування проводилося анонімно з метою досягнення більш розкритіших та щиріших відповідей.

Для визначення моральних якостей взято такі якісні характеристики, як: активність; свідомість; упевненість; честолюбство; правдивість; чесність; взаємодопомога; зрозумілість; терплячість; вимогливість; повага;

працелюбство; вірність; відвертість; благородство; ввічливість, скромність; бережливість; сміливість; щиросердність; ідейність, також в противагу якісним моральним ознакам взято аморальні показники поведінки студентів, такі як: зазнайство; кар'єризм; фарисейство; гордість; заздрість; самолюбство; цинізм; егоїзм; користюлюбство; лінощі; лицемірство; злісність; боягузтво; зрада; скупість; марнославство; малодушність; ненависть; принциповість; грубість.

У результаті проведеного дослідження отримано наступні результати у відсотковому значенні (рис. 1). З рисунка видно, що найбільш цінніші моральні якості для студентів є взаємодопомога, чесність та щиросердність – 100 %, ввічливість, повага, правдивість та працелюбство – 96-98%. До найменших якісних відзнак відносять терплячість та ідейність – 55 %.

Як видно з рисунка 2 найбільш аморальними вчинками серед студентів вважаються боягузтво та егоїзм – 100% відповідей, ненависть, лицемірство та заздрість – 93 та 96%. За найменшу ознаку аморальності студенти приймають фарисейство – 6% та кар'єризм – 21%.

Під час навчально-виховного процесу у ВНЗ студент не просто реагує на ту чи іншу ситуацію, а визначає її, одночасно визначаючи і себе в ній. Студент фактично сам створює, конструює той соціальний світ, у якому він живе. Його поведінка здебільшого не є реакцією на стимули навколишнього середовища, а складає низку пристосувань до власних інтерпретацій того, що відбувається навколо.

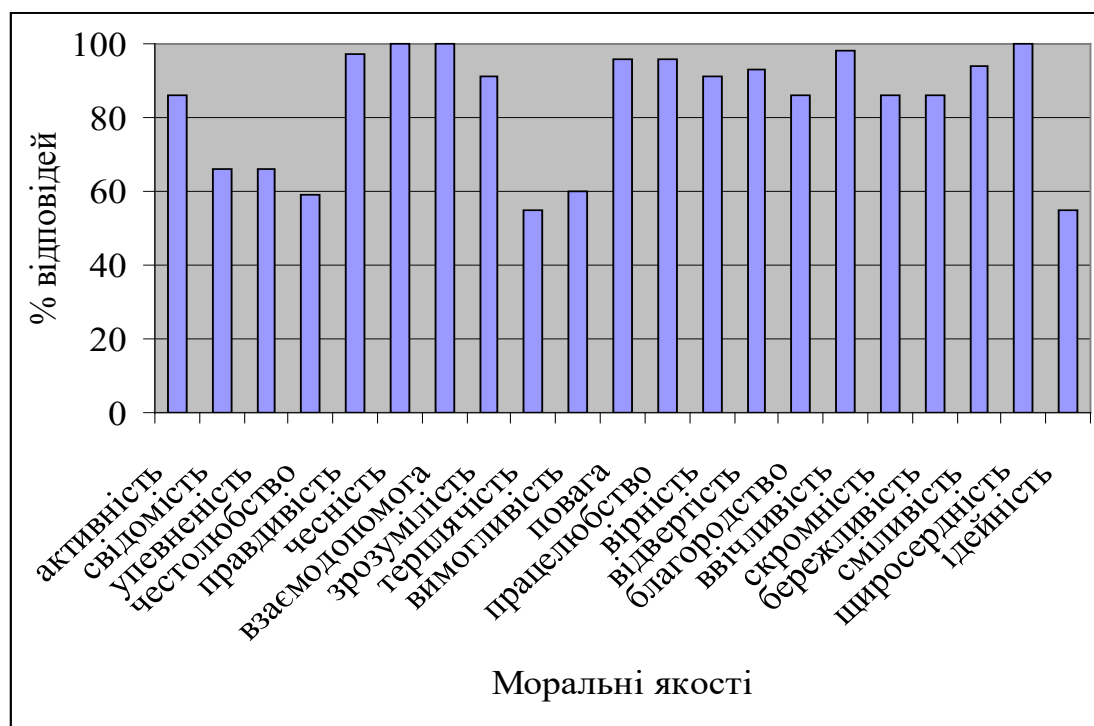

Рис. 1 Моральні якості, які були визнанні і схвалені студентами.

Аморальні якості, що були зачуджені студентами було згруповано у відсотковому значенні (рис. 2).

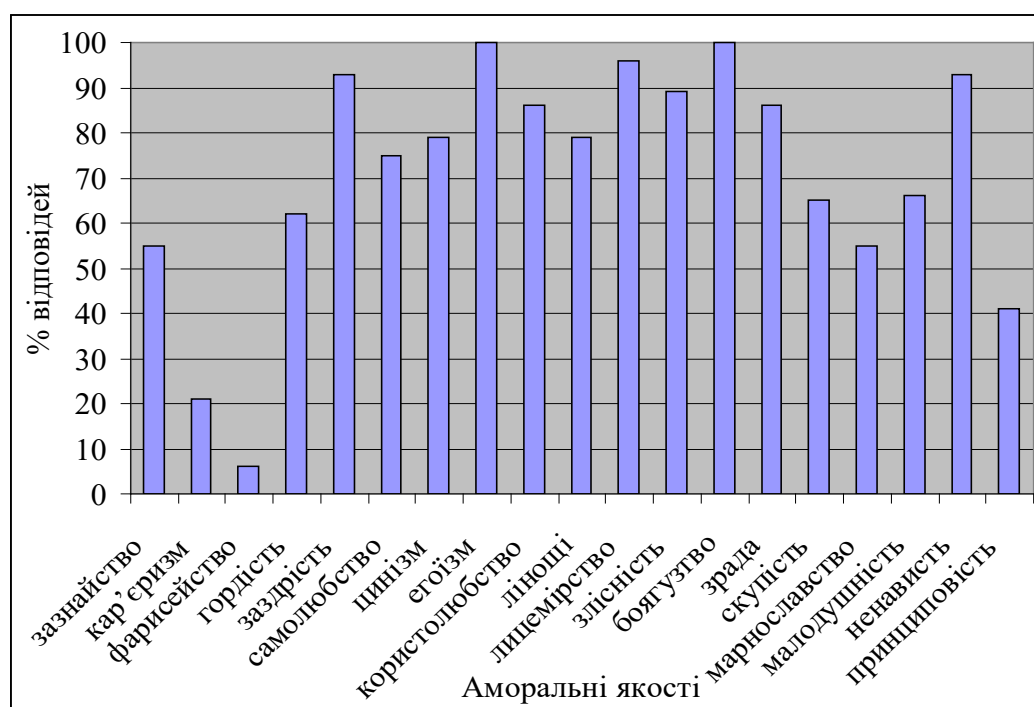

Рис. 2. Аморальні якості, які були засуджені студентами (%).

Щоб визначити свою поведінку у новій ситуації, студент спочатку встановлює, у чому полягають його власні інтереси, наскільки нове задовольняє їх, а вже потім робить усе можливе, щоб опанувати обставини.

Проведене дослідження дало можливість зробити висновок, що спрямовані на особистість студента заходи морального виховання можуть бути ефективними лише в тому випадку, якщо вони сприймаються самою особистістю. Якщо життєві інтереси та потреби студента враховуються недостатньо, то він діє на примітивному рівні – щоб уникнути санкцій вихователів. При цьому виникають небажані психологічні ефекти. Слід зазначити, що студент відчуває себе вільним тоді, коли його поведінка контролюється позитивними емоціями, оскільки це дає відчуття контролю над ситуацією. Такою ж мірою, коли поведінка контролюється вчинками, відчувати свободу неможливо.

Виховна робота полягає у проведенні тематичних годин, диспутів, лекторіїв, гуртків за інтересами. У роботі щодо формування моральних якостей частково використовуються елементи поведінкової методики виховання. Вона передбачає вільну ігрову обстановку, співробітництво студентів і наставників. Така методика формує комунікативні навички, вміння взаємодіяти, приймати рішення, вирішувати життєві проблеми, обирати цінності та не йде врізнобіч з навчальним планом, тому що, плануючи форми, методи проведення занять будують їх з урахуванням формуючих аспектів моральності. На допомогу стають нетрадиційні заняття, тренінгові вправи, заняття-дискусії, ділові ігри, соціально-психологічні практикуми.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, моральне виховання студентів розглядається як процес, спрямований на формування та розвиток цілісної особистості студента. Воно

передбачає формування позитивного ставлення до суспільства, людей, праці, своїх обов'язків та до самого себе. Моральне виховання – це взаємодія вихователя і вихованців у їхніх відповідних діях, тобто в засвоєнні вихованцями моральних понять, у ставленні до морального та аморального у вчинках і в загальній поведінці та виконує функцію регуляції людської поведінки та міжлюдських стосунків у суспільстві

Визначено моральні якості (цінності) студентів ВНЗ. До моральних якостей та цінностей відносять чесноти і негативи, які часто використовують для оцінки моральності та аморальності тієї чи іншої особистості в порівнянні з ідеалом, визнаним у суспільстві. Проте, на сьогодні наявна невизначеність критеріїв та показників моральної вихованості особистості. Ця розбіжність впливає на процес морального виховання в сучасних вузах.

Досліджено сучасні методи та форми які використовуються для визначення рівня морального виховання студентів. Аналіз психолого-педагогічної та етичної літератури дав можливість визначити два основних напрями в підході до моральних потреб. Перший з них виходить з розуміння моральних потреб як сил, що лежать в основі мотивації всієї моральної діяльності. При такому розумінні моральні потреби не відрізняються від почуття обов'язку і совісті.

Література

1. Бех І. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І. Бех // Початкова школа. – 2001. – № 12. – С. 32 – 35.
2. Бех І. Система фізичного виховання має формувати в учнів загальнолюдські гуманістичні цінності / І. Бех // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 1. – С. 3 – 6.
3. Вірич С.О. Моральне виховання – виховна діяльність ВНЗ, спрямована на формування у студентів стійких моральних якостей [Електронний ресурс] / С.О. Вірич, О.М. Данильчук / режим доступу: <http://drpsklibr.at.ua/>
4. Марьянко И.С. Основные источники и стимулы нравственного развития личности школьника. // Сов. педагогика. – 1970. – № 6. – С. 16–18
5. Монахов Н.И. Проблема критериев эффективности воспитания школьников. // Сов. педагогика. – 1977. – № 2. – С. 23–26
6. Понятие морали: Историко-критический очерк / О.Г. Дробницкий, АН СССР, Ин-т философии. – Москва: Наука, 1984. – 386с.

Abstract. The paper reveals the essence of moral education of students of higher educational institutions, the place of moral education in the general system of educational work of higher educational institutions. The question of moral qualities of students and their antipodes - immoral acts is considered. The method of research of the level of moral formation of students is stated and the offers on improvement of the last are given.

Key words: moral education, professional education, socio-pedagogical qualities, morality of personality, questionnaire, beliefs, consciousness.

Статья отправлена: 10.07.2021 г.

© Кучер Л.І., Кислий О.В.

UGC 378.147

APPLICATION OF TRAINING AND TESTING AS A MEANS OF EFFECTIVE STUDENT LEARNING

Piddubna A.A.

ORCID: 0000-0002-9143-9574

Candidate of medical sciences,

Docent of Endocrinology, Allergology and Immunology Department,

Honcharuk L.M.

Candidate of medical sciences, Docent of the Department of

Internal Medicine and Infectious Diseases,

Yasiuk O.A.4th year student,**Stanieva V.I.**4th year student,**Makoviichuk K.Y.**3th year student,

Higher State Medical Establishment «Bukovinian State Medical University»

Chernivtsi, Ukraine

Abstract: Testing and assessing students' knowledge and skills is an important part of learning. The result of the control is an indicator of the relationship between the goal of learning and the results achieved. Testing and training is a form of control and diagnosis of students' knowledge. The process of control is one of the most time-consuming and responsible operations associated with acute psychological situations for both students and teachers. On the other hand, its correct formulation helps to improve the quality of training.

Key words: training technologies, testing, self-realization, medical students, professional training, simulation training.

In modern conditions, the credit-module system is constantly improving, which is based on test control of the level of preparation of students in order to obtain in-depth knowledge and the ability to operate with this knowledge.

Among the conditions for improving professional training, training technologies are an effective modern method of improving knowledge and an accessible means of communication in education. They act as a collective form of organization of training, help to carry out training taking into account individual features, promote self-realization of the future professional, allow to pick up a pace of training. Training is at the same time: an interesting process of getting to know yourself and others, communication, an effective form of acquiring knowledge, a tool for the formation of skills, a form of expanding experience. During the training, informal casual communication is created, which opens up many options for the group to develop and solve the problem for which they are going. As a rule, participants are delighted with the training methods because they make the learning process not burdensome and creative. We conducted a survey of medical students of Bukovynian State Medical University on the evaluation of the effectiveness of training methods in teaching some issues of medicine in the 6th year. 80 people of both sexes (48 girls and 32 boys) were interviewed. Students assessed the effectiveness of the use of training methods in teaching as follows: 86% consider it appropriate to use this form of training, 95% - are willing to use it in their future work, 88% believe that this form

of work, given the availability of information, should be used in all areas for the comprehensive development of young people, 89% believe that it is effective in raising public awareness of various issues. Thus, 20 training contributes to the intensity of training, the result of which is achieved through the own active work of its participants. Knowledge is not presented in a ready form, but becomes a product of active activity of the participants themselves. The focus is on - independent learning of students, and, as a consequence, the expansion of self-awareness, increased motivation, their intensive interaction.

Training in artificially created conditions, as close as possible to reality, using mannequins, allows you to model processes, clinical situations and other aspects of the professional activities of health professionals. Various forms of simulation training are introduced in medical institutions of Ukraine, such as team classes, joint trainings, master classes, training seminars, competitions. Training in the simulation center provides an opportunity for personal growth of students, interns, novice doctors, as well as advanced training of experienced clinicians. The method of simulation training has a number of advantages: training without harm to the patient, an objective assessment of the level of training of each specialist, a significant reduction in the number of professional errors and iatrogenic through the use of simulation technologies. The main features of simulation training are: artificially created simulated environment for training and self-development of specialists of different levels; the possibility of using mannequins or extras for the completeness of realistic modeling of the patient in a particular scenario; the ability to perfectly perform a number of special manipulations or interventions with or without the use of modern equipment and the latest medical supplies; development of the ability to make quick decisions independently and in a team, the opportunity to learn and master skills and techniques not available (for various reasons) for implementation in a hospital setting; possibility of preliminary check of innovative methods and introduction of new algorithms of diagnostics of treatment in the conditions of the simulation center; working out of coordinated team work in the simulated situation; increase of stress resistance of medical staff in the conditions of work on models; availability of experienced trainers-teachers with rich experience of medical and educational work.

As part of the educational process, teachers need to assess the initial level of knowledge and skills of a particular student, demonstrate algorithms for diagnosing and treating a simulated situation with subsequent practice by the whole group, and assess the final level of knowledge and practical skills of each student. Each team must perform the following mandatory steps in accordance with a specific artificially simulated scenario according to the subject of the lesson: 1. Assessment of the general condition of the patient, the severity of the disease 2. Prescribing treatment in accordance with the general condition 3. Assessing the adequacy of prescribed treatment equipment increased the pace of scientific and technological progress in medicine. The requirements for the professional level of doctors, as well as nurses have changed. Day by day, the issue of increasing the level of mastery of practical skills in the provision of emergency medical care is becoming increasingly important. The most important point is to test the algorithms and bring to "automation" the

provision of medical care in emergencies.

Simulation training - new realities in assessing the competence of students of higher educational medical institutions. Modern medical technologies create a need for competent and creative professionals. Given the academic autonomy and to improve the educational process, the departments of BSMU introduced classes in the training and innovation center using simulation technologies for students of 4th, 5th and 6th years of medical faculty and interns trained at the departments. . Thanks to the proposed methods of simulation training, the complex transition that existed between theoretical training and training in the clinic is smoothed. The complexity of the scenarios deepens depending on the length of study of students or interns. The goals of the simulation training are to check the readiness of future doctors to act in accordance with the protocols and standards of medical care in real clinical conditions. Training at the next level of realism sees the imitation of a real clinical situation (scenario) using elements of role-playing. For students, the clinical scenario is usually unexpected, unknown: the number of participants, the patient's condition, the availability of equipment. Immediately after the completion of the script, debriefing is carried out according to a special method using video, which aims to force the participants to approach the problem from different points of view and thus give them more opportunities to choose actions. Thus, conducting simulation classes for students and interns allows you to practice practical algorithms of personal action and teamwork in choosing treatment tactics in different clinical situations and correct the vast majority of medical errors associated with teamwork, communication and methodology. The use of medical equipment in conditions as close as possible to real allows you to further assess the level of training of future doctors. The introduced system of training in the simulation center of practical improvement, meets the standards of higher education, provides an opportunity to assess the degree of validity of the acquired knowledge.

At the departments of BSMU control of learning outcomes is a mandatory component of the educational process, which is performed at all stages of education. In the educational process of the department there are several types of control: current, boundary, final and final. The control system consists of oral questioning of students, final modules and exams, current, final and pre-examination tests, abstracts, scientific and practical work. Testing as a form of control and diagnosis of students' knowledge is becoming more common in the educational process, as it has certain advantages over other forms of control of knowledge and skills, including the ability to cover a large amount of material. However, testing should not be a panacea that should be used without caution, as its shortcomings may offset the benefits that may affect the objectivity of individual and group assessment results. Test knowledge has a number of advantages over traditional forms and methods and fits harmoniously into the modern pedagogical concept. It allows you to rationally conduct classes, cover a significant amount of material, quickly establish feedback with students; identify the results of learning the material and focus on gaps in knowledge. Test control provides simultaneous testing of students' knowledge and forms the motivation to regularly prepare for each lesson, disciplines them. In addition to the above, the important advantages of test control include objectivity and fairness of

knowledge assessment, which reduce emotional overload of students, ensure transparency and transparency of control results, develop an individually differentiated approach to learning and independent work of students. At the Department of Clinical Immunology, Allergology and Endocrinology of BSMU, a test control was introduced at each practical lesson, which allows to determine the level of preparation of students. In the course of employment in the oral form difficult theoretical questions are discussed. Thus, the system allows you to quickly assess the level of knowledge of students in the classroom in a short period of time, to move on to practical work. Thus, the test of knowledge - a successful form of consolidation, understanding, systematization of material. The most effective and efficient type of testing, in our opinion, is computer testing, which is becoming increasingly common in the learning process due to the automation of results. Computer testing allows you to test the knowledge of a large group of students in the shortest possible time; identify shortcomings in the study of specific educational material and use the results to manage the learning process. However, computer-based testing has its drawbacks, it does not cover all the variability of testing and does not take into account the individual psychological characteristics of students, including speed of thinking and attention, so it does not always provide students with equal conditions for tasks.

Conclusions. In modern conditions of information technology development, the issue of the effectiveness of the use of testing and training in the educational process, as a form of control and diagnosis of students' knowledge, remains relevant and requires further research.

References:

1. Butenko N.Y. Formation of communicative skills of future teachers // Scientific design of innovative and alternative systems of higher education: Collection of materials for All-Ukrainian sciences. prakt. konf. (May 11-12, 2000)-T.: Economic opinion, 2000.
2. Butenko N.Y. Communicative skill of the teacher: Textbook. - K.: KNEU, 2005 – 283p.
3. Vitvytska S.S. Fundamentals of higher school pedagogy: A guide for graduate students. - Kyiv: Center for Educational Literature, 2003. – 316p. Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic Sciences, 2009, issue 16 part II 147
4. Maslow A. Motivation and personality / T. Tutman (translated from English), N. Mukhina (translated from English). - 3 edition of St. Petersburg.: 2003.- 351p.
5. Psychology of activity and educational management: Textbook for self-study / V.A. Kozakov, M.V. Artyushina, O.M. Kotykova and others.; - K.: KNEU, 2003. – 829p.
6. Situational teaching methods: Theory and practice. - Kyiv: Center for Innovation and Development, 2001.
7. Modern learning technologies of business training / Teaching aid: In 6 books / A.F. Pavlenko and others. K.: KNEU, 2003. Book 2. Methodical guide for teacher trainers.- 300p.

UGC 378.015

**THE EDUCATIONAL PROCESS AS A WAY OF PHILOSOPHICAL SELF-
REALIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS****Piddubna A.A.**

ORCHID: 0000-0002-9143-9574

Candidate of medical sciences,

Docent of Endocrinology, Allergology and Immunology Department,

Honcharuk L.M.

Candidate of medical sciences, Docent of the Department of

Internal Medicine and Infectious Diseases,

Drapak O.I.4th year student,**Stadnyk V.S.**4th year student,**Makoviichuk K.Y.**3th year student,

Higher State Medical Establishment «Bukovinian State Medical University»

Chernivtsi, Ukraine

Abstract: The main task for the tasks of professional training of medical students is the formation of personality, the formation of the worldview of future professionals.

Key words: medical students, educational process, personality formation, educational and professional activity, individual experience.

Modern education in Ukraine has been reforming for more than twenty years. Each new minister is trying to make adjustments to the educational process, but to no avail. In order to consider all aspects of the development of education in higher education, we will try to turn to the foundation, to the foundation. The main task for the tasks of professional training of medical students is the formation of personality, the formation of the worldview of future professionals.

The educational process is a kind of special form of transfer and assimilation by students of empirical (acquired experience) by scientists, it is aimed at achieving a common goal - students' mastery of scientific knowledge, skills and comprehensive development of future professionals as individuals and individuals. We will consider the training of medical students as a complex process of educational and professional activities. It is in this complex process that the controlled assimilation of cognitive and socio-professional experience in medicine takes place. Philosophy considers learning as a process of acquiring knowledge, skills and abilities, and development is the acquisition of abilities, new qualities. From the point of view of logic as a science of learning - it is a system of cognitive actions aimed at achieving the goal of learning, to solve specific learning problems. There is another process of learning - that is, a specific process in which the acquisition and consolidation of knowledge. The consequence of the learning process are elements of individual experience, from which knowledge, skills and abilities are logically derived. Learning - means to carry out their activities in different ways in order to successfully master the knowledge, skills and abilities to operate them to solve epistemological and axiological problems. Education in higher medical institutions has a more business orientation, because

each subject orients medical students to future professional activities, prepares him to perform the professional functions of a physician, mastering the necessary knowledge, skills and abilities in medicine. The main problem for the formation of certainty of professional perspective in medicine is a number of factors in the work of doctors, ranging from socio-economic factors to ethical and moral. Solving these extremely important problems will allow future students to better understand why he went to this profession and how to live in society.

The subject of activity of medical students is the study of professional disciplines and their development, mastering the process of skills formation, as well as mastering the methods of professional activity and the content of social roles of an adult who works. In addition to the study of professional subjects, attention should be paid to the humanities. One of the most important is philosophy, which shapes a person's worldview, lays the foundation of intelligence, produces the level of intelligence, and generates it as an individual. Conditions, teaching aids for students today are quite wide, it is scientific literature, textbooks, manuals, Internet and multimedia tools, laboratory equipment and technical teaching aids. All this allows students to use for better learning. A close combination of educational and scientific processes, independent educational and cognitive activity of students takes place with their research work under the guidance of teachers (writing term papers and dissertations, participation in scientific seminars and student scientific conferences, etc.). Studying in medical school is a complex and difficult process that requires students to have a high level of self-awareness and activity, self-organization, extremely high intellectual effort, concentration, rational distribution of time for work and leisure. The diversity of student life (classroom activities, independent work with sources of information, participation in social and cultural life, etc.) require the student to have a leading idea, personal life meaning and philosophical approach, otherwise there will be crises and frustrations. The complexity of educational activities causes both mental overload and psychophysiological stress, stressful situations. The greatest difficulties in teaching students are the inability to rationally allocate their time, lack or insufficiency of self-education skills, inability to work independently with the scientific literature, the slow pace of perception of information. Thus, we are once again convinced that philosophy and its study in medical schools has an important role and great importance for the formation of true professionals.

Reform of higher education and health care in Ukraine according to European standards requires new approaches to training doctors. Along with the study and assimilation of theoretical knowledge at the present stage, the acquisition of practical skills in the examination of patients and skills in providing emergency care to patients and victims is of paramount importance. In the formation of a general practitioner, the main requirements are the possession of practical skills, which must be brought to perfect performance during the period of study at the university with further improvement throughout the period of postgraduate education and further professional activity. According to the curricula at the medical university, the study of methods of providing emergency care begins in the third year with theoretical training and study of the technique of resuscitation under the guidance of a teacher. In

practical classes, the teacher's task is to form and master the algorithm of practical skills, which should be fixed by their independent performance by students on simulators and models. In this case, each student must independently perform practical skills on the simulators several times, bringing their performance to a certain automatism. The next stage of mastering practical skills should be summer internship, which will consolidate the theoretical and practical knowledge and skills obtained at the university in the clinic. In this case, the main responsibility for the acquisition of practical skills in the clinical bases of industrial practice is the responsibility of the teacher - head of practice and basic head of practice, a specialist who directly involves students to perform certain practical skills. The acquisition of practical skills by students during the internship should take place in the conditions of dressing, manipulation, surgery, as well as during emergency shifts in the clinic. However, special attention should be paid to the method of examination of patients, namely the collection of anamnesis, auscultation, palpation and interpretation of laboratory, instrumental and other additional methods of examination in patients with various types of surgical pathology for correct diagnosis. In addition to acquiring practical skills in the examination of patients, students need to participate and carry out preventive work, which is to promote a healthy lifestyle and explain to patients the harm to health of such harmful habits as smoking, drugs and alcohol. Carrying out sanitary-educational work is an important point in the work of a doctor and is of great importance for students, along with professional skills, in shaping the personality of a doctor as a carrier of knowledge and promotion of a healthy lifestyle. In general, the sanitary-educational work of a doctor is one of the most important areas, thanks to which the preventive direction in modern medicine is realized.

In order to understand the student's personality it is necessary to go beyond the subject field of pedagogy - as a kind of captivity of limited theoretical consciousness - and build a systematic approach in the subject field of social philosophy, as philosophy of education is too narrow a science to cover the development of personality. through the socio-cultural environment of a particular institution of higher education. This will allow integrating theoretical and practical achievements not only of pedagogy, psychology, sociology, philosophy of education, but also other sciences, to see and keep in view the problem of student personality development not in the narrow framework of the educational process, but in social and global contexts. Expanding the boundaries of vision and comprehension of the individual should be a guarantee of changing the philosophy of higher education as a social institution, which provides primarily the availability of academic freedoms and opportunities for free expression and development of personality not only students but also teachers as the main subject of interaction. Conceptually, this philosophy must be built on the integrity, autonomy and freedom of choice of the individual. The fact that the socio-cultural environment does not include the student's personality, which falls under the negative influence of external factors, does not mean that it is necessary to follow the path of total control, and so on. This is the way to nowhere. The forbidden fruit will always seem sweet. However, constant treats with bitter fruit can become a habit, suppress tastes and become the norm. In order for cynicism, social dirt and brutality not to become the norm, we need an alternative in which students could feel human

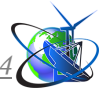

and from these positions they themselves would be disgusted by the negativity of the social environment. Such an alternative could be the socio-cultural environment of a particular institution of higher education. For this to happen, it is necessary to move away from the traditional pedagogical paradigm and, in addition to the educational process, keep in mind the entire socio-cultural environment. Then it will become clear that in domestic higher education institutions most students outside the classroom are in a state of entropy, in their personalities do not find constructive actualization, and the energy of personal potential is dissipated into small things. Therefore, it is necessary to update a systematic approach to the management of socio-cultural environment, which should mediate the impact on the development of the student's personality and allow to move away from manual management of this process from the standpoint of authoritarian pedagogy. Concepts of pedagogy such as "educational environment" and "educational relations" should be productive. After all, it is through the social environment and relations that norms and values are demonstrated in it, which are actually professed, not just preached. But it is impossible to create them artificially in some ways and techniques, including pedagogical.

Conclusions. A comprehensive approach to doctor training, which includes professional training, educational work aimed at disease prevention and a healthy lifestyle allows you to get a highly qualified specialist according to European standards. This approach will allow to reform the health care system in Ukraine and provide it with highly qualified medical staff with an active position in life.

References:

1. Apel K.-O. Discourse and responsibility: the problem of transition to postconventional morality; [Translated from German by V. Kuplin] / K.-O. Apel. – K.: Spirit and Letter, 2009. – 430p.
2. Beregova G.D. Interrelation of philosophy of education and upbringing in theoretical reconstruction of forms and ways of communication of generations / G.D. Beregova // VNTU «Kyiv Polytechnic Institute». Series "Philosophy. Psychology. Pedagogy". - №1 (37). – 2013. – P.3-9.
3. Beregova G.D. Educational potential of philosophical knowledge in the system of higher education in Ukraine / G.D. Beregova – Kherson: Ailant, 2012. – 312p.
4. Beregova G.D. Value orientations in the new worldview of the modern personality / G.D. Beregova // Culture and modernity: Almanac. - Philosophy. – № 2. – K.: Millennium, 2013. – P.3- 9.
5. Yermolenko A.M. Social ethics and ecology. [monograph] / A. M. Yermolenko. – K.: Libra, 2010. – 416p.
6. Korsak K.V. Socio-philosophical analysis of trends in the triad "man - society - education" at the beginning of the XXI century: 09.00.10 / Korsak K.V.; Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Inst. education. – K., 2006. – 36p.
7. Rench T. The Constitution of Morality. Transcendental anthropology and practical philosophy; Translated from German by V. Prykhod`ko / T. Rench. - K. : Spirit and Letter, 2010. – 348p.
8. Savelyev V.P. Ethics / VP Savelyev. - Lviv: Magnolia Plus, 2005. – 244p.

УДК 373.2.015.311-028.42

FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS OF PRESCHOOLERS IN THE SYSTEM OF THE STATE STRATEGY OF CONTINUOUS EDUCATION OF CANADA**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ КАНАДИ**

Vykhrushch V.O. / Вихрущ В.О.

d.p.s., prof. / д. п. н., проф.

ORCID: orcid.org/0000-0003-3469-2343

Lviv Polytechnic National University, Lviv, St.Banderu St., 12, 79000

Національний університет "Львівська політехніка",

Львів, вул. Ст.Бандери, 12, 79000

Анотація. У статті представлено підхід до осмислення суті формування комунікативних навичок дошкільників у контексті державної стратегії неперервної освіти у Канаді як тенденції загальної пролонгації часу, що відводиться на трудову діяльність індивіда. В основі даної освітньої стратегії лежить думка про те, що повноцінний розвиток особистості у складному соціально-політичному середовищі стає неможливим без уміння брати участь у суспільних процесах і адаптуватися до культурної, етнічної й мовної різноманітності. Серед основних завдань даної діяльності є мотивація до пізнання власних здібностей, формування соціальної й когнітивної бази для неперервного навчання. Вони здійснюються у співпраці між школами, батьками, соціальними службами. Із врахуванням цих чинників на основі державної стратегії неперервної освіти у Канаді в умовах кожної провінції розробляються програми, спрямовані на формування умінь і навичок, необхідних для неперервного навчання, на розвиток навичок мовлення, соціальних навичок та зниження рівня проблем з поведінкою. Ця стратегія спрямована на трансформацію та консолідацію програм і послуг дошкільної освіти в єдину систему: розвиток у ранньому дитинстві – основа навчання впродовж усього життя, поведінки та здорового способу життя людини; повага до різноманітності, рівності та інклюзивності є передумовою дотримання прав дитини, забезпечення її оптимального розвитку та навчання; спланований курікулум – забезпечує можливості навчання у ранньому дитинстві; гра – це засіб навчання у ранньому дитинстві, що ґрунтується на природній цікавості дітей.

Ключові слова: комунікативні уміння, дошкільник, стратегія неперервної освіти, Канада, готовність до навчання, програма виховання.

Загальна постановка проблеми.

На початку XXI ст. існує тенденція загальної пролонгації часу, що відводиться на трудову діяльність індивіда, а це, своєю чергою, вимагає скорочення часу, присвяченого спілкуванню у сім'ї, спільному читанню з дитиною, залученню її до дискусій та навчальної діяльності тощо [1].

Організація забезпечення неперервної освіти у Канаді має певні специфічні особливості, пов'язані передусім із нерівномірним розподілом населення на території країни, що зумовлює труднощі забезпечення можливостей навчання; більшість населення Канади сконцентрована у містах уздовж південного кордону, значна частина мешкає у північному регіоні. Окрім того, Канада є полікультурною країною з різноманітним етнічним та історичним минулим корінного населення, метисів, представників французького і англосаксонського походження, іммігрантів, що прибули з різних країн світу

Як зазначає О. Гулай, у Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу говориться про те, що повноцінний розвиток особистості у складному соціально-політичному середовищі стає неможливим без уміння брати участь у суспільних процесах і адаптуватися до культурної, етнічної й мовної різноманітності. І лише освіта у найширшому розумінні цього слова може допомогти успішно впоратися із цим завданням [2].

У Канаді вона передбачає не тільки створення середовища, у якому діти вчаться будувати стосунки з іншими, але й можливостей для раннього навчання у системі єдиної для країни стратегії неперервної освіти. Досвід, отриманий у ранньому дитинстві та дитячому садку, визначає особливості отримання досвіду під час навчання у школі. Однак варто зауважити, що у контексті стратегії неперервної освіти Канади період раннього дитинства формується готовність і до навчання у школі, і до життєдіяльності загалом. Якість догляду за дітьми у ранньому дитинстві визначається: кількістю дорослих, які доглядають за дітьми, наявністю відповідного простору для ігор, виховання і навчання (будівля, майданчики для прогулянок і забав на відкритому повітрі; відповідне умеблювання тощо); освітнім рівнем, який забезпечується; фізичним середовищем, у якому здійснюється догляд; стосунками між дитиною та дорослим, який здійснює догляд; навчальною діяльністю, яка асоціюється із доглядом за дитиною. Дослідженнями доведено, що високоякісний догляд за дітьми у ранньому віці має вплив на розвиток навичок мовлення, соціальних навичок та зниження рівня проблем з поведінкою [8].

Мета статті - проаналізувати процеси, пов'язані із формуванням комунікативних умінь дошкільників у контексті державної стратегії неперервної освіти Канади.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Проблема готовності дитини до навчання у школі є предметом багатьох досліджень і розглядається з різних перспектив. У провінції Манітоба розроблено «Ініціативу розвитку у ранньому дитинстві» (the Early Childhood Development Initiative), метою якої визначено організацію навчання для підготовки дошкільнят у співпраці між школами, батьками, соціальними службами. Проєкт передбачає програми розвитку грамотності у сім'ї, організації догляду за дітьми, оренди іграшок, відвідування родин. Урядом запропонована спеціальна програма для трирічних дітей з особливими навчальними потребами [6], [14].

На початку XXI ст. уряд провінції Квебек розпочав реформування системи дошкільної та початкової освіти. Навчальні програми дошкільних навчальних закладів спрямовані на розвиток особистості дитини, формування стосунків з іншими, розвиток незалежності, заохочення до навчання, експериментування з різними видами діяльності та навчання. Основна мета навчання у дошкільному віці та початковій школі – формування культури навчання, заохочення та сприяння розвитку дітей, мотивація до пізнання власних здібностей, формування соціальної й когнітивної бази для неперервного навчання.

У провінції Онтаріо запропоновано стратегію «Найкращий початок» (Best

Start), основною метою якої є підготовка дошкільнят до навчання у школі. Передбачено різноманітні види діяльності щодо охорони здоров'я, розвитку мовлення дітей з особливими потребами, забезпечення навчальних можливостей та догляду за дітьми, надання допомоги дітям, що мають поганий зір.

Ця стратегія спрямована на трансформацію та консолідацію програм і послуг дошкільної освіти в єдину систему. Серед основних положень стратегії: розвиток у ранньому дитинстві – основа навчання впродовж усього життя, поведінки та здорового способу життя людини; співпраця з сім'єю та громадою зміцнює навчальне середовище, що дає можливість задовольнити потреби дитини у період раннього розвитку; повага до різноманітності, рівності та інклюзивності є передумовою дотримання прав дитини, забезпечення її оптимального розвитку та навчання; спланований курікулум – забезпечує можливості навчання у ранньому дитинстві; гра – це засіб навчання у ранньому дитинстві, що ґрунтується на природній цікавості дітей; важлива роль відводиться високій кваліфікації фахівців у галузі дошкільної освіти [5].

У Північно-західних територіях розроблено стратегічний план на 2005 – 2015 рр. щодо розвитку програм, спрямованих на формування умінь і навичок, необхідних для неперервного навчання. Як свідчать результати виконаного дослідження, канадські батьки переконані, що навчання у ранньому дитинстві має формувати цінності та позитивне ставлення до навчання. А результати інших досліджень засвідчують, що готовність до навчання у школі – це готовність не тільки освоювати матеріал, але й поводити себе так, щоб ця поведінка сприяла налагодженню конструктивного навчального середовища [16].

Повноцінний розвиток дитини можливий у конструктивному середовищі, яке сприяє всебічному фізичному, соціальному, емоційному, когнітивному та мовному розвитку [13], [9] і може мати значний вплив на розвиток здібностей до навчання.

Соціальний розвиток або соціалізація – це процес навчання, спрямований на формування активного члена соціального світу, який розпочинається у ранньому дитинстві та триває впродовж усього життя. Це основне завдання родини, освіти, релігії та інших соціальних інститутів [3]. Діяльність, що забезпечує можливості самостійної гри, формування соціальних умінь і навичок, розвитку самоконтролю за власною поведінкою, підтримує соціальний та емоційний розвиток дитини. У Канаді соціалізація дітей спрямовується на розвиток соціального зацікавлення. Показниками сформованості вмінь і навичок соціального зацікавлення є спостереження та імітування однолітків; участь в іграх з однолітками; пропонування іграшок; участь у коротких групових видах діяльності. Соціальне зацікавлення дітей цієї вікової категорії в дорослих та однолітках сприяє сфокусуванню їхньої уваги, а спостереження за спільною грою мотивує їх до участі в наступних іграх. Важливим на цьому етапі є зіставлення власних поглядів та поглядів інших, а показником сформованості вмінь і навичок такого зіставлення – приймання думки однолітка у нескладних ситуаціях.

Взаємодію дитини з навколишнім світом розглядають як динамічний процес, який охоплює різноманітні емоційно пов'язані компоненти, а також змінюється з часом. Емоційний розвиток відображає соціальний досвід та культурний контекст [11].

Навчальні програми дошкільної освіти у провінціях Канади передбачають освоєння знань, формування й розвиток умінь і навичок дітей, необхідних для:

- вираження почуттів: вміння виражати агресивні почуття та поведінку, емоції (сором, вину, збентеження, гордість), вміння виражати почуття за допомогою мовлення та гри;
- саморегулювання: емоційне (вміння використовувати мову для регулювання емоцій, виражати емоції у присутності дорослих, піднімати настрої, сприймати взаємодію з дорослими як безпечне явище), поведінкове (вміння реагувати на заборону з метою припинення певної дії, контролювати взаємодію з однолітками), регулювання уваги (вміння переключати увагу з одного об'єкта на інший, фокусувати увагу, робити вибір, уникати відволікання);
- співпереживання: вміння демонструвати усвідомлення власних почуттів та почуттів інших, проявляти турботу про інших, демонструвати розуміння та визнання прав інших осіб;
- самоусвідомлення: вміння відмовити на прохання дорослого; сприймати себе як виконавця; визначати, що є «добре» і що «погано»; використовувати власне ім'я та імена інших осіб; розпізнавати себе у дзеркалі, вказувати на власні частини тіла та відповідні частини тіла однолітків;
- автономності: вміння започатковувати діяльність, визначати власні цілі та намагатися їх досягнути, відмовитися та погодитися виконати певні дії, контролювати інших, кажучи «моє», робити вибір; розрізняти заплановані дії від незапланованих;
- формування ідентичності: вміння ідентифікувати себе у стосунках з іншими [4], [6], [7], [12], [14], [15].

Стабільне середовище, в якому присутні постійна позитивна мотивація та можливості для розвитку, сприяє оптимальному когнітивному розвитку. А середовище з мовним наповненням, в якому з дитиною розмовляють, читають, де її слухають та заохочують до спілкування, – необхідне для її мовного розвитку. «Діти готові до школи, коли упродовж кількох років, активно спілкуються із дорослими особами, що емоційно інвестують у них; перебувають у фізичному середовищі, що є безпечним та передбачуваним; при звичаїлися до усталених процедур та ритму діяльності, компетентних вихователів і матеріалів, що мотивують їх до дослідження та захоплення світом, який вони використовують для особистісного удосконалення. Саме ці чинники, а не результати оцінювання діяльності дитини, є основними показниками готовності до навчання у школі» [10, с. 34].

Навчальні програми дошкільної освіти у Канаді спрямовуються на розвиток умінь і навичок спілкування, мови та грамотності. Особлива увага

надається розвитку сприйняття мови (вміння слухати оповідання, співвідносити назви з частинами тіла, виконувати команди, розуміти особові прийменники, розуміти довші речення та команди, реагувати на них). Не менш важливе значення має й виразне мовлення, а саме: слова (вміння поєднувати слова, використовувати загальновідомі дієслова та прикметники), речення (використовувати прості та складні речення, брати участь в іграх, які передбачають необхідність використання мовлення), словник (розширення словникового запасу, визначення функцій предметів домашнього вжитку), запитання (формування спеціальних питань, що починаються питальними словами «what», «where»), розмова (вміння спостерігати й намагатися підтримувати розмову) [5].

Зміст навчальних програм дошкільної освіти для дітей вікової категорії 2,5 – 6 років передбачає продовження соціального й емоційного розвитку дитини; розвитку вмінь і навичок спілкування, мови та грамотності; когнітивного та фізичного розвитку.

Щодо соціалізації дітей 2,5 – 6 років, то у Канаді вона спрямовується на розвиток уміння заводити друзів: пошук інших осіб для спільної гри, пропонування іграшок та ролей іншим, спільна гра, запрошення інших до гри, обмін ідеями, матеріалами, думками, підтримка гри з іншими. Важливим є вміння розв'язувати конфлікти і соціальні задачі: вираження власних бажань, думок та почуттів, регулювання емоцій з метою подолання конфлікту, приєднання до однолітків та вміння вислухати їх, пошук шляхів порозуміння, визначення наслідків, прийняття рішень, здійснення вибору, прийняття наслідків. Дітей навчають адаптуватися до дитячого колективу, а для цього необхідно вміти спостерігати до початку гри, пропонувати предмети та ідеї, адекватні ігри, приєднуватися до гри, приймаючи певну роль. Здійснюється розвиток умінь надавати допомогу, а саме: пропонувати допомогу, ідентифікувати емоції інших, регулювати власну поведінку з урахуванням потреб інших, проявляти щедрість. Діти вчаться позитивно поводитися і поважати інших: шанобливо ставитися до майна і праці інших дітей, бавитися з іншими, незважаючи на їхні здібності та якості, усвідомлювати книжкові стереотипи тощо, розвивати й реалізувати ідеї на практиці, співпрацювати, розуміти поняття «справедливість» та «рівність», освоювати елементи музики і мистецтва представників різних культур, рас, етнічних груп, використовувати артефакти різних культур, рас і етнічних груп у соціально-драматичному спектаклі; вчаться співпрацювати: обмінюватися думками та предметами під час гри, брати участь у визначенні правил і дотримуватися їх, запрошувати інших до гри, слухати, мислити, давати відповіді під час заняття, брати участь у груповому прийнятті рішень за допомогою голосування та розуміти необхідність виконання рішення, прийнятого групою).

Звертається увага на формування й розвиток умінь і навичок співпереживання (вміння ділитися емоціями, обговорюючи їх з дорослими та однолітками і виражаючи власні почуття, ділитися досвідом, поважаючи інших, дивитися на світ з іншої перспективи, поставити себе на місце іншої людини, бачити несправедливість та вживати заходів, щоб змінити ситуацію); уміння

сприймати точку зору інших (виражати ідеї та почуття; визнавати, що інші теж їх мають; розуміти ідеї та почуття інших, усвідомлювати, що вони можуть відрізнитися від власних; адаптувати власну поведінку, беручи до уваги думку інших, обмінюватися ідеями й думками з іншими; вміння взаємодіяти з дорослими (сприймати дорослих як джерело безпеки і підтримки, залучати дорослих до діяльності, сприймати їх як джерело у дослідженнях та процесі розв'язання задач) [4], [6], [7], [12], [14], [15].

У таких програмах, як «Рамка навчання у ранньому дитинстві», «Освіта у ранньому дитинстві», «Родинний вибір», «Стандарти забезпечення спеціальної освіти у ранньому дитинстві», «Впевнений старт», «Програма навчання у ранньому дитинстві в умовах дитячого садка», йдеться про емоційний розвиток дитини вікової категорії 2,5 – 6 років у системі дошкільної освіти Канади, який передбачає:

- формування самооцінки (характеристика особистісних якостей, визначення, що вони можуть робити та що не вміють робити, формування відповідальності за самостійне одягання та прийом їжі тощо);
- формування ідентичності (ідентифікація особистих здібностей, визнання спільних здібностей, вираження зацікавлення та чутливості до власних фізичних якостей, розуміння культури родини: мова, сімейні історії, цінності, традиції, формування взаємозв'язку між родиною та більшою культурною групою, співвідношення власного вибору й стереотипів);
- формування почуття власної гідності (усвідомлення себе як гідної людини і члена групи, визначення мети та робота над її досягненням, відповідальне ставлення до інших);
- визнання і вираження емоцій (визначення власних емоцій, підвищення або зниження власної емоційної експресії відповідно до ситуації, вираження негативних емоцій, не ображаючи інших);
- регулювання уваги, емоцій, поведінки (адекватне вираження емоцій, сфокусування уваги, повторне сфокусування уваги після відволікання, припинення та початок дій, використання мови для вираження власних потреб і регулювання емоцій, контролювання власної поведінки, вміння справлятися із розчаруваннями і викликами, вміння самозаспокоюватися);
- формування позитивного ставлення до навчання (вміння виконувати нові завдання завзято, справлятися з невдачами та помилками, просити й отримувати при потребі допомогу, приймати виклики та ризиковані завдання під час навчання, виражати задоволення і радість від виконаного завдання) [4], [6], [7], [12], [14], [15].

Навчальні програми дошкільної освіти для дітей 2,5 – 6 років у Канаді спрямовуються на розвиток умінь і навичок спілкування, мови та грамотності:

- використання вербального і невербального мовлення (вміння використовувати жести та знаки для спілкування, виражати власні ідеї та описувати досвід за допомогою складних речень, використовувати

міміку і тон голосу відповідно до контексту спілкування, розуміти і брати участь у невербальному спілкуванні, брати участь у більш комплексній взаємодії, переказувати зміст пісень та оповідань рідною мовою [4], [6], [7], [12], [14], [15].

Навчальні програми «Рамка навчання у ранньому дитинстві», «Освіта у ранньому дитинстві», «Родинний вибір», «Стандарти забезпечення спеціальної освіти у ранньому дитинстві», «Впевнений старт», «Програма навчання у ранньому дитинстві в умовах дитячого садка» висвітлюють специфіку когнітивного розвитку дітей 2,5 – 6 років, а також формування й розвиток умінь і навичок, необхідних для:

- саморегулювання (використання мови з метою регулювання власної поведінки й уваги, звертання уваги на точку зору інших та коригування відповідно до неї своєї поведінки й уваги, моніторинг власної поведінки);
- розв’язання задач (визначення задачі, планування її розв’язку, збір та організація інформації, осмислення рішень і результатів, поєднання наслідків з діями, виконання дій з метою розв’язання задачі, оцінювання результатів, формування правил, що ґрунтуються на подібності двох ситуацій, узагальнення можливих рішень у різних ситуаціях);
- виконання ролей (намагання виконувати певну роль, участь у невеличких постановках з сюжетом та уявними характеристиками, малювання та побудова 2D і 3D моделей, застосування засобів мистецтва та інструментів для відображення власних ідей, почуттів, досвіду, використання різноманітних матеріалів для будівництва та відображення ідей, генерування альтернативних ідей, визнання власної праці та праці інших, ведення бесіди про зміст оповідання чи твору мистецтва, поєднання твору мистецтва з минулим досвідом, чи емоціями, почуттями, думками, виконання ролі в соціо-драматичній грі, співпраця та обговорення ролей з іншими, збагачення соціо-драматичної гри мовленням, додатковими ідеями та пропозиціями);
- випитування (вміння розповідати про проблему іншим, з’ясувати причину, задавати запитання, на які можна дати відповіді на основі спостереження, ставити запитання з метою розв’язання задачі, запитувати, щоб уточнити значення);
- спостереження (візуально фокусувати увагу на предметі в середовищі, використовувати всі значення для збору інформації під час спостереження, фокусувати спостереження на деталях, збільшення часу для спостереження, називати та описувати об’єкти, за якими вони спостерігали, використовувати спеціальні ресурси і книжки як засоби розширення їхнього спостереження);
- збір та організація інформації (використання об’єктів для конструювання графіків, створення ілюстративних графіків, задавання запитань про графіки, розміщення позначок на графіках, що відображають їхній вибір, описування і порівняння даних на графіках,

- використання графіків для формулювання висновків);
- рефлексія і формулювання висновків (описування подібностей, причини та наслідку у повторюваних подіях, ідентифікація моделі подій, описування зв'язків між різними об'єктами, подіями й досвідом, формулювання узагальнень про різні предмети, події і досвід);
 - обговорення почуттів (передавання власних ідей іншим за допомогою малювання, розповіді, музики, рухів, використання математичних дій і мови для обговорення результату);
 - логічне мислення [4], [6], [7], [12], [14], [15] .

Як і інші розвинуті країни, що намагаються побудувати економіку знань, у Канаді особливої уваги надається розвитку грамотності, освіті та навчанню. У цьому контексті розвиток дитини у ранньому віці матиме вплив на подальшу освіту та працевлаштування, а також їхню взаємодію із суспільством.

Варто зауважити, що не тільки на провінційному, але й на федеральному рівні розробляються програми, спрямовані на розвиток дітей у період раннього дитинства. Відома програма з розвитку грамотності дітей із сільської місцевості (один раз на тиждень батьки збираються разом із дітьми для того, щоб майструвати, грати в ігри, читати, брати участь у різноманітних видах навчальної діяльності з метою формування самоповаги, вмінь розв'язання задач, формування соціальних умінь тощо). Федеральним урядом розроблено спеціальні програми для розвитку та підготовки до школи дітей корінного населення (індіанців, метисів, інуїтів), що мешкають як у містах, так і в резерваціях.

У віці до шести років усне мовлення є основоположним у розвитку дитини, оскільки формує базу для навчання у початковій школі, коли вона вчиться читати, писати, адаптуватися до роботи в колективі та розуміти, що відбувається у класі [18].

У ранньому дитинстві діти навчаються жити з іншими людьми та формувати з ними стосунки. Емоційний та соціальний розвиток дітей у період раннього дитинства передбачає формування вмінь і навичок контролювати власні емоції, інтегруватися у колектив; розвивати соціальні вміння і вміння виражати власні емоції. Для оцінювання соціального й емоційного розвитку дітей у Канаді використовують кілька показників: рівень фізичної агресивності (хуліганство, жадібність, войовничість); непряма агресивність (жадоба помсти, розкриття секретів, поширення чуток); особистісні та соціальні вміння і навички [9].

Отже, аналіз стратегій, програм, ініціатив, а також послуг, що надаються з метою всебічного розвитку дитини та підготовки її до навчання у школі, свідчить, що у Канаді їх розробляють у кожній провінції та території, і кожна з них має власну специфіку, що відповідає визначеній меті та цільовій аудиторії. Однак спільним є те, що всі вони визнають важливість надання підтримки сім'ям задля повноцінного розвитку дітей та формування готовності до навчання не тільки у школі, але й упродовж усього життя.

Заслугове на увагу методика оцінювання готовності дошкільнят вікової категорії 4 – 6 років до навчання у школі, що охоплює такі компоненти:

усвідомлення себе та свого місця у навколишньому світі (загальні знання); соціальні вміння і навички, поведінка та підходи до навчання; когнітивні вміння й навички; мова та мовлення; фізичний розвиток [17].

Висновки.

Серед проблем, які супроводжують розвиток освіти та навчання у період дошкілля у Канаді, варто виокремити такі: неадекватність державної фінансової підтримки, спрямованої на розвиток освіти і навчання у ранньому дитинстві; велика кількість дітей, що розпочинають навчання у школі без відповідної підготовки; недостатність підготовки та низький рівень оплати праці педагогів-дошкільників; відсутність систематичних досліджень на національному рівні, а також показників прогресу у розвитку освіти і навчання у період раннього дитинства [17].

Література:

1. Барабаш О. В. Освіта й розвиток у ранньому дитинстві: аналіз стратегій, програм та ініціатив провінцій Канади. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 2013. № 4 (30). С. 76–84. (in Ukrainian)
2. Гулай О. Неперервна освіта – умова формування висококваліфікованого фахівця. *Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія педагогічна*. 2010. Вип. 26. С. 3–10. (in Ukrainian)
3. Ballantine J. H. Our social world. Introduction to sociology socialization: becoming human and humane. *Social structure, processes, and control*. SAGE Publications. 2012. P. 92–115.
4. *British Columbia early learning framework*. British Columbia: Ministry of education, 2007. 48 p.
5. *Early learning for every child today. A framework for Ontario early childhood settings. Best start expert panel on early learning*, January, 2007. 191 p.
6. *Family choices : Manitoba's five-year agenda for early learning and child care*. Government of Manitoba, 2008. 12 p.
7. *Kindergarten program statement*. Alberta education, 2008. 35 p.
8. Lamb M. Nonparental child care: context, quality, correlates, and consequences. *Handbook of child psychology*. Vol. 4. Child psychology in practice / [I. E. Sigel, K. Renninger (eds.)]. New York : Wiley, 1998. [5th ed.]. P. 73–134.
9. Maggi S. *Knowledge network for early child development, analytic and strategic review paper : international perspectives on early child development* / S. Maggi, L. Irwin, A. Siddiqi, I. Poureslami, E. Hertzman, C. Hertzman. World health organization's commission on the social determinants of health, 2005. 45 p.
10. Pianta R. C. *High-risk children in schools* / R. C. Pianta, D. J. Walsh. New York : Routledge, 1996. P. 34.
11. Saarni C. *Emotional development in childhood. Encyclopedia on early childhood development*. Quebec, Montreal: Centre of excellence for early childhood development and strategic knowledge cluster on early child development, 2011. P.1–7.
12. *Standards for the provision of early childhood special education*. Alberta

education, 2006. 30 p.

13. *StrongStart BC. Early learning programs. Operations guide.* British Columbia : Ministry of education, 2008. 102 p.

14. *The development of education. Reports for Canada.* Toronto : CMEC, 2008. 75 p.

15. *The full-day early learning-kindergarten program.* Ontario : Ministry of education, 2010. 162 p.

16. Thomas E. M. *Readiness to learn at school among five-year-old children in Canada.* Ottawa : Statistics Canada, November 2006. 153 p.

17. *What is the future of learning in Canada.* Ottawa : Canadian council on learning, October, 2011. 76 p.

18. Whitehurst G. J. Child development and emergent literacy. *Child development.* 1998. № 69 (3). P. 848–872.

References

1. Barabash O. V. Osvita y rozvytok u rannomu dytynstvi : analiz stratehii, prohram ta initsiatyv provintsii Kanady. *Pedahohichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii: naukovyi zhurnal.* 2013. № 4 (30). S. 76–84. (in Ukrainian)

2. Hulai O. *Neperervna osvita – umova formuvannia vysokokvalifikovanoho fakhivtsia.* Visnyk Lvivskoho universytetu im. I. Franka. Seriiia pedahohichna. 2010. Vyp. 26. S. 3–10. (in Ukrainian)

3. Ballantine, J. H. (2012). Our social world. Introduction to sociology socialization : becoming human and humane. *Social structure, processes, and control.* SAGE Publications. P. 92–115.

4. *British Columbia early learning framework.* British Columbia : Ministry of education, 2007. 48 p.

5. *Early learning for every child today. A framework for Ontario early childhood settings. Best start expert panel on early learning,* January, 2007. 191 p.

6. *Family choices : Manitoba's five-year agenda for early learning and child care.* Government of Manitoba, 2008. 12 p.

7. *Kindergarten program statement.* Alberta education, 2008. 35 p.

8. Lamb, M. (1998). Nonparental child care : context, quality, correlates, and consequences. *Handbook of child psychology.* Vol. 4. Child psychology in practice / [I. E. Sigel, K. Renninger (eds.)]. New York : Wiley. [5th ed.]. P. 73–134.

9. Maggi, S. , Irwin, L. , Siddiqi, A. , Poureslami, I. , Hertzman, E. , Hertzman, C . (2005). *Knowledge network for early child development, analytic and strategic review paper : international perspectives on early child development .* World health organization's commission on the social determinants of health. 45 p.

10. Pianta, R. C., Walsh, D. J. (1996). *High-risk children in schools.* New York : Routledge. P. 34.

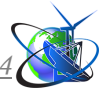
11. Saarni, C. , (2011). *Emotional development in childhood. Encyclopedia on early childhood development.* Quebec, Montreal : Centre of excellence for early childhood development and strategic knowledge cluster on early child development. P. 1–7.

12. *Standards for the provision of early childhood special education.* Alberta education, 2006. 30 p.

13. StrongStart BC. (2008). *Early learning programs. Operations guide.* British Columbia : Ministry of education. 102 p.

14. *The development of education. Reports for Canada.* Toronto : CMEC, 2008. 75 p.

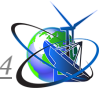
15. *The full-day early learning-kindergarten program.* Ontario : Ministry of education, 2010. 162 p.

16. Thomas, E. M. (2006). *Readiness to learn at school among five-year-old children in Canada*. Ottawa : Statistics Canada. November. 153 p.
17. *What is the future of learning in Canada*. Ottawa : Canadian council on learning, October, 2011. 76 p.
18. Whitehurst, G. J. (1998). Child development and emergent literacy. *Child development*. № 69 (3). P. 848–872.

Abstract. *The article presents an approach to understanding the essence of the formation of communication skills of preschoolers in the context of the state strategy of continuing education in Canada as a trend of general prolongation of time allocated to the work of the individual. At the heart of this educational strategy is the idea that the full development of the individual in a complex socio-political environment becomes impossible without the ability to participate in social processes and adapt to cultural, ethnic and linguistic diversity. Among the main tasks of this activity is the motivation to learn about their own abilities, the formation of social and cognitive base for lifelong learning. They are carried out in cooperation between schools, parents, social services. Taking these factors into account, based on the state strategy for continuing education in Canada, each province develops programs aimed at developing the skills needed for lifelong learning, developing speech skills, social skills and reducing behavioral problems. This strategy is aimed at transforming and consolidating preschool education programs and services into a single system: early childhood development - the basis of lifelong learning, behavior and a healthy lifestyle; respect for diversity, equality and inclusiveness is a prerequisite for respecting the rights of the child, ensuring its optimal development and learning; planned curriculum - provides opportunities for learning in early childhood; play is a means of learning in early childhood, based on the natural curiosity of children.*

Key words: *communication skills, preschooler, continuing education strategy, Canada, readiness to study, education program.*

УДК 37.014.5/25(100+477)

TOWARDS THE EFFICIENCY OF THE EDUCATIONAL ACTIVITIES IN UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONALIZATION НА ШЛЯХУ ДО ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ У КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Debych M.A. / Дебич М.А.

Dr Habil., Assoc. Prof., Senior Researcher / д.пед.н., доц., с.н.с.<https://orcid.org/0000-0002-5999-3989>*Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine,**Kyiv, Bastionna 9, 01601**Інститут вищої освіти НАПН України,**Київ, Бастіонна 9, 01601*

Анотація. Підтвердивши свій європейський вектор розвитку, українські заклади вищої освіти повинні забезпечити ефективність освітньої діяльності, щоб забезпечити молодь кваліфікацією та навичками, необхідними для міжкультурного порозуміння та успішного переходу на міжнародний ринок праці. Рекомендовано розробити Національну стратегію інтернаціоналізації; залучати іноземних експертів до акредитації українських освітніх програм та брати участь в акредитації іноземних освітніх програм; розробити український рейтинг університетів з урахуванням показників інтернаціоналізації: іноземні студенти; іноземні вчені в українських університетах; публікації в зарубіжних наукових журналах; спільні освітні програми / дослідження. Кількість закладів вищої освіти в Україні, які забезпечують навчання іноземних студентів, становить 394 у 2020-2021 роках. Модель механізму забезпечення ефективності освітньої діяльності в університеті залежить від кількості міжнародних проектів у рамках програм міжнародної технічної допомоги ЄС Erasmus+ та Рамкової програми досліджень Horizon 2020 (від 2021 року "Horizon Europe"). Аналіз документів Європейського Союзу виявив такі тенденції інтернаціоналізації вищої освіти та забезпечення ефективності освітньої діяльності університетів: зниження академічної мобільності та розвиток віртуальної інтернаціоналізації та інтернаціоналізації вдома; посилення співробітництва та партнерства між європейськими системами вищої освіти; посилення ролі університетів у суспільстві; створення основи для глобального визнання кваліфікацій. Програми Європейського Союзу сприяють інтернаціоналізації.

Ключові слова: Болонський процес, Еразмус+, Горизонт 2020, академічна мобільність, іноземні студенти, заклади вищої освіти.

Introduction

Higher education plays an important role in educating the current and next generations and influences shaping the direction of national economies. Having confirmed its European vector of development by signing Association Agreement between the European Union and Ukraine (2014), joining Bologna Process (2005), Ukrainian higher education institutions must ensure the efficiency of the educational activity in order to equip young people with the qualifications and skills needed for intercultural understanding and successful transition in the international labour market.

Internationalization is regarded as a driver for ensuring the efficiency of the educational activities in universities. Modern information and communication technologies, movement of people, programs, institutions, and research projects

across national borders, creation of university networks and consortia open new opportunities for internationalization of higher education, provide additional opportunities for countries to present their higher education system at the global market of educational services.

The integration of the intercultural dimension into teaching, learning, research, and intercultural aspects of educational programs are important factors in improving the quality and efficiency of higher education. It should be noted that the goals, rationales, objectives of internationalization and expected results differ in higher education institutions. At the same time, it is expected that internationalization improves the quality, efficiency and importance of higher education in an interconnected and interdependent world, strengthens competitiveness of institutions on the international market of educational services, enhances the development of intercultural and transcultural competencies of graduates, promotes employment of graduates on the international labor market.

At the same time, internationalization determines: “improved quality of teaching and learning as well as research; deeper engagement with national, regional, and global issues and stakeholders; better preparation of students as national and global citizens and as productive members of the workforce; access for students to programs that are unavailable or scarce in their home countries; enhanced opportunities for faculty improvement and, through mobility, decreased risk of academic ‘inbreeding’; possibility to participate in international networks to conduct research on pressing issues at home and abroad and benefit from the expertise and perspectives of researchers from many parts of the world; opportunity to situate institutional performance within the context of international good practice; improved institutional policy-making, governance, student services, outreach, and quality assurance through sharing of experiences across national borders” (Affirming Academic Values in Internationalization of Higher Education, p. 2-3).

The European Union support for internationalization

The strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020) pursues the following four common European Union (EU) objectives: make lifelong learning and mobility a reality; improve the quality and efficiency of education and training; promote equity, social cohesion, and active citizenship; enhance creativity and innovation, including entrepreneurship, at all levels of education and training (ET 2020 framework).

In the Rome Declaration (March 25, 2017), EU leaders pledged to work towards a Union where young people “are equipped with education and training to find employment; a Union which preserves our cultural heritage and promotes cultural diversity” (The Rome Declaration, 2017).

One of the real efforts made by the European Union to promote the internationalization and modernization of higher education institutions is Erasmus+ programme. It gives a lot of opportunities to academics, teachers and students. The academics and teachers can take training courses abroad and learn new teaching strategies, develop innovative teaching tools. Students meet people of different nationalities and cultures, and practice a foreign language.

The New Erasmus+ 2021-2027 Programme appears to be dedicated to strengthening the actions of the previous Programme and expanding its horizons, thanks to the significant rise in available resources and focused attention on the inclusion of the most disadvantaged categories. It has seen its budget almost doubled, from 14.7 to 26 billion euros, and aims to fund 10 million mobility projects over the next seven years. Compared to the previous one, it looks more ambitious, open, and inclusive (The New Erasmus+ 2021-2027 Programme).

The analysis of documents of international organizations revealed the following trends in the internationalization of higher education and ensuring the effectiveness of educational activities of universities: reducing academic mobility and the development of virtual internationalization and internationalization at home; strengthening cooperation and partnership between European higher education systems; strengthening the role of universities in society; creating a framework for global recognition of qualifications.

Notwithstanding the current difficulties related to the COVID-19 pandemic, the Ministers responsible for higher education reaffirmed the target that “at least 20 % of those graduating in the EHEA should have experienced a study or training period abroad”. It was also committed “to enabling all learners to acquire international and intercultural competences through internationalization of the curricula or participation in innovative international environments in their home institutions, and to experience some form of mobility, whether in physical, digitally enhanced (virtual) or blended formats” (Rome Ministerial Communiqué, 2018).

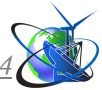
The Ukrainian support for internationalization

The Regulations on the Procedure for Exercising the Right to Academic Mobility (Про затвердження Положення про порядок) establishes the procedure for organizing academic mobility programmes for participants of the educational process of domestic higher education institutions (scientific institutions) in Ukraine or abroad and participants of the educational process of foreign higher education institutions (scientific institutions) in Ukraine.

The number of higher education institutions in Ukraine that provide training for foreign students in 2019-2020 was 455; in 2020-2021 it was 394. In 2019, the number of foreign students counted 80,470; in 2020 – 76548 (from 155 countries). Most students in the Ukrainian higher education institutions are from the following countries: India (18095); Morocco (8832); Turkmenistan (5322); Azerbaijan (4628); Nigeria (4227) (Foreign students in Ukraine).

The most popular universities among foreign students are the following: V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv National Medical University, Bohomolets National Medical University, Odessa National Medical University, Zaporizhzhia State Medical University.

The model of the mechanism for ensuring the efficiency of educational activities at the university is presented in the monograph “Mechanisms for assessing the quality of higher education in the context of European integration” (Quality assessment mechanisms, 2020). Targets are grouped by the main activities of higher education institutions including the international activities of higher education institutions.

The authors proposed indicators of internationalization of higher education institution, which are determined depending on the number of international projects under the EU's international technical assistance programs – Erasmus+ and the Horizon 2020 Research Framework Program (from 2021 “Horizon Europe”). The authors state that “indicators of EU international cooperation programs correspond to the vector of European integration of Ukraine and the Association Agreement between Ukraine and the EU, competitions for these programs are complex and open to the world, so victory in such competition is really important and contributes to internationalization of higher education in Ukraine” (Quality assessment mechanisms, 2020).

In the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the distribution of state budget expenditures among higher education institutions on the basis of indicators of their educational, scientific and international activities” the indicator of international recognition of the i -th institution of higher education is taken equal to: 1.1 – if the serial number in one of the international rankings QS World University Rankings, The Times Higher Education World University Rankings or Academic Ranking of World Universities – World Top 500 Universities does not exceed 1000 (without division into faculties, specialties, etc.). Thus, the funding formula does not provide financial support for academic mobility and other forms of internationalization.

Internationalization is seen as one of the main drivers to change higher education systems, higher education institutions, communities, as well as students, teachers and researchers. The effectiveness of internationalization policy depends on funding as well. Internationalization is the phenomenon that most directly affects higher education institutions. For this reason, national policy on internationalization should be based on understanding institutional realities. The impact of internationalization policy at the country level will be maximized when there is synergy between the national and institutional dimensions.

At the same time it should be mentioned that internationalization is influenced negatively by corruption. Education in Ukraine is a sector often perceived to be marked by corruption. According to the results of a 2013 survey conducted by Razumkov Centre, state authorities in general and judiciary and law enforcement agencies in particular are widely believed to be very corrupt. Among public services, respondents believe that corruption is pervasive or widespread in health (85 %), higher education (77 %) and secondary education (53 %) (OECD 2017, p. 14).

The implementation of an effective model of internationalization requires modernization of the legal framework for the internationalization of educational, scientific and scientific-technical activities. In particular, legislative regulation is needed in: recognition instruments (National Qualifications Framework; Diploma Supplement; European Credit Transfer System); academic mobility regulations; mechanisms for implementing mobility (social security for mobility participants e.g. saving salaries / scholarships, pension contributions, social insurance for the period of mobility; employment of foreign applicants for higher education); introduction and accreditation of joint educational programs of double diplomas / degrees, in particular English ones; higher education quality assurance mechanisms based on international

standards (membership of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education in the European Register of Quality Assurance in Higher Education); research projects; economic activity of higher education institutions; creation of a national ranking of universities (Debych M., 2019).

It is recommended to develop a National Internationalization Strategy; to involve foreign experts in the accreditation of Ukrainian educational programs and participate in the accreditation of foreign educational programs; to develop the Ukrainian rating of universities taking into account indicators of internationalization: foreign students; foreign academics in the Ukrainian universities; publications in foreign scientific journals; joint educational programs / research (Debych M., 2021).

At the same time, Ukraine faces the following challenges concerning academic mobility: insufficient / no funding; non-recognition of degrees / diplomas; unsatisfactory level of foreign language proficiency; inappropriate educational programs / training organization; legal issues; lack of information and encouragement; personal problems of students (Debych M., 2019).

The degree of involvement of scholars and academics in international cooperation is very low, the small share of those who studied or worked abroad, as well as the small number of holders of foreign scientific degrees. Ukraine has long been a country that mainly exports highly qualified staff and talented youth.

Conclusions

In conclusion, it should be mentioned that quality and efficiency of education depend on the quality of the educational process and conditions it is being carried out. The best indicator of the efficiency of the education is the success of graduates in the international labour market, professional and intercultural competence. Efficiency and quality are interrelated and influenced by the internationalization. On the other hand, efficiency of educational activity attracts foreign students and increases the positive image of the university. Efficiency is considered to be a tool for improving the educational system and expected outcomes.

References

1. Дебич, М. А. *Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід*. Ніжин: ПП Лисенко, (2019). URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Debych_M_2-12-2019_monogr_disert.pdf.
2. Іноземні студенти в Україні. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>.
3. Воробйова, О., Дебич, М., Луговий, В., Оржель, О., Слюсаренко, О., Таланова, Ж., Трима, К. *Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія* / за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України, 2020. с. 102. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Ocinka_yakosti_VO_v_umovah_evrointegrac_Monogr_IV_O-2020-220p_avtors-kolektiv.pdf.
4. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015->

%D0%BF#Text.

5. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності : Постанова КМУ від 24.12.2019 № 1146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>.

6. Affirming Academic Values in Internationalization of Higher Education: A Call for Action: International Association of Universities (International Ad Hoc Expert Group on Re-thinking Internationalization). 5 p. URL: http://ecahe.eu/w/images/5/52/Affirming_Academic_Values_in_Internationalization_of_Higher_Education.pdf.

7. Debych, M. Internationalizing higher education of Ukraine: national policy. *Priority areas for development of scientific research: domestic and foreign experience* : collective monograph. Riga, Latvia, 2021. С. 37-57. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-049-0-18>.

8. European policy cooperation in education and training (ET 2020 framework). URL: https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_en.

9. Just The Facts: The Rome Declaration. URL: <https://www.europeanmovement.ie/just-the-facts-the-rome-declaration/>.

10. OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017, OECD Publishing, Paris 190 p. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264270664>.

11. Rome Ministerial Communiqué, 2020. URL: https://ehea2020rome.it/storage/uploads/5d29d1cd-4616-4dfe-a2af-29140a02ec09/BFUG_Final_Draft_Rome_Communique-link.pdf.

12. The New Erasmus+ 2021-2027 Programme: A Step by Step Guide <https://www.teacheracademy.eu/blog/new-erasmus-plus-program-2021-2027/>.

Abstract. Having confirmed its European vector of development Ukrainian higher education institutions must ensure the efficiency of the educational activity in order to equip young people with the qualifications and skills needed for intercultural understanding and successful transition in the international labour market. It is recommended to develop a National Internationalization Strategy; to involve foreign experts in the accreditation of Ukrainian educational programs and participate in the accreditation of foreign educational programs; to develop the Ukrainian rating of universities taking into account indicators of internationalization: foreign students; foreign academics in the Ukrainian universities; publications in foreign scientific journals; joint educational programs / research. The number of higher education institutions in Ukraine that provide training for foreign students is 394 in 2020-2021. The model of the mechanism for ensuring the efficiency of educational activities at the university depends on the number of international projects under the EU's international technical assistance programs – Erasmus+ and the Horizon 2020 Research Framework Program (from 2021 “Horizon Europe”). The analysis of European Union documents revealed the following trends in the internationalization of higher education and ensuring the effectiveness of educational activities of universities: reducing academic mobility and the development of virtual internationalization and internationalization at home; strengthening cooperation and partnership between European higher education systems; strengthening the role of universities in society; creating a framework for global recognition of qualifications. The European Union programmes promote the internationalization.

Key words: *Bologna Process, Erasmus+, Horizon 2020, academic mobility, foreign students, higher education institutions.*

The article is submitted: 04.10.2021.

© Debych M.A.

УДК 159.9.072.5

**PRALOGICAL THINKING IN IN-DEPTH COGNITION OF THE PSYCHE
ПРАЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В ГЛУБИННОМ ПОЗНАНИИ ПСИХИКИ****Yatsenko T.S. / Яценко Т.С.**

*Academician of the NAPS of Ukraine / академік НАПН України
Doctor of Psychology, Professor of the Department of Practical Psychology /
д.психол.н., проф. кафедри практичної психології
ORCID: 0000-0002-1996-661X*

Mytnyk A. Ya. / Митник А. Я.

*Doctor of Pedagogy, Candidate of Psychological Sciences,
Head of the Department of Practical Psychology /
д.пед.н., к. психол. н., зав. кафедри практичної психології
ORCID: 0000-0002-2916-7344*

Larchenko I.A. / Лапченко И. А.

*Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor, of the Department of Practical Psychology /
к. психол. н., доц. кафедри практичної психології
ORCID: 0000-0001-6573-6789*

*National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
Київ, Україна*

Tkachenko K.V. / Ткаченко Е.В.

*Post-graduate student of the Department of Psychology,
in-depth correction and rehabilitation / аспірантка кафедри психології,
глибинної корекції і реабілітації
ORCID: 0000-0003-4689-6167*

*Bohdan Khmelnytsky national university of Cherkasy
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
Черкаси, 18000*

Аннотация. Открытия академическими психологами различных вопросов деятельностного подхода лишь косвенно имеют отношение к развитию психодинамической парадигмы. Хотя контекстная связь всегда ощутима, особенно сквозь призму идей известных психологов А. Бодалева, Л. Петровской, Б. Зейгарник и др., касающихся вопросов взаимоотношений в системе «человек ↔ человек», а также физиологов П. Анохина, Н. Бернштейна, К. Судакова. Проблемы «информационных эквивалентов» связано с подтверждением физиологами способности психики к перекодированию идеальной (незримой) информации в формы поддающиеся восприятию, наблюдению (сновидения, свободные ассоциации, описки, обмолвки).

Материал статьи базируется на эмпирическом материале метода активного социально-психологического познания (сокращенно АСПП), реализуемого в групповой форме. Указанный метод предполагает самостоятельное выполнение тематических психорисунков и их дополнение репродукциями художественных полотен, что иллюстрирует представленный в статье фрагмент эмпирики.

АСПП объединяет теоретические и практические аспекты, а используемые методики (в их инструментальном нюансировании) – подчинены единому сформулированному нами закону: «положительная дезинтеграция психики и вторичная ее интеграция на более высоком уровне психического развития субъекта». Глубинное познание психики в рамках заявленного закона требует от ведущего группу АСПП понимания латентных уровней функционирования психики в неотъемлемости ее сфер (сознание / бессознательное).

Холлистический поход к пониманию психического осуществляется на стенографическом материале групп АСПП. Использование в АСПП визуализированной самопрезентации ее участников обусловило повышенное внимание к фактажу перекодирования идеальной (психической) реальности в опредмеченную с сохранением информационных эквивалентов. Последнее способствовало реалистичности идеи визуализации психики субъекта с последующим ее аналитико-диалогическим анализом.

Ключевые слова: активное социально-психологическое познание (АСПП), архаизмы, глубинное познание, закон сопричастности, личностная проблема, пралогическое мышление, логическое мышление.

Введение.

Разработка проблем глубинного познания психики обусловила вопрос его специфики по сравнению с исследованиями в академической психологии, которая имеет непосредственное отношение к деятельностному подходу, базирующемуся на заданности характеристик психики извне (А. Леонтьев [4] и др.). Позиция А. Леонтьева нашла широкое воплощение в развитии психологической науки благодаря многочисленным последователям. Особую роль сыграла теория поэтапного формирования умственных действий П. Гальперина [2], а также разработки В. Давыдова, в его постановке проблемы: «Виды обобщения в обучении» [3]. Мы солидаризируемся с позицией В. Давыдова, которая засвидетельствовала прогрессивную сторону теории А. Леонтьева, благодаря раскрытию возможностей индивидуализированности процесса обучения. В частности, В. Давыдов утверждал, что теоретические знания, прежде всего, выражаются в способах умственной деятельности, а затем уже в различных знаково-символических системах владеющих способами определения единичного из всеобщего.

Изложение материала статьи основывается на эмпирическом материале использования метода «Активного социально-психологического познания» (сокращено АСПП), опирающегося на опредмеченность психики (лепка, игрушки, собственные тематические психорисунки или подбор репродукций художественных полотен, с определением психологической темы). Метод АСПП предполагает групповую форму работы, что основывается на наших открытиях влияния на психику индивида архаического наследия, включая и пралогическое мышление. В. Иванников писал: «психика возникает, существует и развивается не сама по себе... а на основе конструируемых субъектами активности образов поведенческого пространства их жизни» [4, с. 29].

Сказанное выше объясняет почему психодинамическая парадигма (разрабатывается нами более сорока лет) предполагает визуализированную самопрезентацию участников групп АСПП. Научно-практические результаты, полученные нами, базируются на функциональном единстве теории и практики, диагностики и коррекции.

Основной текст.

Визуализация субъектом собственной психики основывается на специфике пралогического мышления не только в его способности к анимизации (одухотворению предметного мира), но и – к опредмечиванию психической (идеальной) реальности, с сохранением информационных эквивалентов.

Доказательная база вышезаявленной позиции подтверждается

результатами исследования стенографического материала групп АСПП. Аудио и видеозаписи глубинного процесса познания свидетельствуют о наличии информационного обмена между подсистемами психического, независимо от форм самопрезентации (вербальная ↔ образная). Это позволило убедиться в причастности психики к перекодированию идеальной (духовной) реальности в визуализированную, что подтверждает наличие у современного человека пралогических способностей [10]; [11]; [12]. Последнее открывает новые перспективы глубинного познания психики в ее неосознаваемой сущности, благодаря способности к опредмеченности. Последнее позволило нам в познании психики опираться на опредмеченный базис самопрезентации, субъекта с учетом подчиненности изображений законам твердого мира.

Одновременно мы принимаем во внимание субъективизм психики с возможными ее отступлениями от реальности. Нам удалось констатировать специфику влияния системы психологических защит (как периферийных так и базальных). Глубинное познание (синоним АСПП) предполагает наличие, у ведущего группу способности «прочитывания» смыслов обусловленных активностью обеих сфер психики, что является важной предпосылкой для успешного диалога, продуктивность которого зависит от постановки вопросов респонденту.

Глубинное познание, основываясь на визуализированной платформе познания, которая *открывает перспективы научно-исследовательского раскрытия участия мотивационного потенциала пралогического мышления современного человека*. На особое внимание в процессе АСПП заслуживает архаизм дуализма, что в пралогическом ключе объясняется *двуплоскостной реальностью* феномена психики. Последнее подтверждается рисунками самопрезентации, в группе АСПП с использованием Инь-Ян (см. рисунки 1 – 8).

В групповом процессе АСПП мы соприкасаемся с двуплоскостными характеристиками глубинного познания психики, в частности, это: «объединение – разъединение», «динамика – статика», «интеграция – дезинтеграция», «видимое – невидимое» (но энергетически потентное), «реальное – воображаемое», «терпимое – желаемое», «подлинное – виртуальное» и др.

**Рисунок 1. Психорисунок
«Я – реальное, Я – идеальное»**

**Рисунок 2. Психорисунок
«Я – реальное, Я – идеальное»**

Рисунок 3. Психорисунок «Мужчина, женщина и Я»

Рисунок 4. Психорисунок «Мужчина, женщина и Я»

Рисунок 5. «Единство»

Рисунок 6. «Двойная экспозиция»

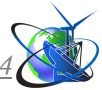

Рисунок 7. «Арт Инь-Ян»

Рисунок 8. «Древо жизни»

Двусмежность семантики указанных бинарных характеристик проявлений психики (объективированных в рисунках) свидетельствует об активности пралогического мышления в самопрезентативных процессах современного человека. Пралогическому мышлению свойственна бинарность восприятия – и «то» и «то», в отличие от логического, для которого приемлемо: «или» – «или».

В этом и проявляется двуплоскостная природа пралогического мышления, который нивелируется в восприятии респондента (участника АСПП) и проявляется противоречивостью в самопрезентантах, основывающихся на спонтанности поведения.

Эмпирический багаж практики в группах АСПП позволил обнаружить действенность закона сопричастности, который способен объединять противоречивые сущности. В случае «художественной» визуализации психики это проявилось в возможности каждого респондента расположить собственные презентанты в порядке их эмотивной значимости для него. Л. Леви-Брюль такую способность назвал – «слепой навик руки» [8]. При этом совершенно не играют роли (нейтрализуются) какие-либо противоречия между «картинками». В этом и состоит пралогизм мышления, восприятия, который свидетельствует о том, что психика в имплицитном порядке интегрирована в сознательных и бессознательных проявлениях, что отличаются функциональной асимметрией. О соотносительности логического и пралогического мышления Л. Леви-Брюль пишет: «Само соседство системы понятий, строго упорядоченной по логическим законам не оказывает на пралогическое мышление никакого действия» [8, с. 255]. Более того, Л. Леви-Брюль в отношении психики современного человека утверждает: «Всегда будут сохраняться коллективные представления, которые выражают интенсивно переживаемую сопричастность, в которых нельзя будет вскрыть ни логическую противоречивость, ни физическую невозможность» [Там же].

Многолетняя практика ведения группы АСПП позволила накопить огромный багаж эмпирики, который доказывает, что психика современного человека не потеряла подчиненность пралогическим законам, в соприкосновении с которыми логическое мышление «чувствует себя неловко». Благо, что это не попадает в сознание человека и поэтому как по теории Г. Селье – «стресс без дистресса» (по крайней мере, для логического мышления субъекта).

Итак, опыт АСПП позволил, констатировать важный ее подструктурный компонент психики – «имплицитный порядок» (см. «Модель внутренней динамики психики», рисунок 9).

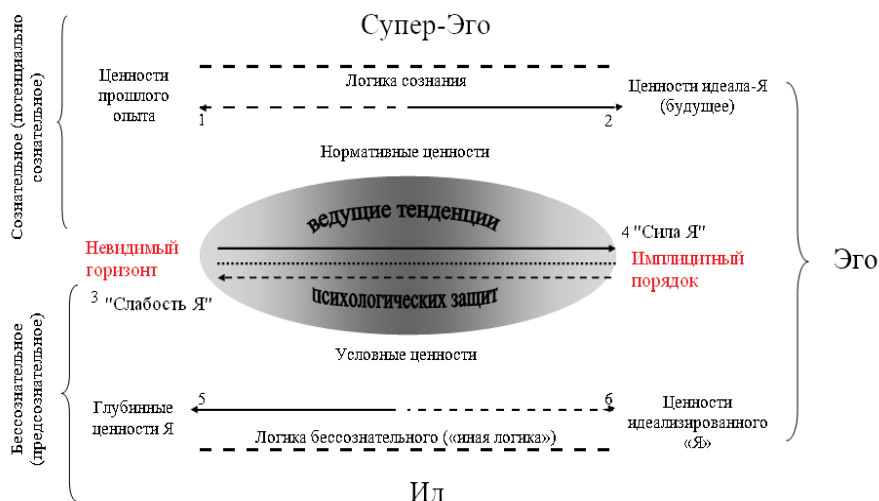

Рисунок 9 – «Модель внутренней динамики психики»

«Невидимый горизонт» открывает широкое пространства для объективирования пралогического наследия психики, при его нейтральности к противоречиям, он отражает как «представительство» сознательной сферы так и бессознательной, несмотря на функциональную асимметрию. Благодаря такой способности, психика субъекта легко справляется с задачей: «упорядочить визуальные презентанты». Зачастую последовательность рисунков парадоксальна: один «за здравие», а другой выражает тенденцию «к омертвлению» и это индивидом не замечается. Определение последовательности рассмотрения рисунков происходит быстро и легко. Пралогичность мышления субъекта объясняет причину им противоречивости в тех визуализированных презентантах собственной психики, которые он рисует или подбирает (по собственной инициативе).

Система АСПП построена на синтезе сфер сознания и бессознательного, что помогло нам обнаружить феномен – «невидимый горизонт»¹, который отражает «имплицитный порядок психики», определяющий зону нейтрального синтеза взаимовлияния сфер «сознания» и «бессознательного», которые отличаются функциональной асимметрией.

Ведущую роль в глубинном познании играет архаическая заданность «энергетического потенциала» психики, приоритетность которого сохраняется за базальной формой защиты. Это объясняет иррациональность рассуждений обыденного человека как и свойственность ему алогичных поступков. Вне глубинного познания трудно выявить причины указанных феноменов, а человеку с этим самостоятельно справиться невозможно (или очень трудно). *Субъективизм, задаваемый системой периферийных психологических защит, сформированных при жизни, обусловлен объективными, но неосознаваемыми детерминантами, архаическая заданность которых находит выражение в базальных защитах.* Сказанное обращает внимание психолога на то, что проявление бессознательного вовне учитывает законы природы, что указывает на факт неотъемлемости сфер сознания и бессознательного, при всей их функциональной асимметрии.

Учитывая миссию защит в сокрытии подлинной мотивации поступков человека неузнаваемость результатов спонтанной активности субъекта поддается познанию, благодаря инвариантности проявлений психики, независимо от разновидностей форм презентаций (вербальная или овеществленная). За этим скрывается *латентная мотивация, как правило, доминантная при условии произвольного поведения участника АСПП.*

Мы опираемся на объективность глубинных (неосознаваемых субъектом) детерминант, которым свойственна тенденция «заявить о себе в поведении». Стремление к объективности познания психики обусловило включенность в этот процесс объективных (опредмеченных) средств, подчиненных законам твердого мира (рисунки, модели из камней, лепка и др.), способствует объективированию информационных эквивалентов психики. Вместе с тем, «объективность», о которой идет речь, всегда отличается относительностью,

¹ Термин С. Хокинга.

так как она не может проявиться в «чистом виде» из-за субъективности психики, заданной периферийной формой защиты. Поэтому, *кроме «объективных средств самопрезентации», присутствующих в АСПП, важен еще и диалог (во взаимодействии: «П ↔ Р»), обеспечивающий волнообразную «линейность», сочетающуюся с продолжительностью познания во времени.*

Визуализированные средства создают опосредующий эффект объективирования целостности психики путем самопрезентации участников АСПП, что открывает перспективы познания особенностей «опредмечивания» в контексте его наполненности архетипической символикой, что отличается неповторимостью у каждого человека. Общая линия влияния архаического наследия на психику конкретного индивида выражается в нити мотива *«страдальчества»*, невидимо привносимого респондентом в индивидуализированный материал самопрезентации.

Исследование проблемы архаического наследия человечества, позволило обнаружить его интегративность с мазохизмом, в частности, в наличии тенденции – к *самонаказанию*. Самопроизвольная (и неконтролируемая сознанием субъекта) архетипизация средств самопрезентации открывает перспективы объективности глубинного исследования пралогических аспектов психики. *Символика архаизмов приобретает миссию адепта способностей человека к индивидуализированной презентативности глубинных смыслов психики.* Последнему способствуют защитные механизмы, а именно: проекция, проективная идентификация, замещение, перенесение, рационализация и др. Процесс визуализации отличается синтезом *универсального* (базального) и *индивидуально-неповторимого*. Глубинное познание прямолинейно не касается ни одной, ни другой сфер психики. Психолог, «следуя за спонтанной инициативой субъекта», диалогически предопределяет движение процесса познания *«между» сферами психики, в фарватере «невидимого горизонта».*

АСПП базируется на «вероятностной логике», предполагающей внимание к двухплоскостным реальностям (*«то» и «то»*), в формальной же логике (которой подчинено сознание), присутствует четкое требование: *или «то», или «то»*. Ориентиром в АСПП являются энергетические приоритеты. Важно понимать, что в глубинном познании отсутствует *«заданность процедуры познания наперед»*. Задачей является раскрытие смысловой сущности *спонтанности поведения субъекта*. Последнее объясняет, факт следования психолога (ведущего АСПП) «за респондентом», за его внутренне мотивированной инициативой. Динамика глубинного познания отличается незаметным переходом от языка прогнозов к их подтверждению благодаря пониманию «смысловых параметров»² влияющих на упорядочивание поведенческого материала («имплицитный порядок»).

Глубинное познание отличается от других видов познания тем, что оно осуществимо в условиях отсутствия возможностей полного устранения вероятности, а, значит, и перспектив познать что-либо «до конца». Познание в рамках функционирования группы АСПП всегда содержит фактор неполной

² Учитываются идеи Д. Леонтьева о смысле [7].

достоверности, задаваемый бессознательной сферой. Поэтому подлинная психокоррекция проходит не столько в группе, функционирующей по специфическим принципам (отличающимся от просоциальных требований к поведению), а преимущественно в реальной жизни. Критерий *личностной проблемы* – *непроизвольная направленность спонтанных инициатив психики субъекта в противовес его желаниям, намерениям и осознаваемым ожиданиям*. Распознавание субъектом обнаруженных в АСПП деструкций собственной психики, в обычных житейских ситуациях, побуждает к внесению корректив в свое поведение.

Особую роль в глубинном познании играют ассоциативные взаимосвязи, выявляемые в процессе диалогического взаимодействия («П ↔ Р»). Последнее связано с категориями «*динамическая статика*» и «*устойчивая динамика*», которые уточняются через определенные понятия, в частности: *диспозиция, тенденция, импринтинг, след, фиксация, вынуждение повторения, хождение по порочному кругу* и др. Все указанные категории имеют отношение к вектору энергии, ведущей в глубинном познании.

Вероятностное прогнозирование создает базис для глубинного познания психики, как и для раскрытия особенностей пралогического мышления. Этот вид познания построен на *индуктивной вероятности* влияющей на обобщения результатов *диалогического взаимодействия*.

Индукция не гарантирует абсолютной истинности выводов (чем она и отличается от дедукции). Интерпретационные итоги являются следствием «индуктивности» диалогического взаимодействия как основы результативности АСПП. Использование визуализированных (опредмеченных) средств самопрезентации создает *объективную платформу для вероятностного прогнозирования*, что сближает процесс глубинного познания с логическим мышлением. При таких «материализованных помощниках» в организации АСПП категория «*вероятность*» соотносится не столько с субъективизмом человека, сколько с его «*ожиданиями*». Прогнозы же психолога ведущего глубинное познание, основываются на умении прочитывать смыслы, находящиеся за «*вербально – невербальным*» контекстом, что приближает к объективности понимания того, что скрыто за наблюдаемым и слышимым. В этом мы касаемся пралогической реальности феномена психики, актуализирующейся благодаря архаическому потенциалу человека. Понимание смысла является предпосылкой, как успешности диалога, так и управления процессом глубинного познания.

«Спасательным кругом» является вероятностное прогнозирование, которое остается за кадром академических подходов к познанию психики. Адекватность постановки вопросов психологом респонденту предполагает развитие у него мнемических навыков владения наработанным материалом³ в сеансе, от начала взаимодействия с респондентом и до сиюминутно происходящего в группе АСПП. Самое важное – ощущать и отмечать обнаруживающиеся в материале противоречия, которые незаметны в самовосприятии респондента. Последнее

³ Термин «материал» употребляется в его психоаналитическом понимании.

объясняет факт *пралогической нейтральности психики респондента к противоречиям, которые он сам продуцирует и иллюстрирует благодаря визуализированным презентантам.*

Темпоральность (растяжимость во времени) процесса глубинного познания лишь относительно задается психологом, последний следует за вектором «энергетической приоритетности» инициатив респондента, включая и количество предложенных им самопрезентантов. В этом трудно не согласиться с бихевиористами, которые центрировались в познании на тех явлениях, которые *«заявили о себе в плоскость наблюдения»*. Непроизвольная инициатива респондента, в конечном итоге, предопределяет как «логику сознания» так и «иную логику» (логику бессознательного), которая без внешней помощи специалиста недоступна осознанию протагонистом. В этом легко видеть латентную *пралогическую двоичность*, как и парадоксальную обобщенность истин *предассоциаций* субъекта, смысл которых задан архаически. Интуиция – вот, что водит рукой человека при создании (или подборе) психорисунков для самопрезентации.

Научные цели осуществляются нами на стенографическом материале (благодаря аудио- и видеозаписям), которые поддаются структурно-семантическому анализу, согласно критериям, предопределяемым конкретикой темы научных исследований. Таким образом, феноменология процесса АСПИ является непосредственно сориентированной на интересы участника глубинного самопознания.

Психолог не должен сам расставлять акценты (по своему усмотрению) в поведенческом материале, нарабатываемом в группе. Важно уметь прочитывать смыслы (как ориентиры) и использовать их в интерпретационных обобщениях поведенческого материала. Глубинная психокоррекция косвенно, но основательно, базируется на эмпирической аргументации, интерпретации, способных переориентировать направленность активности человека с вектора «избежание неудачи» на вектор – «достижения успеха». Познание невидимых (латентных) детерминант активности неизменно обнаруживает их причастность к пралогическому синтезу: настоящего и будущего; сознательного и бессознательного; вневременного и переменного; общечеловеческого и индивидуализированного. Благодаря глубинному познанию *субъект приобретает адекватность саморефлексии собственного поведения, что способствует как личностному благополучию, так и социально-профессиональному успеху.*

Социальное становление человечества, как и психическое развитие каждого индивида сопряжено с возникновением двух систем психологических защит: *ситуативной* – стимулируемой внешними требованиями к поведению субъекта, и *базальной* – имеющей архаически заданный мотивационный потенциал. Указанная *двоичность защит* несомненно свидетельствует о *пралогических характеристиках защитной системы человека*. Особенность «защитной» системы состоит в том, что она способна обходить невыгодную для престижа Я – реальность, путем отстранения, игнорирования, а также ее искажения.

Фактор «отступлений от реальности» способствует нейтрализации противоречия между «Я – реальным» и «Я – идеальным». Генезис «психологической защиты» отличается сращенностью с пралогическим мышлением нейтральным к противоречиям, поэтому субъект ее и не замечает. Примерно так зарождалась раздвоенность психики (сознательное / бессознательное), стимулированная не только табу на инцестное единение, но и социальными требованиями культуры к престижу, к высоте собственного Я. Все это связано с возникновением в психике *двусмежности плоскостей*: идеальное / порицаемое; реальное / воображаемое; видимое / латентное; санкционированное / запретное, табуированное; земное / виртуальное; поощряемое / наказуемое и др.

Эмпирический материал доказывает значимость проблемы различения защит по параметрам детерминации: архаическим наследием – базальные защиты; требованиями социума – ситуативные (периферийные) защиты. Периферийная защита компенсаторно закрывает люфт расхождений между подлинной реальностью психики и идеалом Я. Психоаналитический процесс АСПП обладает возможностями снятия (развенчания) мнимых, иллюзорных маскировок внутренней противоречивости психики субъекта. «Пралогическое мышление, – пишет Л. Леви-Брюль, – отражает особую структуру, функционирующую совместно со структурой логической мысли». Далее ученый утверждает, что: «Ум первобытных не является чем-то иным, чем у нас» [8, с. 236]. Учитывая сказанное, мы с уверенностью можем констатировать, что «психика знает все, не знает только сознание (Я)».

В процессе глубинной психокоррекции обнаруживаются (на объективном материале) расхождения между «реальным» и «желаемым» Я, латентным, но поглощающим энергию. Иногда субъект пытается это перекрыть излишней уверенностью, бравадой, демонстративным претенциозным поведением, демонстрацией превосходства и экстравагантности. Помощником на «этом пути» у психики являются механизмы периферийной защиты, способные породить тенденцию к обесцениваю (дискредитации) другого человека путем приуменьшения его заслуг на фоне преувеличения собственных достоинств. Контекстно это деструктурирует отношения, что сопряжено с агрессией, обидой, мстивостью, завистью и т. п., что уживается с тенденцией ситуативной защиты к престижу собственного Я.

Статья доказывает важность распознавания субъектом специфики проявлений у него автоматизированных психологических защит, что способствует развенчанию и упреждению его деструктивных тенденций поведения. «Предыстория» формирования пралогического мышления имеет связь со следами вытеснений, задающими линию пролонгации защитного интереса архаических мотивов, ассимилированных с базальными защитами субъекта. В глубинно-коррекционной работе не только есть перспективы раскрытия смысловых параметров архаических (универсальных) тенденций психики, присущих человечеству (комплекс Эдипа, вина, жертвоприношение, рабовластвование / рабоподчинение), но и обнаруживать доминантность мотивации, заданной эдипальной зависимостью. Последнее, нередко

приглушает потентность логического мышления в решении лично значимых вопросов. Подаем эмпирический материал, который не только иллюстрирует, но и доказывает наличие влияния эдипальной зависимости на самоощущение субъекта, на характер его поведения, как и на снижение рациональности мышления. Последнее приглушает, и ослабляет в психике субъекта прогностические способности в связи с нарушением объективности в оценке собственных поступков.

Респондент Е. (слушательница курсов повышения квалификации (около 40 лет)) спонтанно выполнила тематические психорисунки, включая тему тату («собственное» и «вина»), а также выбрала презентанты – репродукции художественных полотен, определила им темы, что придало им статус психорисунков.

Фрагмент глубинно-коррекционной работы с респондентом Е.⁴

П.: С какого рисунка тату вы хотели бы начать анализ?

Е.: С рисунка под названием «Собственное тату» (рис. 10), «Тату вины» – позже.

П.: Что вы на нем изобразили? Мы видим два листика – большой и маленький.

Е.: Сначала я пыталась нарисовать большой кленовый лист. Он у меня не очень получился, и я решила изобразить еще один – меньший. Но меньший листочек тоже вышел не очень красиво.

П.: Тогда с меньшим листочком можно не считаться? Можно его «отрезать», убрать, или он нам нужен?

Е.: Я думаю, что символически это что-то значит, раз я нарисовала.

П.: Не может ли в этот образ попадать ваш ребенок? Ведь листочек маленький. Или это спутник жизни, который перед вами в чем-то проигрывает?

Е.: Возможно, это мой муж.

П.: Муж – как ваша маленькая тень?

Е.: Да, это так и есть, точно – это тень, но меньше чем я.

П.: И давно ли это так в ваших отношениях?

Е.: Так было всегда, сразу после замужества. Он всегда в тени, но мне хотелось, чтобы было наоборот.

П.: Вы и финансово лидируете?

Е.: Да.

П.: Вас это устраивает или беспокоит?

Е.: Меня это беспокоит и не устраивает.

Е.: Вспоминаю слова отца. Он говорил постоянно: «Ты там летаешь-летаешь, но все равно к нам вернешься. Все твои стремления к свободе приведут к тому, что ты вернешься к нам и будешь с нами».

П.: То есть, он был в этом заинтересован? Чтобы вы были в семье? А вернее, – с ним?!

Е.: Он был заинтересован в том, чтобы я не развивалась, чтобы не пошла по своему пути. И он этого эмоционально желал, поэтому не поддерживал моих стремлений и интересов.

П.: Наверное, вам и самой непроизвольно хотелось быть с отцом, но при каких-то других обстоятельствах? Быть успешной, престижной, и чтобы он [отец] вами восхищался.

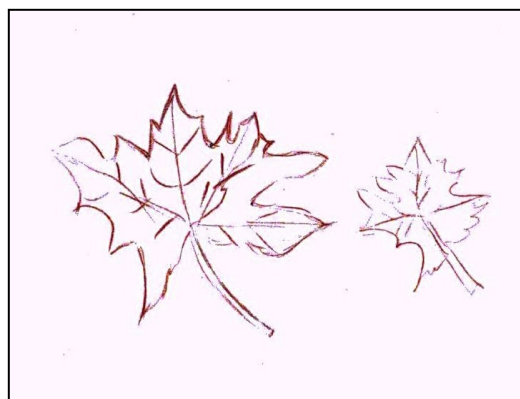

Рис. 10. «Собственное тату»

⁴ Полный текст стенограммы – см. в монографии Т. Яценко «Методология глубинного познания: пралогическое и логическое мышление».

Е.: Да. У меня отец был успешным, я им гордилась. Не могу сказать, что я восхищалась им, но мне было приятно, что он успешный! Он мало времени проводил с нами, но на работе всегда был порядок и хорошие отзывы. Этот персонаж (*мужчина внизу рис. 11*) больше всего подходит для образа отца. Это какой-то колдун, рядом книга с писаниями.

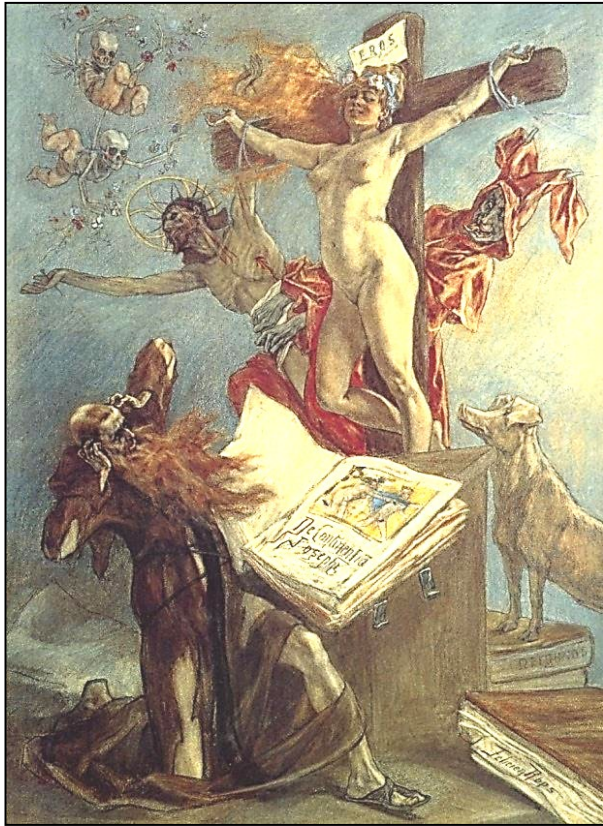

Рис. 11 Ф. Ронс
«Искушение Святого Антония»

П.: И вы отца ассоциируете с колдуном?

Е.: То, что он видит, – это необычайная прозорливость (кошмар). В образе на кресте я вижу себя (рис. 11, *обнаженная женщина*). А он сходит с ума от того, что его Чадо так раскрыто, еще и обнаженное, распятое и еще какие-то монстры вокруг креста.

П.: Ваше вхождение во взрослую жизнь повергало отца в подобное состояние?

Е.: Да. И это очень ранние переживания, т. е. я была еще очень юной, когда замечала повышенный интерес к себе с его стороны. Я «об этом» еще не думала, но он уже переживал, что меня украдут мужчины.

П.: Значит, он очень рано увидел в вас красивую женщину? Раньше, чем другие успели увидеть, а может, и раньше вас самой?

Е.: Не знаю. Он никогда об этом не говорил.

П.: А откуда тогда знаете, что это он вас видел откровенно нагую (рис. 11)? Еще и «распятую на кресте»?

Е.: Я помню, он часто говорил: «Куда это ты волосы крутишь? Зачем ты красишься? Такая маленькая, но уже красишься».

П.: То есть приписывал вам мотивы, которых у вас еще не было?

Е.: Я, как ребенок, может что-то и чудила, а он это обращал в наличие греховных помыслов и такое мне говорил?!

П.: Взгляды отца потом служили для вас каким-то тормозом в общении с мужчинами или – наоборот?

Е.: Не знаю... Мне сейчас приходит в голову образ мамы. Она неизменно меня критиковала и тем самым жестко задала мне собственное обесценивание.

П.: Это удивляет, ведь вы достаточно привлекательная...

Е.: Я всю жизнь такая. В подростковом возрасте особый акцент был на красоте, и поэтому мама все делала в противовес – коротко обрезала волосы (специально), не разрешала надевать вещи, которые я хотела. Надевала на меня самое простое платье, я нервничала, но мне приходилось в нем идти с мамой и позориться перед другими людьми.

П.: Тогда можно думать, что быть такой нагой и привлекательной (рис. 11) – это ваша мечта (учитывая мамины одежды) или это реальность, которую вы со временем очевидно, пытались реализовать (компенсаторно) в своей жизни?

Е.: Мечта или реальность? Это, скорее, желание быть раскрепощенной, без оков, без комплексов, которые во мне засели грузом из семьи. Скорее всего, это мечты и желания, но получилось все наоборот. На рисунке крест горит (рис. 11, *левая сторона*). Вот потом (в жизни) он так и горел, и все монстры ожили. Эта ситуация... мне реально знакома.

П.: Можно ли ваши слова понимать так, что женская красота вам скорее приносила хлопоты и ограничения, чем радость и благополучие?

Е.: Это и до сих пор так есть! Это не исчезает, у меня постоянно есть какие-то комплексы, во вне может и не наблюдаемы, но внутри спонтанно ощутимы.

П.: И, наряду с этим вы, знаете, что красивая женщина? И одно с другим не перекрещивается?

Е.: Я сейчас немного стесняюсь, когда говорите о красоте, хотя внутренне – возражений нет, это приятно слышать.

П.: В группе АСПП стесняться нечего, у нас – принцип принятия человека таким, каким он есть.

Е.: Вы говорите слова, от которых я смущаюсь.

П.: Это означает «да». Вы ведь знаете, что вы красивая женщина?

Е.: Да, я знаю, и в то же время, я не могу это до конца это признать, т. е. внутренне изменить (облегчить) собственное самоощущение неимоверно трудно.

П.: Не можете даже сполна воспользоваться своими достоинствами, потому что закрепились тенденции к самонаказанию?

Е.: Да-да! Это – как проклятие (см. рис. 11, книга).

П.: Самонаказание, может, порождено папой и мамой, но со временем, для этого могло стать достаточно и вас самой. Вы родителей несете в себе. Смогли ли вы в жизни действительно найти опору в ком-то? Помогает ли вам муж?

Е.: Пока не нашла, хотя уже и не очень надеюсь. Да, немного, в частности, в том, что, он больше меня видит реальность, истину. Иногда жестоко, но возвращает (поворачивает) меня лицом к реальности. Он помогает увидеть «змей».

П.: Поэтому он [муж] вам по жизни нужен?

Е.: Да, нужен, несомненно.

П.: Хотя вы мечтали, чтобы он был таким большим листиком (рис. 10), а вы себе в тиши отдыхали и жили бы в свое удовольствие?

Е.: Да, это верно.

П.: Приходится по жизни с «одним крылом» разгребать все?! Оценил ли вас отец теперь, когда прошло столько лет, и вы имеете свое дело, вы самодостаточны как женщина? Или отец снова нашел причины для недовольства?

Е.: Он больше удивлен моим служебным ростом. Потому что я без поддержки выучилась, сама зарабатываю, квартиру расширила, создала семью. Он это замечает с удивлением. Не знаю, насколько он это ценит.

П.: Наверное, думает, что это какая-то случайность?

Е.: Да. Я ни разу не слышала от него какого-то подтверждения моих достоинств (к примеру), что я молодец! Никакой похвалы.

П.: Остается прояснить, какая миссия в вашей жизни этой отцовской фигуры на рис. 11 здесь внизу? Какие наставления он читает по книге этой красивой женщине?

Е.: Наставления такие: «Ой, блудница. Ой, грешница. Будешь иметь хлопоты с мужиками» (смеется). В общем, блудница я в глазах папы! Тут (в книге) написано: блуд, позор, грех (рис. 11).

П.: Таким образом, отец выражал свое безразличие к вам как к женщине, а не просто отношение к дочери?

Е.: Да, у него [папы] не одна страница «написана» с адресатом – «женщина», а целые трактаты (рис. 11).

П.: Может, то для других женщин. Вы же не одна у него в поле зрения.

Е.: Да, это, в общем, может быть: опыт с женщинами у него есть за плечами.

П.: Если так, то эта женщина отвечает: «Ты что, по себе судишь?» Что бы он ответил?

Е.: От имени отца: «Ты что, думаешь, одна такая умная? Все вы одинаковые».

П.: Вы говорите: «Как это, папочка, все мы одинаковые? Я у тебя что – как все?».

Е.: Он бы сказал: «Конечно, все вы одинаковые. А ты еще хуже, чем все!»

П.: А хуже – это более доступная?

Е.: Ну да. Голая же! (рис. 11, женщина).

П.: **Очень оригинально выражается сейчас эдипальная зависимость отца и дочери.**

Е.: Мне важно (и я чувствую потребность) поделиться с группой сном... Мне когда-то

приснился сон, я тогда еще в техникуме училась. Сейчас я вспоминаю комнату, в которой жила. И мне приснился сон, что я с папой сексом занималась в этой комнате, и это менее было сходно из сном, больше – это была реальность, по ощущениям. И это во мне сидит живой картинкой неизменно и уже столько-то лет. Не знаю, что с этим делать, но это не дает мне покоя. **Я ощущаю свою большую вину**, я как будто бы совершила инцест.

П.: Это же только сон!

Е.: Такой текст мне не помогает. Но он (сон) что-то значит, а кроме того, ощущения были подлинными. Реальные ощущения, это совсем не как сон.

П.: Эдипальная зависимость – это классика, это ведущий архаический мотив. Понимаете? Все человечество отягощено эдипальной проблемой. Так говорил З. Фрейд. Вам это приснилось и, таким образом, высвободилась энергия, которая накапливалась. И это уже хорошо!

Е.: То есть, это хорошо, что приснилось?

П.: Да, конечно. Сон разгружает психику от запретных (табуированных), а значит скрытых влечений. Интересный случай: табу на инцест перекрыт святой книгой, что «не переступишь» ее (рис. 11), и изображение указывает: «я сама так же страдаю, как и отец!» На это указывает распятие на кресте. Есть, очевидно, заинтересованность в этих мужиках рядом возле распятия (рис. 11). С мужчинами так пренебрежительно обходитесь.

Е.: Не совсем так (*смеется*).

П.: Понятно, вы же яркая женщина. Исходя из этого, муж – это маленький листик в тени (рис. 1), совершенства другого образа ему и не отведено. Муж, очевидно, «не тянет» на сравнение с «высокими страстями», которые подогреты силой табу на инцест!

Е.: Да, он [муж] «не тянет»... Вот тут – страсти (рис. 11), а дома у меня их нет.

П.: Мы увидели такую интересную картинку, на которой просматривается активность (действенность) – «*табу на инцест*». Есть красота, чувственность, на которую обращал внимание отец, очевидно боролся с притяжением «к ней» (и в самом себе и у своей дочери). Одновременно презентована похоть, которая неудовлетворена. А как же мама? Она не могла не понимать, что вы более привлекательная, чем она.

Е.: Она понимала это, и это поворачивалось против меня ее уничижительной агрессией.

П.: Конкуренция, неприязнь...

Е.: Да, но более того, – непроходящее обесценивание меня.

П.: То есть у вас с мамой не было близких отношений?

Е.: Вообще не было их никогда. Я больше и ближе общаюсь с чужими людьми, чем с мамой. Я не знаю, как это объяснить. Я столько раз пыталась, но вот слово «мама» вообще не находит эмоционального отклика. Я не знаю даже, что о ней можно сказать. Хотя, я стараюсь. Уже теперь (с возрастом) мы с ней можем хоть посидеть рядом. Я чувствую неприязнь по отношению к ней. И я не знаю, стоит ли налаживать с ней отношения, на которые у меня уходит очень много энергии. Я думаю о том, что она мне вообще не звонит. Я хочу ей сама позвонить, но не делаю этого, потому что прошлая встреча была эмоционально трудной.

П.: Я думаю, не стоит сильно переживать. Ведь она взрослый человек (так же как и вы). Лучше, если будете ровно доброжелательны, нейтральны и автономны.

Е.: Я понимаю, но не знаю, как себя вести с ней в живом контакте?

П.: У вас есть своя семья, свое дело и мечты. Вы кому-либо из близких, родных рассказывали о своем памятном сне?

Е.: Нет, конечно! Я никому такое не рассказываю, разве что одной очень близкой подруге.

П.: Так ваша душа пригружена, и ваши страсти замурованы. Согласно архетипам, веревка – это пуповина, ноги как в ящике – утробе. И еще такая тонкость присутствует деталь в рисунке – утроба изображена двойной, но нога погружена. Потому что отец к одной из утроб имел мужское отношение; а к меньшей (вашей) утробе он имеет биологическую причастность, вы ведь «носитель» его сперматозоида (что мы называем «инцестная довершенность»). Другими словами, отцовский сперматозоид причастен к вашей природе, а ваши женские желания и скрытые инцестная стремления могли обусловить сон. И поэтому

сон – это лишь тяжелый груз вашей печали, отягощенной внутренним смятением, конфузом, порождаемым нереализованностью многолетне накапливаемой энергии.

Е.: Да, это очень печально (для меня), это крест моей жизни, который следует за мной.

П.: Нужно было нам проработать ваш иллюстративный материал, чтобы прийти к таким печальным надо выводам, радоваться познанию!

Е.: Давайте рассматривать следующие репродукции, которые я подобрала. Я подобрала рисунки, чтобы отобразить ситуации, которые у меня были в реальной жизни. Эта картинка (рис. 12) созвучна с тематикой «Я иду навстречу беде». Это отражение того, как именно я иду к беде, вернее, как я попадала в беду: шагала, вообще не задумываясь о последствиях.

П.: Вы не учли все обстоятельства, что так опрометчиво шагнули в пропасть?

Е.: Да. И обратите внимание, с каким лицом «я шагаю в пропасть» – счастливая, радостная. Я даже ни о чем не задумываюсь.

П.: Это была какая-то влюбленность?

Е.: Это была заинтересованность мужчиной. У меня такое бывает: я увлекаюсь человеком, понимая, что не нужно этого делать. Я долго пребываю в розовых очках. Пока все не доходит до определенной крайности, то я не останавливаюсь.

П.: Да, рисунок показывает, что вы смотрите не в ту сторону, где опасность, а вверх. Следующий рисунок, который вы выбрали (рис. 13), демонстрирует, что это вас погружает в неизвестность и вы попадаете в пучину – «черную дыру»?

Е.: Для меня это очень страшная картинка (рис. 13), но я подобрала ее как иллюстрацию реальности, которая мной пережита.

П.: Страх и эмоциональное напряжение не помешали выбору картинки?

Рис. 12 М. Маркис. Карта таро «Шут». Название респондента – «Я иду навстречу беде»

Рис. 13 Р. Гонсалес «Шторм Калипсо»

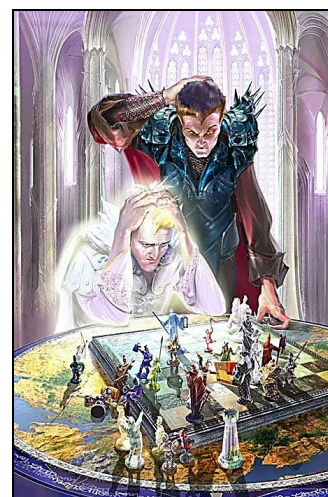

Рис. 14 Автор и название неизвестны

Е.: Я ее выбрала потому, что увидела водоворот, в котором я кружусь рис. 13. Такой опыт у меня есть: это ситуация, где я теряла какое-либо управление. Может, в самую бездну и не попаду, но есть острота переживания и ощущения водоворота, который сильнее меня. Мне важно *прочувствовать опасность*, она меня влечет – это сильные чувства!

П.: Это все выглядит так: нельзя туда (рис. 13), потому что это смерти подобно, но надо удержаться и, одновременно, не можете отказаться от этого!

Е.: Да! Удержаться надо, это как испытание моих сил!

П.: Все вместе это (рис. 13) создает пик актуализации чувственности.

Е.: Следующий рисунок (рис. 14) очень сильно отозвался. Он отражает состояние после случившейся трагедии. Во мне сидят два человека с разными мыслями. «Белый» сожалеет о том, что случилось, но «черный» не хочет останавливаться на «достигнутом» и усиливает противостояние друг другу. Темная фигура сильная, энергетичная, белая же – слабая, озадачена тем, почему она теряет «белизну» и ощущает риск превращения в черную, подобно пучине (рис. 13).

П.: Тогда можно предположить, что у вас есть что-то от отца и что-то от мамы?

Е.: Наверное, да. Я не знаю даже, где здесь кто: мама ↔ папа (рис. 14).

П.: Они, очевидно, могут меняться местами?

Е.: Да, могут, это верно. Темная фигура, очевидно, – мама, а светлая – отец. Он более сочувственный, мягкий, привлекательный.

П.: Когда вы так «шагали» (рис. 12), то вам внутренне казалось, что вы шагаете навстречу мягкому, любящему, «светящемуся» и неповторимому человеку. Это ощущение, подаренное вам отцом?

Е.: Да, это верно, отсюда и довольное лицо («шагающей»).

П.: А потом поняли, что падать в пропасть – неожиданность и неприятность; хорошо еще то, что вы не разбились?

Е.: Почти разбилась, на рисунке 3 – это не представлено. Кое-что разбилось, но кое-что уцелело из моих достоинств.

П.: Было душевное разрушение, разочарование?

Е.: Да, я даже какое-то время была клиентом психиатрической клиники, прошла курс лечения, хорошо, что вышла оттуда.

П.: Ваши отношения с отцом так повлияли на то, что они обусловили пережитую драму?

Е.: Да, это так, я в этом уверена, я искала острых отношений.

П.: Понятно. Видите, как важно проходить психокоррекционные группы, чтобы вы имели запас психологической прочности. Следующий рисунок (рис. 15) символизирует ваш возврат в утробу согласно архетипической символике.

Е.: Я вижу на нем дуло «ружья» (внизу). Меня очень привлекли металлические детали на рисунке, я не могла оторваться от них. Там, где я сижу, – это увеличенное отверстие дула ружья.

Мне показалось, что я всегда нахожусь в зоне риска – в зоне ружья, которое в любой момент может выстрелить, и я улечу в небытие. Но я не могу вылезть из дула этого ружья: это притяжение выше моих сил, подобно, как в черной дыре (см. рис. 13). Мне бы вылезть оттуда надо, это меня сковывает, но оторваться не могу. Я не вижу в этой женщине (с которой себя идентифицирую) даже попыток высвободиться. Это меня огорчает. Я застряла на непреодолимом притяжении к отцу.

П.: Вы здесь с нами, и это означает, что вы хотите и интенсивно приобретаете способности выходить оттуда. А с теми впечатлениями от пережитой драмы надо постепенно прощаться. Потому что это – как тяжелый груз, который продолжает вас задерживать в зоне риска.

Е.: Да, я периодически не только попадаю в такое состояние (рис. 15), но и западаю туда так, что нужна медицинская помощь, чтобы выйти. Не так часто, как раньше, и со временем – все меньше и меньше. На следующем рисунке (рис. 16) есть всадник (это я) и фигура сверху

Рис. 15 В. Сюдмак, название неизвестно. Название респондента – «Я в дуле ружья»

(думаю, отцовская), которая может его убить пешкой. Не важно, куда я побегу, потому что *действия этого человека (сверху) не подчинены правилам*. Для меня это даже не человек, а что-то свыше – дух, божество. А я обычная, и меня всегда можно «прихлопнуть» сверху, я постоянно чувствую тревогу. Вот сила зависимости от объекта Табу.

П.: То есть вы постоянно чувствуете риск для своего душевного благополучия?

Е.: Да. Я постоянно в зоне риска, моя жизнь сопровождается безмерной душевной тревогой. Пока это так, я захожу в тупик, сама я бессильна!?

П.: Сколько это продолжается?

Е.: Я всегда была тревожной, а после той драматической ситуации все стало совсем плохо. Постоянно были панические атаки, я лечилась от этого беспросвета, но не результативно.

П.: И все это потому, что один человек так на вас повлиял?

Е.: У меня была ситуация, о которой мне трудно рассказать. Я стала жертвой группового изнасилования (*плачет...*).

П.: Вы сами себя обрекли на то, чтобы погрузиться в такую драму, подобную самонаказанию!

Е.: Может быть, мне тоже это приходило в голову, что я сама это обусловила.

П.: Эдипальная зависимость от кровно родного человека – это серьезно. А у вас еще и свобода фантазий, подогретых сновидением, которое катализировало чувство вины. А *вина предопределяет самонаказание!* Тогда мы не просчитываем свои силы соразмерно ситуации, не видим, где мы делаем шаг, приближая себя к пропасти. Вы кому-то, очевидно, доверились

неоправдано, доверились и потом встретились с непредсказуемой ситуацией?! Так ли?

Е.: Да. Все сказанное Вами абсолютно верно. Я, подобно человеку на рис. 12, который не смотрит, куда он шагает, последовала за какой-то собственной иллюзией. Мне пришлось выкарабкиваться из этой «пропасти» медикаментозно. На следующем рисунке (рис. 17) я вижу дерево и мужчину, а я – как плющ вьюсь возле него. Я чувствую тепло, но не могу сама его дать ему. Я себя почему-то чувствую вредителем, и это сидит во мне глубоко, а драматическая ситуация еще и усилила это.

П.: Это, может, у вас так закрепилось негативное отношение к «мужчине-обидчику», что вы готовы теперь воздавать каждому?

Е.: Может быть, но я себя ограничиваю в таких регрессивных проявлениях. Я очень хочу перестать чувствовать себя этим плющом, но не могу, мне нужен мужчина – опора. Я как бы маленькая, еще не самостоятельная.

П.: То есть, с одной стороны, вы заинтересованы

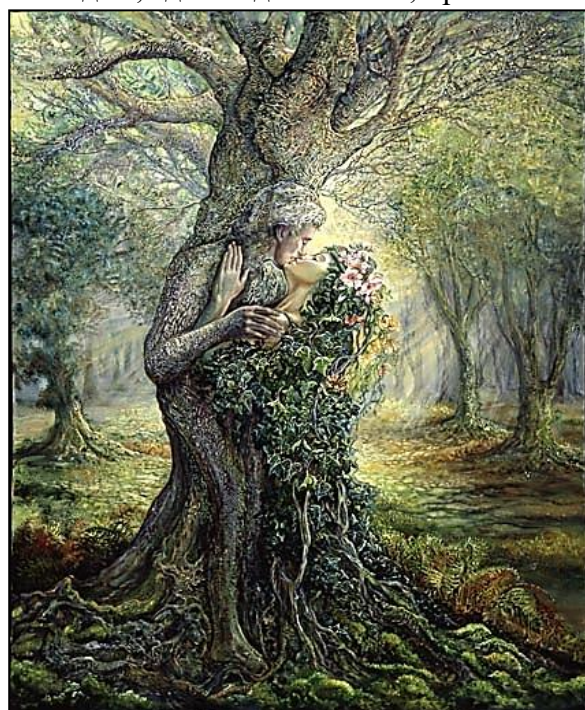

Рис. 17 Дж. Уолл.
«Дриада и дух дерева»

в мужчине, потому что он – поддержка (для «плюща»), а с другой стороны, есть негативное отношение к нему, что может обновлять («0») ваши чувства. Непроизвольно продуцируются амбивалентные отношения, которые расшатывают вашу психику (душу).

Рис. 16 Автор и название неизвестны

Е.: Да, согласна, это порождает дискомфорт. Следующий рисунок (рис. 18) демонстрирует мою нынешнюю жизненную позицию. Кораблик моей жизни в спасательном круге – как моя защита. Я ее стараюсь как-то выстраивать сама или при помощи кого-то. Кораблику приходится плыть и тащить с собой этот круг, чтобы его никто не повредил и не наехал.

Рис. 18 Г. Д. Эксиоглу, название неизвестно

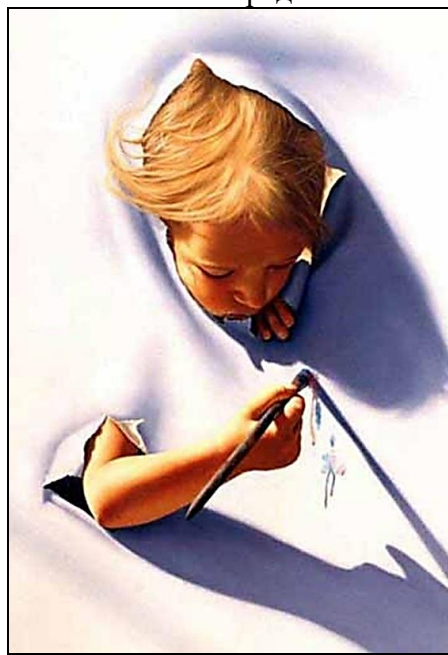

Рис. 19 Дж. Варен «Переходный возраст»

П.: Есть ли ваш муж для вас таким спасательным кругом (рис. 18)?

Е.: Нет, потому что он часто уезжает. И в тот период, когда его нет, мне приходится надевать еще и двойной круг.

П.: По рис. 18 – вы как нерожденная: круг архетипически иллюстрирует фалический женский орган, а сами вы в кораблике – как «в утробе». Кроме того, этот рисунок напоминает вашу позу в дуле ружья (рис. 15).

Е.: Да, удивительно, я даже не заметила. Тогда рис. 19 – есть продолжением: я как бы рождаюсь, выхожу как из пелены и начинаю познавать мир.

П.: Тогда драма, которую вы пережили, заставила вас родиться вновь?

Е.: Да, это верно. Я осталась с этим ощущением. После пережитой драмы я поступила учиться и выучилась. И потихоньку вырулила на продуктивную колею жизни, финансово.

Оригинальность представленного эмпирического материала состоит в том, что самопроизвольно обнаруживается активность архаизмов в объективировании личностной проблемы респондента (внутреннего противоречия). Методологически это способствует повышению требований к релевантности метода АСПП, который опирается на способности психики к перекодированию в опредмеченные формы из сохранением информационных эквивалентов. Пралогическая сущность психики в АСПП засвидетельствована необходимостью «оживления» опредмеченных презентантов, что, как видно по стенограмме, происходит в диалоге психолога с респондентом. Процесс диалогического взаимодействия в системе «П ↔ Р» способствует наполнению опредмеченного презентанта эмотивно значимым для респондента содержанием. Последнее как раз и указывает на тот факт, что *глубинное познание предполагает обеспечение исследовательской миссии в двух плоскостях: объективной (опредмеченный презентант) и субъективной*

(интерпретация его субъектом). Последняя [субъективная] предполагает наполнение презентанта эмотивно-индивидуализированным для него содержанием. Все это обеспечивает включенность пралогического мышления в процесс глубинного познания, проявление которого отличаются индивидуальной неповторимостью. Это объясняет, почему психоаналитическую процедуру иногда называют антигерменевтика: в ней нет априори конкретизировано – содержательной информационной данности о психике (в рисунке или в рассказе). Поэтому необходимо пошагово, в диалогическом взаимодействии, набирать релевантный материал, поддающийся интерпретации. Только продольный анализ поведенческого материала способствует обнаружению внутреннего противоречия, которое требует разрешения для оптимизации функционирования психики. Наполнение индивидуализированным смыслом «опредмеченных» самопрезентантов респондента Е., ее психика приобретает гармонизацию в личностном и профессиональном аспектах. Как доказывает приведенный фрагмент эмпирического материала психоанализа с Е., важным является накапливание материала в длительном процессе диалогического взаимодействия, что и способствовало обнаружению (продольным путем) бессознательных тенденций. Психика заявляя о себе вовне решает две задачи: объективирование и сокрытие смысла. Это предопределяет полизначность символики, которая может быть сnivelирована (приближением многозначности к однозначности) только продольным путем анализа поведенческого материала, благодаря итеративности и инвариантности смысловых его параметров. Важно констатировать, что вышеуказанный процесс отличается индивидуализированной неповторимостью психики каждого человека (подобно «отпечатку пальца»). До сих пор факт индивидуальной неповторимости психики каждого человека нивелируется академической психологией, поэтому и не разрабатывался инструментарий ее познания.

Статья раскрывает возможности познания архетипической символики (как адепта архаизмов) способствующей глубинному исследованию скрытых от сознания субъекта мотивов, поддающихся эксплицированию в АСПП. Это подтверждает гипотезу о зависимости психики от неконтролируемой субъектом доминантной мотивации. При таких условиях ведущую роль играют двухплоскостные реальности: сон и явь; воображаемое и подлинное; желанное и обыденное и др. Лейтмотивом (как доказывает эмпирический материал в статье), с респондентом Е. является эдипальная зависимость, которая имеет двухплоскостную реальность, отвечающую законам функционирования пралогического мышления: реальность сна превращается в явь из-за эмотивных самоощущений, которые порождены сном и не существовали в реальной жизни. «Доминанта Эдипа» со временем перерастает в ее следствие: вина и самонаказание, что по энергетической силе способно превосходить инстинкт самосохранения (чем и было обусловлено групповое изнасилование, как форма самонаказания).

Фактаж пралогического мышления способен оттеснить логическое мышление, лишить его жизненной позиции, что подтверждается

стусшевыванием угрозы жизни (или даже риска смерти). Жизнеутверждающие позиции Е. весьма относительны. Эмпирический материал позволяет констатировать определенное противостояние архаических тенденций с просоциальной направленностью интересов Я, в их стремлении к самореализации и к материальному благополучию.

Подводя итог, можно сказать, что архетипическая символика в группах АСПП способствует объективированию, как универсальности законов психики (в частности эдипальной зависимости), так и их – индивидуализированности проявления через поведенческий фактаж неповторимости психики каждого индивида (см. фрагмент эмпирики).

Научные обоснования результатов исследований, многолетне проводимых в группах АСПП, строятся на стенографическом материале, позволяющем констатировать «срощенность» внеопытных (онтогенетических) образований психики каждого индивида с архаизмами. Это подтверждается общностью законов психокоррекции для каждого участника, что базируется на пралогичности представлений (предассоциаций), как и универсальности мотивационных стимулов двухплоскостной реальности, что может создать «психологические качели» в эмоциональном состоянии субъекта и др. Таким образом, глубинный формат оказания помощи участнику АСПП отличается синтезом линий познания общего (архаически универсального) и индивидуально-неповторимого в *едином процессе глубинно-коррекционного диалогического взаимодействия*.

Таинство единства универсального с индивидуализированностью психики субъекта кроется в архетипических возможностях *перекодирования идеальной (психической) реальности в опредмеченную при сохранении информационных эквивалентов*. Познание смыслов, как и рабочей платформы глубинного познания, требует от ведущего АСПП поступательности процесса накопления диалогического материала, что позволит объективировать инвариантность, т. е. повторяемость и неизменность определенных тенденций неосознаваемых субъектом.

Профессионализм психолога особенно презентабелен в *интерпретационных обобщениях, предусматривающих соотнесенность предшествующего поведенческого материала (от начала сеанса) с сиюминутно происходящим*. Это открывает перспективы выявления внутреннего, неосознаваемого, но стабилизированного противоречия психики, что и представляет *«личностную проблему субъекта»*. Расширение самоосознания субъекта раздвигает границы понимания истоков деструкций психики, обусловленных стабилизированными противоречиями, объективирующими антагонизм интересов сфер сознательного и бессознательного. Сказанное обнаруживается в «сюжете» вышепредставленного фрагмента диалого-аналитического процесса взаимодействия психолога с респондентом Е.

Эмпирический материал, представленный в статье, убеждает в наличии внеопытных образований психики (в онтогенезе), интегрирующихся с архаизмами, что и позволяет субъекту визуализировать собственные проблемы на языке «современной» (понятной всем) символика. Осознание субъектом

глубинных истоков собственной психики способствует ослаблению самопроизвольной активности задаваемой факторами, пролонгации драматизма архаического наследия.

Представленный в статье эмпирический материал свидетельствует о неизменной энергетической потентности архаизмов, в частности, комплекса Эдипа, проявившегося в архетипической символике, катализирующей «считывания» психологом важных смыслов, объединяющих обе сферы психики, независимо от их противоречивости. Именно это и способствует профессионализму ведения взаимодействия в системе «П ↔ Р». Вероятностно-прогностическая прицельность вопросов психолога проявляется в побуждении непроизвольной активности ответа респондента.

Говоря иначе, управление процессом АСПП зависит от точности диагностики ведущим психологом и его способностью к постановке вопросов, ослабляя (или обходя) актуализацию сопротивлений. Диалогический материал, в своей совокупности в группе АСПП приобретает диагностико-коррекционную ценность по мере его накопления, что создает базис для обобщения (интерпретации), обнаруживающей разнонаправленность «логики сознания» и «логики бессознательного», можно упредить потерю энергии, как фактора приглушения возможностей самореализации субъекта.

Процедура диалогического анализа нацелена на оказание индивидуализированной помощи каждому из участников АСПП, путем расширения и углубления способностей самоосознания и разрешения личностной проблемы (внутреннего стабилизированного противоречия). Научные выводы, как уже отмечалось, полностью основываются на анализе стенограмм.

Индивидуализированность глубинного познания психики каждого его участника не ступшевывается универсальностью факторов личностных проблем. В группах АСПП происходит процесс гармонизации сфер сознания и бессознательного. В этом играют роль аналитико-научные обобщения поведенческого материала, ведущим психологом. Процесс глубинного познания обеспечивает научно релевантную платформу для осуществления психоанализа с неотъемлемостью практического эффекта оказания неповторимой помощи каждому из участников процесса АСПП. Последнее позволяет утверждать, что разработанная нами система глубинного познания психики способствует достижению профессионального Акме будущими психологами, прошедшими группу АСПП. Сила глубинного познания – в единстве двух сторон: практики и психодинамической теории (и наоборот, – теории и практики). Сказанному подходит выражение: «нет ничего более практичного, чем хорошая теория».

Откорректированность человека побуждает, катализирует либидо, способствующее развитию собственных возможностей социальной самореализации, основывающейся на личностном росте.

Человек, постигая невидимые (энергетически потентные) факторы самопроизвольной активности психики, синтезирующие настоящее и будущее, сознательное и бессознательное, переменное и вневременное, статическое и

динамическое, – обретает способность к реализации собственного потенциала в жизни и в профессиональном самостановлении, что важно для успеха практикующих психологов.

Вбирая в себя основы психоанализа, глубинная психокоррекция создает такие предпосылки познания неосознаваемых аспектов психики, которые при других обстоятельствах (условиях) остались бы навсегда непознанными субъектом. Одновременно присутствует убежденность, что работа с людьми, которые сориентированы на профессионально-личностный рост, требует диалогического партнерства в самопознании, что и обеспечивается в группах АСПП. Многолетние исследования убеждают, что индивидуальная неповторимость психики каждого человека может быть глубинно познанной только путем диалогического взаимодействия на платформе опосредования визуализацией психики респондента, архетипически опирающейся на язык бессознательного. Именно диалог предоставляет возможность воспользоваться архаически-индивидуализированными достояниями психики, которые синтезируются в «доминантной мотивации», латентно обладающей энергетическим потенциалом имеющим приоритетность над внешними побуждениями респондента к активности.

Динамика диалога психолога с респондентом зависит от его умения прочитывать смыслы. Установленный нами факт является базисным для релевантности осуществления диалогического взаимодействия, актуализирующего социально-перцептивные знания. Прологизм таких знаний может преобладать над логическим мышлением, создавая тем самым барьеры на пути оптимального решения собственных личностных проблем.

Выводы.

Подытоживая материал статьи, можно с уверенностью утверждать, что: прохождение будущим психологом группы АСПП способствует развитию его саморефлексии благодаря актуализации пралогических способностей психики, синхронизирующихся с высшим Рацио. Последнее подтверждается тем фактом, что произвольная активность человека способна обеспечить адекватную платформу для глубинного познания в ее скрытой от прямого наблюдения мотивационной заданности, с чем человек самостоятельно справиться никогда не смог бы. Рука человека без каких-либо трудностей определяет последовательность рассмотрения подобранных, визуализированных самопрезентантов. За последним кроются пралогические способности интеллекта человека, которые не только отличаются от логических, но и, в социально-перцептивном формате, даже их превосходят. К примеру, пралогические способности психики позволяют респонденту последовательно раскрывать существование алогичностей в поведении, порожденных личностной проблемой (внутренним стабилизированным противоречием). При всем этом субъект неизменно справляется с задачей определения последовательности аналитического рассмотрения психологом подобранных им визуализированных средств, опираясь лишь на эмоциональное самоощущение их значимости для него.

Анализ проблемы пралогического мышления позволяет более адекватно понимать позицию ортодоксального психоанализа в том, что «сознание не хозяин даже в собственном доме». Наше исследование доказывает, что «сознание» созвучно с «логическим мышлением», которое в сфере общения зачастую дает сбой рациональности поступков.

Прохождение групп АСПП способствует интегрированности психики ее участников, что укрепляет и расширяет возможности их логического мышления в разрешении личностных проблем на пути приобретения человеческой и профессиональной мудрости.

References:

1. Anokhin P. K. (1998) Selected Works. Cybernetics of functional systems. Moscow [in Russian].
2. Halperin P. Ya. (1957) Formation of initial geometric concepts based on the organized action of students. Moscow [in Russian].
3. Davydov V. V. (1972) Types of generalizations in teaching (logical and psychological problems of constructing educational subjects). Moscow [in Russian].
4. Ivannikov V. A. (2013) The ideas of A.N. Leont'ev and their significance for modern psychology. Cultural-historical psychology. Moscow [in Russian].
5. Leontyev D. A. (2003) Psychologists of Sense: Nature, Structure and Dynamics of Sense Reality. Moscow [in Russian].
6. Pribram K. (1975) Languages of the Brain. Moscow [in Russian].
7. Sudakov K. V. (2002) Dynamic stereotypes or information imprints of reality. Moscow [in Russian].
8. Reader on the history of psychology / Ed. P. Ya. Halperin, A. N. Zhdan. (1980). Moscow [in Russian].
9. Yatsenko T. S. (1989) Psychological basics of active preparation of future teachers to communicate with students: diss. ... doctor of psychological sciences: spec. 19.00.07. "Educational and developmental psychology". Kyiv. [in Russian].
10. Yatsenko T. S. (2019) Archaic legacy of the psyche: psychoanalysis of the problem phenomenology. Dnipro [in Ukrainian].
11. Yatsenko T. S. (2021) Deep cognition methodology: pralogical and logical thinking. Dnipro [in Russian].
12. Yatsenko T. S. (2021). Archaic Heritage of the Psyche: Psychoanalysis of the Phenomenon (V. Lunov, Trans.). Ottawa: Accent Graphics Communications & Publishing. Glasgow: Society for the support of publishing initiatives and scientific mobility Limited.

***Abstract.** Discoveries by academic psychologists of various issues of the activity approach are only indirectly related to the development of the psychodynamic paradigm. Although the contextual connection is always considerable, especially through the prism of the ideas of famous psychologists A. Bodalev, L. Petrovskaya, B. Zeigarnik, etc., concerning the relationship in the system "man-man", as well as physiologists P. Anokhin, N. Bernstein, K. Sudakova, etc. The problem of "information equivalents" is associated with the confirmation by physiologists of the ability of the psyche to recode ideal (invisible) information into forms that can be perceived, observed (dreams, free associations, slips of pen, slips of tongue).*

The material of the article is based on the empirical material of the active socio-psychological cognition method (abbreviated ASPC), implemented in group form. This method assumes independent performance of thematic psychodrawings supplemented by reproductions of works of art that illustrates the fragment of empiricism presented in the article.

ASPC combines theoretical and practical aspects, and the methods used (in their instrumental nuances) are subject to a single law formed by us: "Positive disintegration of the psyche and its secondary integration at a higher level of mental development of the subject." In-depth cognition of the psyche within the framework of the stated law requires the leader of the ASPC group to understand the latent levels of the functioning of the psyche in the inalienability of its spheres (consciousness/unconsciousness). A holistic approach to the understanding of the mental is carried out on the stenographic material of the ASPC groups. The use of the visualized self-presentation of its participants in the ASPC led to increased attention to the fact of recoding the ideal (psychic) reality into the objectified one with the preservation of information equivalents. The latter contributed to the realism of the idea of visualization of the subject's psyche with its subsequent analytical-dialogical analysis.

Key words: active social-psychological cognition (ASPC), archaisms, in-depth cognition, the law of involvement, the personal problem, pralogical thinking, logical thinking.

УДК 615.851.83

USE OF GAME SPORTS TO IMPROVE STUDENTS 'VISION
ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ЗОРУ СТУДЕНТІВ**Zyuz V.N. / Зюзь В.М.,***Associate Professor, PhD in Physical Education and Sport, /
доцент, кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
ORCID 0000-0002-3399-5476,***Balukhtina V.V. / Балухтіна В.В.,***Art. teacher Department of Physical Education and Sport /
ORCID 0000-0002-1217-4281***Babich T.M. / Бабич Т.М.***Art. teacher Department of Physical Education and Sport /
ORCID 0000-0002-9321-9655**SHEE «Priazovskiy State Technical University»,
str. University, 7, Mariupol, Donetsk region, Ukraine, 87500/
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,
вул. Університетська, 7, м Маріуполь, Донецька обл., 87500*

Анотація. Сучасне навчання у ЗВО необхідно адаптувати до інформаційного століття, освоїти інформаційні технології як дидактичний інструмент. Тривале проведення часу студентів за комп'ютером, гіподинамія, читання у транспорті й інша діяльність вимагають граничної зорової концентрації, що призводить до швидкої стомлюваності очей. В результаті, вже в молодості у багатьох відзначається порушення акомодативної функції, що вимагає корекції із застосуванням окулярів, контактних лінз або ж проведення хірургічної операції.

Уникнути такого драматичного розвитку подій допоможуть вправи для тренування зору та розслаблення очних м'язів. У цьому потоці можна забувати про користь фізичних вправ і спортивних ігор.

Фізичні вправи та спорт – це основні засоби зміцнення здоров'я і підтримки гарної працездатності у спеціальних і підготовчих медичних групах. Спортивні ігри належать до числа найбільш перспективних видів спорту, які зміцнюють здоров'я студентів. Стеження за польотом м'яча – прекрасна гімнастика для очей. У цьому випадку користь полягає в постійному тренуванні очей – стежачи за м'ячем, у студентів поступово розслабляються очні м'язи, що знімає втому і сприяє поліпшенню зору.

Бадмінтон, волейбол, баскетбол, футбол є масовими і популярними ігровими видами спорту. Гра в настільний теніс розглядається як універсальний засіб, що знижує втому, напругу за допомогою гімнастики для очей і найпростіших правил гігієни зору. Вона рекомендована страждають різними порушеннями зору, серед яких далекозорість, короткозорість і т. д.

Зокрема, заняття спортивними іграми, впливають не тільки на загальне зміцнення організму, але й сприяє поліпшенню функціональних можливостей серцево-судинної і дихальної систем, зміцненню м'язового корсета, а також зміцнює м'язи очей горизонтальної і вертикальної дії.

Ключові слова: спортивні ігри, фізичні вправи і спорт, тренування зору, гімнастики для очей, тренуванні очей.

Вступ.

Рефракція ока – той основний фактор, який у більшій мірі визначає роботу всього зорового апарату. Перенапруження очей це – почуття втоми – астенопія, коли після тривалої зорової роботи, після читання дрібних текстів чи після

декількох годин роботи на комп'ютері з'являється почервоніння очей, відчуття втоми і тяжкості повік, свербіж і відчуття сторонніх тіл в очах.

Дана ситуація не є захворюванням. Очі, як і будь-який інший орган людини складаються із тканин, які мають певну межу втоми.

Метою системи вищої освіти є формування особистості інженера, оволодінні їм спеціальними знаннями, зміцнення здоров'я і підтримки хорошої працездатності (Л.П. Матвеєв, В.П. Полянський, 2003; С.С. та ін.). Після закінчення ЗВО випускники покликані виконувати провідні функції в соціально-економічному розвитку держави, для чого необхідно мати високий рівень духовного, психічного і фізичного здоров'я. Разом з тим, В. Д. Атаманов, В. К. Бальсевич, А. Д. Дубогай та ін. показують цей рівень у більшості випускників вузів не відповідає сучасним вимогам.

Гарний зір – це справжній показник здоров'я людини. За даними дослідження не менше третини населення планети його вже втратило. Велику частину інформації (70%) про навколишній світ ми отримуємо від зору – це унікальний дар природи.

Аналіз показує, що понад 95% немовлят народжується з нормальним зором і без дефектів очей. До найпоширеніших порушень зору відноситься міопія (короткозорість), гіперметропія (далекозорість), астигматизм і пресбіопія. Причини погіршення зору:

- занадто великі навантаження на органи зору (виконання навчальних завдань на комп'ютері, дистанційне навчання і т.д.);
- неправильне харчування;
- спадкова схильність;
- батьки не надають належного значення ранній профілактиці.

Методологічний підхід до проблеми оптимізації покращення зору за допомогою спортивних ігор у спеціальних і підготовчих медичних групах розглядається як універсальний засіб, що знижує втому і напругу.

На сьогоднішній день існує безліч комплексів вправ для очей, проте не кожен може бути дисциплінованим і виконувати їх щодня. За результатами ряду досліджень офтальмологів, був зроблений висновок, що заняття спортом, навпаки, корисні для зору. Фізичні вправи відмінно впливають на зміцнення м'язів і судин очей. Спортивні тренування можуть благотворно вплинути на стан очей при міопії і сприяти її стабілізації, але в той же час можуть надати і досить несприятливий вплив на орган зору і привести до ускладнень на короткозорість. Все залежить від ступеня короткозорості, стану очей, а також від специфіки даного виду спорту та інтенсивності спортивних навантажень. У зв'язку з цим дуже важливо правильно вибрати вид спорту для осіб з короткозорістю і забезпечити систематичний лікарський контроль за станом їх органу зору.

У даному випадку найкращим варіантом тренування зору повинні стати спортивні ігри, які вимагають великих енергетичних витрат, завдяки чому, отримуючи задоволення від цієї гри, можна легко підтримувати хорошу фізичну форму. Завдяки рухливості ігор дихальна система починає функціонувати ще більш посилено, при цьому насичуючи киснем весь організм.

Гіпотеза висунута в роботі, заснована на впливі спортивних ігор на зір під час проведення занять зі спеціальною медичною групою з урахуванням індивідуальних фізичних особливостей студентів (Р.Л. Грегори, Е. С. Аветісов, Джеррі Фрідман та ін.). Навчальний процес базувався на основних положеннях теорії побудови рухів М.О. Бернштейна, проблеми формування загальної культури засобами фізкультурно-оздоровчої роботи (М.Я. Віленський, А.В. Лотоненко й ін.).

Основний текст.

Мета дослідження: вивчити проблему зниження зору у студентів; визначити особливості вирішення проблеми впливу спортивних ігор на поліпшення зору студентів під час навчання у вузі; скласти для студентів комплекси фізичних вправ, орієнтованих на поліпшення зору і оволодіння технікою спортивних ігор.

Використовувалися наступні методи й організація дослідження: аналіз и узагальнення науково-методичної літератури; бесіда; анкетування; педагогічний експеримент.

Кожен день людиною поглинається величезна кількість різноманітної зорової інформації. І не дивно, що іноді з очима з'являються проблеми.

Дуже часто проблеми із зором виникають у студентів, які змушені тривалий час проводити в сидячому положенні, і біля монітора комп'ютера. Нами проведено анкетування студентів і отримані наступні результати:

1. 22% опитаних відповіли, що мають відхилення від нормального зору, але тільки 4% з них носять окуляри.

2. Спадковий фактор зниження зору у студентів: 20% батьків мають поганий зір

3. Студенти близько 3-5 годин витрачають на самоосвіту.

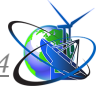
4. 30% студентів використовують настільну лампу, що забезпечує необхідне освітлення.

5. 76% студентів проводить за комп'ютером близько 4 годин.

Фізичні вправи і спорт – це основні засоби зміцнення здоров'я і підтримки хорошої працездатності, однак для студентів страждають захворюваннями органу зору необхідні спеціальні комплекси вправ. Не всі навантаження підходять людям з далекозорістю або короткозорістю. Рекомендується вибирати фізичні навантаження, при яких частота серцевих скорочень тримається в межах 100-140 в хв. Така фізична активність допоможе збагатити киснем внутрішні органи, розігнати застої в судинах, забезпечити приплив крові до очей, нормалізує циркуляцію внутрішньоочної рідини і зміцнить очні м'язи.

Нами використовувалися такі форми фізичного виховання: а) обов'язкові і факультативні заняття (спортивні ігри); б) самостійні заняття (вправи для загальної і силової витривалості), а також тренування циліарного м'яза; в) заняття лікувальною фізкультурою.

Студентам з слабким рівнем короткозорості які займаються в основній групі і займаються фізичною культурою, заняття спортивними іграми для них були корисними. Постійне перемикання зору при грі в волейбол, баскетбол, теніс з близької відстані на далеке і назад сприяє посиленню акомодатції та

профілактики прогресування короткозорості. Тобто, відбувається динамічний зміна фокусування погляду. Під час гри очні м'язи отримують різноманітну навантаження, що тренує акомодацию і покращує кровопостачання ока.

При наявності короткозорості середнього ступеня студентів включали в підготовчу медичну групу, вони займалися фізичною культурою в підготовчому навчальному відділенні. Практичні заняття з ними проводилися окремо від студентів основної медичної групи. В програмні вимоги для них доцільно ввести деякі обмеження: виключити стрибки з висоти більше 1.5 м, вправи, що вимагають великої і тривалої фізичної напруги. Ступінь нервово м'язового напруги і загальне навантаження при заняттях фізичним вихованням повинні бути трохи нижче, ніж у студентів з основної медичної групи. Для студентів підготовчої медичної групи поряд з навчальними заняттями рекомендовано самостійні заняття, що включають спеціальні вправи для м'язів очей або заняття лікувальною фізкультурою. Студенти з короткозорістю високого ступеня займалися фізичною культурою тільки в спеціальній медичній групі.

Основне правило при виборі виду спорту для студентів з короткозорістю – це облік частоти пульсу. 100-140 ударів в хвилину – оптимальна частота пульсу, яка характерна для спортивних ігор. Вони корисні для зору під час заняття, яким, постійно потрібно перемикає зір з близька на далеке, що відмінно тренують м'язи очей. Спокійні ритмічні рухи, які потрібно виконувати під час гри допомагають розслабитися, зняти очне напруга, підвищити чутливість сітківки.

Спортивні ігри покращують кровообіг очей, концентрують увагу, розвивають здатність швидко реагувати на будь-яку дію, розвивають уважність, координацію і реакцію у гравця.

При регулярних заняттях набагато ефективніше інших видів і тренує м'язи ока і при цьому приносить корисний ефект здоров'ю займаються, адже людина в процесі гри постійно стежить поглядом за рухом м'яча, який знаходиться близько, то далеко, таким чином, виконуючи спеціальну зарядку для очей. При цьому м'яч ще й рухається в різних напрямках. Таке тренування для очей допомагає підтримувати відмінний зір, знімає втому після тривалої роботи з комп'ютером. Вправа для корисно і при короткозорості, і при далекозорості, і, звичайно, для профілактики їх виникнення. Офтальмологи рекомендують заняття настільним тенісом і короткозорим, і далекозорим, а також, після операцій на очах (О.П. Панков). Завдяки постійному пересуванню учасника ігор зміцнюються і м'язи ніг, а також серцево-судинна і дихальна системи. Крім того, гра теніс відточує руху до ювелірного досконалості.

Особливість фізичного виховання студентів, сприяє попередженню короткозорості і її прогресування, полягає в тому, що в оздоровчому заняття, крім загальнорозвиваючих вправ, включають і спеціальні вправи, які поліпшують кровопостачання в тканинах ока і діяльність очних м'язів, в першу чергу цилиарного м'яза.

Вправи для тренування зору в спеціальній медичній групі рекомендується проводити з використанням ігрових видів виконуючи з позитивними емоціями,

в чому їх безперечна перевага перед " класичної " фізкультурою для очей. Добре було б проводити ігри з нетривалим швидким бігом (10-15 м), передачею та ловом м'яча, кидками в стіну або кільце. Якщо займаються втомилися, між окремими іграми рекомендується виконувати дихальні вправи.

Наведемо приблизні комплекси вправ, призначені для занять зі студентами спеціальної медичної групи, орієнтованих на поліпшення зору і оволодіння технікою спортивних ігор:

Настільний теніс. Загальні вправи. Користь настільного тенісу полягає в постійному тренуванні очей – стежачи за тенісним м'ячиком, у гравця поступово розслабляються очні м'язи, що знімає втому і сприяє поліпшенню зору.

Вправи для поліпшення працездатності циліарного м'яза:

- «тримання» м'яча на долонній стороні ракетки (рука не напружена);
- «тримання» м'яча на тильній стороні ракетки (рука не напружена);
- «тримання» м'яча з поворотом кругом;
- обертання м'яча на долонній поверхні рухом руки справа наліво;
- обертання м'яча на тильній поверхні рухом руки справа наліво;
- в парах перекочування м'яча з ракетки на ракетку долонями поверхнями;
- в парах перекочування м'яча з ракетки на ракетку тильними поверхнями;
- багаторазове підбиття м'яча на долонній поверхні;
- багаторазове підбиття м'яча на тильній поверхні;
- багаторазове підбиття м'яча долонною і тильною стороною ракетки по черзі;
- багаторазове підбиття м'яча долонній і тильній стороною ракетки по черзі в русі;
- багаторазове підбиття м'яча долонній і тильній стороною ракетки по черзі присідаючи і встаючи;
- багаторазове підбиття м'яча долонній і тильній стороною ракетки по черзі з різною висотою: 2-3 низькі, 1 високий і т.п.;
- підкинути м'яч обома руками вгору і зловити. Повторити 7-8 разів;
- підкинути м'яч однією рукою вгору, зловити інший (або двома). Повторити 8-10 разів;
- вдарити з силою м'яч об підлогу, дати йому підскочити і зловити однією або двома руками. Повторити 6-7 разів;

У парах.

- у парах підкидання м'яча один одному долонній і тильній стороною ракетки.
- подача м'яча до партнера, що стоїть на іншій стороні столу. Повторити 12-15 разів;
- передача м'яча партнеру через голову. Повторити 10-12 разів;
- передача м'яча партнеру однією рукою від плеча. Повторити 7-10 разів кожною рукою;

- гра в настільний теніс – 20-25 хв.

Удосконалення хватки і ігровий стійки. Перевірка ігрових навичок в підбитті м'яча однією і по черзі обома сторонами ракетки на задану висоту:

- Спочатку стоячи, потім сидячи, підбиття тенісного м'яча ракеткою;
- то ж, але після кожного чергового підбиття м'яча повернути ракетку і наступний удар виконати інший її стороною;
- у випаді, напівприсіді, стоячи, стоячи на одному, обох колінах на гімнастичному маті. Підбиття м'яча ракеткою;
- те ж саме, але одночасно виконуючи повороти кругом на місці переступанням, дрібними стрибками;
- у випаді правої вперед, права рука з ракеткою під коліном однойменної ноги. Підбиття м'яча ракеткою. Те ж, але випад лівою ногою;
- в рівновазі на одній. Підбиття м'яча ракеткою витягнутою вперед рукою;
- стоячи обличчям до стіни на відстані 3-5 м. Ударом ракеткою послати м'яч в стіну. Після відскоку м'яча від стіни і підлоги знову ударом ракетки послати м'яч у стіну;
- то ж, але не допускаючи палення м'яча на підлогу;
- то ж, але після удару ракеткою по м'ячу виконати поворот на 360°, після чого знову послати м'яч в стіну.

Теніс. Загальні вправи.

- кидки тенісного м'яча в стіну з відстані 5-8 м. Повторити по 6-8 разів кожною рукою.
- кидки тенісного м'яча в мішень. Повторити по 6-8 разів кожною рукою.
- кинути тенісний м'яч з таким розрахунком, щоб він відскочив від підлоги і вдарився об стіну, а потім зловити його. Повторити по 6-8 разів кожною рукою.
- гра в теніс у стінки і через сітку – 15-20 хв.

Баскетбол. Загальні вправи.

- естафети з бігом, передачею м'яча з подальшою ловлею;
- естафета з передачею м'яча у зустрічних колонах;
- кидки м'яча в баскетбольне кільце однією і двома руками з відстані 3-5 м. Повторити 12-15 разів.
- передача м'яча з відскоком;
- передача м'яча однією, двома руками.

Волейбол. Загальні вправи.

- верхня передача партнеру волейбольного м'яча. Виконувати 5-7 хв.;
- нижня передача волейбольного м'яча партнеру. Виконувати 5-7 хв.;
- подача волейбольного м'яча через сітку (пряма нижня, бічна нижня). Повторити 10-12 разів;
- гра в волейбол - 15-20 хв.

Бадмінтон. Загальні вправи.

- Гра в бадмінтон через сітку і без неї - 15-20 хв.

Футбол. Загальні вправи.

- удари футбольним м'ячем по стінці й у квадрати з відстані 8-10 м - 15-20 хв.;
- передача футбольного м'яча в парах (пас) на відстані 10-12 м - 15-20 хв.

Зберегти зір також допоможуть наступні рекомендації:

- ✓ слід піклуватися про здоров'я кровоносної системи, особливо тієї її частини, яка відповідає за приплив крові до голови;
- ✓ робити регулярну гімнастику для очей;
- ✓ прийом достатньої кількості мінералів (цинк) і вітамінів С, Е, А;
- ✓ правильна очна гігієна.

У результаті регулярної перевірки зору і консультацій з лікарем, наші дослідження дозволяють зробити висновок, що апробація методики фізичних навантажень за допомогою спортивних ігор у студентів з відхиленнями від нормального зору призвело до уповільнення погіршення, зупинки і часткового поліпшення зору. Методично грамотна побудова навчального процесу сприяла зміцненню зору і вдосконаленню рухових навичок у студентів, а також забезпечує гармонійний фізичний розвиток.

Показано важливу роль занять спортивними іграми у попередженні міопії та її прогресування, оскільки фізичні вправи сприяють як загальному зміцненню організму, так і підвищенню працездатності цилиарного м'яза і зміцненню оболонки ока. Ось чому займатися фізкультурою і спортом при поганому зорі не тільки можна, а й треба.

Висновок

Використання на заняттях з фізичного виховання спеціальних комплексів фізичних вправ спортивних ігор призупинили і сповільнили прогресування короткозорості. Так само покращилася постава, зміцнився м'язово-зв'язковий апарат.

Наведені фізичні вправи, необхідно виконувати з метою профілактики появи і прогресування короткозорості зміцнення окорухових м'язів не рідше 2-3 разів на тиждень.

Заняття спортивними іграми вплинули на загальне зміцнення організму і сприяли поліпшенню функціональних можливостей серцево-судинної і дихальної систем, зміцнення м'язового корсету, а також зміцненню м'язів очей горизонтального і вертикального дії.

Студентам з поганим зором необхідно включати (додатково, самостійно) в щоденну активність гри з м'ячем (настільні теніс, бадмінтон, футбол). Ці види спорту змушують стежити за м'ячем, тим самим тренуючи очні м'язи і поліпшуючи здатність очей до акомодатії.

Регулярні заняття настільним тенісом протидіяли попередження короткозорості і її прогресування, покращували діяльність очних м'язів, в першу чергу цилиарного м'яза, зміцнили м'язи, стабілізували кров'яний тиск і інші життєво важливі системи організму студентів.

Перед заняттям будь-яким спортом проконсультуйтеся з лікарем, адже у кожного причини поганого зору можуть бути різними, отже, і підхід повинен бути індивідуальним.

Література

1. Бабанский Ю.К. Педагогический процесс / / Ю. К. Бабанский; сост. М.Ю, Бабанский. - М. : Педагогика, 1989. - 560 с.
2. Худец Р. Настольный теннис. Техника с Владимиром Самсоновым. / Р. Худец // М.: ВистаСпорт, 2005. — 272 с.
3. Винник, Джозеф П. Адаптивное физическое воспитание и спорт / под ред. Джозефа П. Винника; пер. с англ. И. Андреев. – К.: Олимп. Лит. 2010.– 608 с.
4. Назар П. С. Медико-біологічні основи фізичної культури і спорту. Навчальний посібник. / П. С. Назар, О. О. Шевченко, Т. П. Гусев. // К. «Олімпійська література». - 328 с.
5. Железняк Ю.Д. Спортивные игры: Техника, тактика, методика обучения. Учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений / Ю.Д. Железняк, Ю.М. Портнов, В.П. Савин, А.В. Лексаков; Под ред. Ю.Д. Железняка, Ю.М. Портнова. — 2-е изд., стереотип. — М.: Академия, 2004. — 520 с.
6. Марченко О. К. Основы физической реабилитации. Учебник для студентов вузов. / О. К. Марченко. // К. «Олімпійська література». - 528 с. 7. Хьюбел Д. Глаз, мозг, зрение. / Д. Хьюбел. // М.: «Мир». Пер. с англ. М.: Мир, 1990. - 239 с.

Abstract. *Modern education at the university must be adapted to the information age, mastering information technology as a didactic tool. Long-term pastime of students at the computer, physical inactivity, reading in transport and other activities require maximum visual concentration, which leads to rapid eye fatigue. As a result, already in their youth, many have a violation of accommodation, which requires correction with the use of glasses, contact lenses, or a surgical operation.*

Exercises to train your eyes and relax your eye muscles can help avoid this dramatic turn of events. In this stream, we should not forget about the benefits of physical exercises and sports games for students.

Physical exercise and sports are the main means of promoting health and maintaining good performance in special and preparatory medical groups. Sports games are among the most promising sports that are widely available and serve the health of students. Tracking the flight of the ball is a wonderful gymnastics for the eyes. In this case, the benefit lies in constant eye training - following the ball, students gradually relax their eye muscles, which relieves fatigue and improves vision.

Badminton, volleyball, basketball, football are massive and popular game sports. Playing table tennis is seen as a versatile remedy for reducing fatigue, stress through eye gymnastics and simple rules of eye hygiene. It is recommended for those suffering from various visual impairments, including farsightedness, myopia, etc., strengthening the muscular corset, and also strengthens the muscles of the eyes of horizontal and vertical action.

Keywords: *sports games, physical exercise and sports, vision training, eye gymnastics, eye training.*

УДК 378.147; 611.9; 376-054.62

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE EDUCATION OF MEDICAL STUDENTS AT THE DEPARTMENT OF OPERATIVE SURGERY AND CLINICAL ANATOMY**ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ НА КАФЕДРІ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ ТА КЛІНІЧНОЇ АНАТОМІЇ****Kritsak M.Yu. / Кріцак М.Ю.***c.m.s., as. prof. / к.м.н., доцент*

ORCID: 0000-0003-1020-3584

Konovalenko S.O. / Коноваленко С.О.*d.m.s., as. prof. / д.м.н., доцент***Yasinovskyi O.B. / Ясіновський О.Б.***c.m.s., as. prof. / к.м.н., доцент**I. Horbachevsky Ternopil National Medical University
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України*

Анотація. В процесі дистанційного навчання викладачами відмічені труднощі та переваги для студентів даного типу навчання. Серед труднощів слід відмітити, що не всі студенти технічно підготовлені та наявність психологічних проблем, таких як: відсутність живого спілкування; значне збільшення завдань; брак часу на виконання завдань; зобов'язання виконувати свої сімейні обов'язки щодо контролю та догляду за молодшими братами, поки школи закриті на період проведення онлайн-занять; обмежений доступ до комп'ютера; оскільки батьки теж переведені на віддалену роботу. Серед позитивних сторін відмітили підвищення дисципліни та самоорганізації, що дає можливість отримати освіту в зручному місці та рівний доступ до освіти, незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу.

Нами розроблений перелік питань, які стосувались оцінки дистанційної форми навчання в умовах пандемії та розіслано посилання 193 студентам медичного факультету для проходження анонімного анкетування.

Досвід викладання дисципліни за допомогою дистанційної форми навчання свідчить, що багато нововведень, застосованих під час пандемії, будуть корисними для студентів і після кризи.

Ключові слова: дистанційне навчання, анкетування, переваги, недоліки.

Постановка проблеми.

Запровадження карантину змінило життя кожного з нас, та особливо вплинуло на заклади освіти, змусивши пристосуватись до нових умов надання освітніх послуг. Та все ж, питання дистанційного навчання в умовах пандемії коронавірусу залишається, як ніколи актуальним. Перехід на дистанційне навчання став неочікуваним та доволі серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу [1, 4]. Вплив COVID-19 відобразився на навчальному році, а найбільш вразливою стороною стали студенти, саме їхні інтереси стали першими в центрі уваги при розробці та запровадженні відповідних заходів проведення навчання в цей період. А оскільки відповіді на питання: «як найближчим часом буде змінюватись епідемічна ситуація в Україні?», - поки немає, викладачі повинні бути готовими до організації такого навчання.

Після тимчасової розгубленості всім довелось прийняти цей виклик та швидко адаптуватись до нових реалій, але питання розвитку дистанційної освіти набуло неабиякої актуальності. І хоча дистанційне навчання не є заміною очного та ніколи не планувалось на довгострокову перспективу, воно може стати ефективним інструментом не тільки під час карантину. Хороший інтернет – маст-хев. Технічне забезпечення є не менш важливим [2].

Найперше дистанційне навчання відбулося ще у 1840 році і мало вигляд листування вчителя і учениці, коли вчитель відсилав завдання, потім отримував відповідь, перевіряв роботу і оцінював. Радіоуроки були популярними на початку ХХ століття. Телевізійні уроки від відомих педагогів, були популярні в кінці 90-х років. В даний час ми маємо змогу побачити уроки різноманітних шкіл онлайн, наприклад платформу Prometheus [3, 4].

COVID-19 змусив заклади вищої освіти в Україні здійснювати інноваційні рішення за порівняно короткий проміжок часу та запровадити дистанційне навчання з використанням різних веб-ресурсів, платформ, серверів та соціальних мереж. Деякі автори зазначають, що таке навчання має позитивний ефект для студентів у зв'язку з тим, що роботодавці все більше шукають випускників, здатних швидко пристосовуватись до нестабільних умов суспільства, націлених на вирішення проблемних питань, а також тих, хто може вправно оперувати в мережі інтернет[1, 5].

У даний час впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес проводиться на підставі Положення про дистанційне навчання (наказ, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235, від 25.04.2021 р. №466 зі змінами від 14.07.2015 р., наказ № 761) [1]. Дистанційне навчання – не досить поширена форма для України, тому багато незрозумілого й багато труднощів виникає в процесі її застосування [2, 4].

Мета. Дослідити переваги та недоліки дистанційного викладання предмету «Клінічна анатомія та оперативна хірургія» студентам медичного факультету Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України.

Виклад основного матеріалу.

Досвід останніх років показує, що в освітньому процесі закладів вищої освіти поступово відмовляються від алгоритмів отримання знань минулого, а саме того, що знання студент має отримувати безпосередньо в аудиторії чи з друкованих праць, що розміщені в бібліотеках закладів освіти, оскільки на сьогодні значну кількість інформації студенти черпають з всевітньої мережі «інтернет». Пандемія COVID – 19 змусила викладачів кафедри та студентів в короткий термін перейти на дистанційне навчання, використовуючи різноманітні засоби зв'язку, оскільки пандемія зумовила необхідність застосування найбільшої та найшвидшої трансформації педагогічної діяльності і методики оцінювання, яка коли-небудь спостерігалась у сучасних університетах. Це призвело до збільшення навантаження на науково-педагогічних працівників та вимагало від колег об'єднання власних зусиль, включаючи навчання програмному забезпеченню.

За даними П.М. Григоришина зі співавторами, Т. Я. Дівнич [2, 3],

перевагами дистанційного навчання є:

1. Модульність – в основу програми дистанційного навчання покладено модульний принцип.
2. Гнучкість – студент може вчитися згідно зі своїм темпом, особистими можливостями і потребами.
3. Нова роль викладача – координування навчального процесу, корегування курсу, консультування та складання індивідуального навчального плану.
4. Використання в процесі навчання сучасних технологій, паралельне освоєння практичних навичок, які стануть у нагоді в майбутній професії.
5. Самостійне планування часу і розкладу занять, а також перелік навчальних дисциплін, що вивчаються.
6. Створення комфортних умов навчання, що сприяє його продуктивності.
7. Самоконтроль набутих знань, саморозвиток, моралізація, творчість.
8. Отримання освіти людьми з обмеженими фізичними можливостями.

Основні недоліки дистанційного навчання:

1. Відсутність спілкування між викладачем і студентом мінімізує можливість індивідуальної передачі знань, а також відсутність спілкування із колегами-студентами, що виключає можливість обговорення набутих знань і проведення дискусій та диспутів.
2. Відсутність особистої мотивації вчитися самостійно, без постійного контролю викладача.
3. Неможливість негайного виявлення незрозумілих питань, що виникають під час засвоєння певних тем.
4. Використання власного комп'ютерного забезпечення не виключає ситуацій, коли студент переключається на “цікавіші” за навчання розваги (ігри, чати, соціальні мережі тощо), оскільки у студентів, що навчаються, не завжди є самодисципліна, свідомість і самостійність, які необхідні при дистанційному навчанні.
5. Відсутність практичних занять.

В процесі ведення навчання викладачами кафедри оперативної хірургії та клінічної анатомії Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України відмічені труднощі та переваги для студентів впровадженого дистанційного навчання. Серед труднощів можна виділити технічні питання, так, як реальність показала, що не всі студенти технічно підготовлені та психологічні проблеми, де студенти зазначили відсутність живого спілкування, значне збільшення завдань, брак часу на виконання завдань, зобов'язання виконувати свої сімейні обов'язки щодо контролю та догляду за молодшими братами, поки школи закриті на період проведення онлайн-занять, обмежений доступ до комп'ютера, оскільки батьки теж переведені на віддалену роботу. Проте були і позитивні сторони такого навчання, студенти відмічали розвиток дисципліни та самоорганізації, що дає можливість отримати освіту в зручному місці та рівний доступ до освіти,

незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу.

Однією з найприємніших переваг адаптації до COVID – 19 стала успішність проведення онлайн-засідань у Microsoft Teams, що дозволило працювати у форматі питання – відповіді. На початковому етапі зв'язок із студентами був дещо складнішим через їхні особистісні способи навчання та необхідність надавати їм постійну підтримку та консультації. Завдяки використанню презентацій лекції з навчальними відеофільмами студенти відмічають більшу інформативність та доступність інформації яка надається лектором. Лектор має змогу поряд із викладенням матеріалу вступати із студентами у діалог, що спонукає систематизувати отримувану інформацію. Завдяки цьому студенти краще усвідомлюють матеріал, а демонстрація нових оперативних методик та прийомів дає додатковий стимул для подальшого удосконалення себе як майбутнього медичного спеціаліста.

Головною проблемою викладення під час дистанційного навчання стало те, що студенти під час «offline» навчання мають змогу проводити навчальні оперативні втручання на експериментальних тваринах максимально наближенні до реальних умов. Для цього на кафедрі оперативної хірургії та клінічної анатомії обладнані навчальні операційні зали на чотири операційні столи із всім необхідним для проведення усіляких операцій, а саме: набори хірургічного інструментарію; діатермокоагулятор; апарат штучної вентиляції легень; операційні лампи денного світла та ін. Виконуючи оперативні втручання студенти мають можливість не тільки відчувати себе членами оперативної бригади, але й самостійно виконати усі етапи операції під контролем викладача, візуалізувати різноманітні кровотечі (капілярну, венозну, артеріальну) і застосувати різноманітні методики кінцевої зупинки кровотечі в рані. Неймовірне захоплення викликає можливість пальпаторного відчуття різних органів черевної порожнини, можливість відчувати особливості накладання вузлів на різні органи черевної порожнини. Інколи викладач, коли бачить теоретично та практично «підковану» групу студентів дозволяє їм провести резекцію частини кишківника з послідувачим накладанням співустя між кінцями кишки. Також студенти мають змогу спостерігати як відновлюється організм після операції.

Завдяки досвіду використання платформи Moodle в період «online» навчання студенти мають можливість у будь-якій точці світу отримати безперервний доступ із пристрою, який має можливість підключення до мережі інтернет, до матеріалів підготовки до занять, лекцій, методичних розробок, відеоматеріалів та ін. Наявність відеолекцій викладачів дає змогу студентам переглядати їх у будь-який зручний час.

З метою оцінки дистанційного навчання нами проведено опитування за допомогою онлайн анкетування. Нами розроблений перелік питань, які стосувались оцінки дистанційної форми навчання в умовах пандемії та надіслано посилення за допомогою електронних ресурсів 193 студентам медичного факультету для проходження анонімного анкетування. Навчальний процес проходив дистанційно на платформі Moodle та Microsoft Teams де проводились семінарські заняття з застосуванням інтерактивних методів

навчання. Слід відмітити, що відповіді на анкети отримано лише 176 із 193 це 91,2 % від всіх опитаних. 17 студентів не переходили за посиланням.

Відповідаючи на запитання «Як Ви ставитесь до дистанційного навчання?», більшість опитаних а це 103 (58,5 %) із 176 студентів відповіли, що ставляться позитивно, проте вони мають зауваження, які стосувались переважно якості швидкісного інтернету, 37 (21,1 %) - сподобалось навчання, 16 (9,1 %) – негативне ставлення, і лише 20 (11,2 %) – дуже сподобався такий вид навчання. Серед переваг такого навчання відзначили можливість планування свого часу щодо підготовки до заняття і перегляду відеоматеріалів та відеолекцій. Слід відзначити, що зауваження студентів стосувались того що проведення практичних занять, які включали відпрацювання навиків хірургічної техніки при оперативних втручаннях неможливо проводити в режимі online і такі заняття потрібно проводити тільки у offline режимі, і часто запитували зустрічні запитання «Коли відновиться аудиторне навчання?», на яке із зрозумілих причин ми не могли дати відповіді. Більше 80 % опитаних пропонували у майбутньому проводити лекційні заняття у режимі онлайн, мотивуючи це тим, що засвоєння матеріалу лекції буде ефективним порівняно із проведення цього заняття у лекційній аудиторії, де є моменти відволікання від засвоєння матеріалу, колегами із групи чи із потоку.

Відповідаючи на питання «Як засвоювався матеріал під час такого виду навчання?» більшість опитаних 131 (74,4 %) відзначили, що навчання давалось легко, 23 (13,1 %) відповіли важко, 22 (12,5 %) – було легко, проте із незначними труднощами. Менше половини опитаних 69 (39,2 %) мали певні зауваження до матеріалів підготовки до заняття, 81 (46,1 %) були повністю задоволені матеріалами та лише 20 (11,3 %). Знову ж таки 6 (3,6 %) студентів відмітили що важко відповісти.

При з'ясування питання, звідки студенти черпають інформацію для підготовки до заняття, більшість 117 (66,5 %) осіб використовували матеріали підготовлені викладачами кафедри на відповідній сторінці платформи Moodle. На другому місці знаходяться підручники, які видали у бібліотеці 52 (29,5 %). І 7 (4 %) опитаних відповіли що використовували інші джерела із всесвітньої мережі інтернет. Слід відмітити, що 139 (78,9 %) використовували і книги по клінічній анатомії та оперативній хірургії, а також матеріали, що знаходяться у системі Moodle.

Також ми звернули окрему увагу на питання «Чи було присутнє бажання вчитись під час карантину?», лише у 91 (51,7 %) студента було бажання самостійно готуватись до заняття, у 26 (14,7 %) не було взагалі бажання вчитись, 59 (33,6 %) відповіли, що бажання не було але вони розуміли, що потрібно вчитись і робили це.

На питання «Чи хотіли б і надалі вчитись у online режимі?» 107 (60,7 %) не хотіли наділі продовжувати такий вид навчання, 41 (23,3 %) влаштувала дистанційна форма навчання, іншим 28 (16,0 %) важко було відповісти на поставлене запитання.

Отримані результати вказують на існування суб'єктивних перешкод у здобутті знань під час дистанційного навчання, яке передбачає значну

самотивацію студента, а також високий рівень самоорганізації. Для покращення доступності навчальних матеріалів, збільшення часу роботи із викладачем потрібно залучати інтерактивні платформи, які дозволяють покращити процес викладання та засвоєння навчального матеріалу.

З огляду на те, що у майбутнього лікаря повинен бути сформований алгоритм постійної, безперервної самоосвіти, це вимагає розвитку у студентів потреб у навчанні, здобутті нових знань, оволодіння новими практичними навичками. Самостійною пошуковою роботою студенти займаються при роботі з навчально-методичною та довідковою літературою. Це досить складний, послідовний процес, який вимагає постійного самоконтролю, систематизації отриманих знань, умінь узагальнювати та мислити в цілому. При впровадженні нових, сучасних методів навчання в освітній процес головними критеріями є доступність та інформативність. При цьому не слід забувати основні цілі заняття. Прагнути виконувати основні задачі відповідно до поставленої мети, керуючись доступними в дистанційній освіті методами навчання, які будуть спрямовані на реалізацію принципу активного навчання.

Висновки.

На фундаментальному рівні COVID-19 ставить виклик основній діяльності закладів вищої освіти щодо підтримки студентів через широкий спектр навчальних програм. Це суттєво ускладнює реалізацію інтерактивного, особистісно-направленого традиційного аудиторного навчання, заснованого на багаторічному досвіді університетів. Досвід викладання дисципліни за допомогою дистанційної форми навчання свідчить, що багато нововведень, застосованих під час пандемії, будуть корисними для студентів і після кризи.

Література:

1. Кравченко О.І. Управління розвитком дистанційного навчання у педагогічному університеті : дис. кандидата педагогічних наук: 13.00.06 / Кравченко Олена Іванівна. – Луганськ : ЛугНПУ ім. Т.Шевченка, 2012. – 254 с.
2. Григоришин П. М. Дистанційні технології навчання: досягнення, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / П. М. Григоришин, Є. Г. Махрова, В. М. Ходоровський // Вісник проблем біології і медицини. – 2013. – Вип. 2 (100). – С. 68–72.
3. Філоненко М.М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу. Київ; 2016. 88 с.
4. Скрипник ІМ, Маслова ГС, Приходько НП, Гопко ОФ, Шапошник ОА. Використання дистанційних методів навчання в медичній освіті. Проблеми безперервної медичної освіти та науки. 2020;3(39):29–32.
5. Brammer S., Clark T. COVID-19 and Management Education: Reflections on Challenges, Opportunities, and Potential Futures. British Journal of Management. 2020. Vol. 31. P. 453-456.

References

1. Kravchenko O.I. Upravlinnia rozvytkom dystantsiinoho navchannia u pedahohichnomu universyteti : dys. kandydata pedahohichnykh nauk: 13.00.06 / Kravchenko Olena Ivanivna. – Luhansk : LuhNPU im. T.Shevchenka, 2012. – 254 s.

2. Hryhoryshyn P. M. Dystantsiini tekhnolohii navchannia: dosiahnennia, problemy ta perspektyvy rozvytku [Elektronnyi resurs] / P. M. Hryhoryshyn, Ye. H. Makhrova, V. M. Khodorovskiy // Visnyk problem biolohii i medytsyny. – 2013. – Vyp. 2 (100). – S. 68–72.

3. Filonenko M.M. Metodyka vykladannia u vyshchii medychnii shkoli na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu. Kyiv; 2016. 88 s.

4. Skrypnyk IM, Maslova HS, Prykhodko NP, Hopko OF, Shaposhnyk OA. Vykorystannia dystantsiinykh metodiv navchannia v medychnii osviti. Problemy bezpererвної medychnoi osvity ta nauky. 2020;3(39):29–32.

5. Brammer S., Clark T. COVID-19 and Management Education: Reflections on Challenges, Opportunities, and Potential Futures. British Journal of Management. 2020. Vol. 31. P. 453-456.

Abstract. *In the process of distance learning, teachers noted the difficulties and advantages for students of this type of education. Among the difficulties should be noted that not all students are technically prepared and the presence of psychological problems, such as: lack of live communication; significant increase in tasks; lack of time to complete tasks; the obligation to fulfill their family responsibilities for the supervision and care of younger siblings while schools are closed for the duration of online classes; limited access to a computer; as parents are also transferred to remote work. On the plus side, there is increased discipline and self-organization, which allows for education in a convenient location and equal access to education, regardless of place of residence, health or social status.*

We have developed a list of questions related to the assessment of distance learning in a pandemic and sent links to 193 medical students to take a questionnaire.

The experience of teaching the discipline through distance learning shows that many innovations used during the pandemic will be useful for students after the crisis.

Key words: *distance learning, questionnaire, advantages, disadvantages.*

УДК 81'373.2:82-3

ON USING THE ELEMENTS OF FLIPPED LEARNING FOR TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ПЕРЕВЕРНУТОГО ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ВУЗЕ****Slobodiak S.I. / Слободяк С.И.***Izmail State University of Humanities, Izmail, Repin Street 12, 68610**Измаильский государственный гуманитарный университет,**Измаил, ул.Репина 12, 68610*

Abstract. *The article discusses the issue of using the methodology of flipped learning in the context of distance education. Particular attention is paid to the use of the principles of flipped learning for teaching English at the university. It is noted that flipped learning creates the necessity to use English as an effective tool for presenting educational material by means of modern information technologies and contributes to the establishment of interaction between a teacher and students in the process of distance learning. In addition, an effective online learning environment is created outside the classroom, where students can also improve their level of English. Besides, distance English learning with the use of flipped learning technology transforms passive students into active and cooperative participants of the educational process. It is concluded that the use of the principles of flipped learning promotes the activation of the role of students in the learning process, as well as helps to ensure a proper educational process in the context of distance education.*

Key words: *flipped learning, distance education, teaching methods, information technologies, educational process.*

Introduction.

Flipped learning is a methodology that inspires teachers to update traditional teaching methods and introduce new technologies into their classrooms through the use of online resources, videos, podcasts, etc. The priority is given to active learning during lessons, and traditional presentations of new educational materials are given to students for viewing at home.

According to foreign scholars who encourage teachers to use this pedagogical technology (K. M. Arfstrom, K. McKnight, J. Yarbrow and others), the task of flipped learning is to create opportunities for active participation of students in the learning process. This is a «pedagogical approach in which direct instruction moves from the group learning space to the individual learning space, and the resulting group space is transformed into a dynamic, interactive learning environment where the educator guides students as they apply concepts and engage creatively in the subject matter» [1, p. 5]. Describing the features of flipped learning, J. Bergmann, J. Overmyer and B. Wilie note that this technology improves the interaction between students and teachers and increases the responsibility of students for their own learning [2, p. 3].

More and more Ukrainian teachers support the use of the principles of flipped learning in teaching their disciplines. For example, I.V. Piankovska describes her experience of using this technology for teaching such a discipline as Lexical Management and emphasizes that methodological support of students' independent work, proper control over the fulfillment of the tasks given and the use of Internet resources are of great importance for the organization of flipped learning [3]. The

teachers of Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University consider that this educational technology allows all students, regardless of the initial level of formation of their foreign language competence to achieve high results in learning foreign languages [4, p. 100].

Main text.

The use of flipped learning methodology is gaining popularity now, in the context of distance education in particular, when a significant part of the material students have to study independently and the meeting with the teacher is of a consultative nature. This approach requires considerable efforts on the part of the teacher, who must prepare a video or a presentation in advance so that students can study the new material beforehand and get ready for online lessons. But for the students under the conditions of Ukrainian realities, when the temporary absence of the Internet and other technical problems can interfere with the productive learning process, this approach is quite convenient. It «gives them freedom over how, when and where they learn — and it lets them engage with the video content in the way that suits them best». In addition, this «large-scale differentiated instruction» gives an opportunity for teachers «to spend more time with struggling students while allowing more advanced learners the freedom to work ahead» [5].

The collaborative study of foreign leaders of flipped learning «Extension of a Review of Flipped Learning» [1] presents four basic principles of flipped learning, on which this methodology is based. The first principle is called the «flexible environment». This principle allows you to apply different learning modes: an individual approach, group work or independent learning. This is made possible by the creation of flexible spaces in which students choose when and where to study. In addition, teachers who use this method of teaching are flexible regarding their students' learning timelines and assessment.

The second principle concerns the «learning culture». In the traditional teacher-centered model, the teacher is the primary source of information. The model of flipped learning is aimed at involving students in active participation in the formation of their knowledge. Students get acquainted with the new material on their own, and when the lesson starts, they, in cooperation with their teacher and other students, clarify and consolidate their understanding of the material studied independently. Instead of a traditional listener, the student becomes an active participant in the learning process, and the flipped model makes classes more productive and engaging for both parties of the learning process.

The third principle is based on the «intentional content». The teacher must provide such content that would help the student not only better understand the new material, but also be ready to implement the acquired knowledge in class. The use of self-learning strategies and active student-centered learning in the classroom allows students to immerse themselves in the study of the material and gain a better understanding of the content of learning.

The fourth principle is related to the concept of the «professional educator». The role of the professional teacher is even more important, and often more demanding, in the process of flipped learning compared to traditional learning. During such lessons, the teacher constantly monitors his students, providing direct feedback that is relevant

at the moment. Because class time is spent on practical work and critical thinking, the teacher can more easily identify gaps in students' knowledge and work to eliminate them in real time, rather than waiting for the final control to understand how the student has mastered the material [1, p. 19].

The organization of flipped learning requires considerable effort from both the teacher and the students. Everyone has to learn to use new technologies and master new skills. However, one cannot but agree with the researchers of this method that students «become more responsible for their learning outcomes, because through independent work they have better opportunities to master the material than just do the minimum for assessment; during the lesson there is an option to focus on more interesting, creative activities that include higher-order cognitive processes and the application of acquired knowledge; the use of interactive tasks (dialogues, discussions, didactic games, role-playing games, etc.) on the basis of the studied material encourages students to study it better, increases motivation, allows to learn from each other» [3].

In the process of integrating flipped learning into the educational process, other advantages of this technology can be noted, for example:

Comfortable time. The teacher personally chooses the time to record his/her training videos, the student independently determines the time, place and pace for watching the training material.

Individual approach. The video format allows you to preserve a personal approach to each student, it seems as if the new material is being taught just for you, and not for all at once.

Comprehensive method. The teacher builds the educational process in such a way that each student in the class receives an assignment.

Convenient format. The model assumes watching each training video a number of times, as well as returning to the studied material as soon as necessary.

Maximum practice. All the lesson time is devoted to practical exercises for practicing and consolidating the material that was earlier studied independently.

Format versatility. Flipped learning format is suitable for learners of all ages [6].

The use of the principles of flipped learning is especially effective at the lessons of English for the following reasons: a) effective language teaching; b) effective language learning; c) effective language using.

Effective teaching. The presentation of language material through videos, podcasts, screencasts, etc. is an effective interactive pedagogical tool that allows teachers to transmit new information in an interesting way and helps students to learn new educational material better. It is more engaging when the explanations are supported by visual material, such as presentations, screenshots, or pictures that are shown at the same time as the teacher speaks. Regular repetition of this practice improves the quality of educational material, and the material itself becomes part of the new knowledge, which students will undoubtedly be able and will turn to later. Thus, flipped learning promotes the necessity for both teachers and students to master modern communication and information technologies and helps to establish productive interaction between teachers and students in the process of digitalization of modern education.

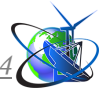
Effective learning. Flipped learning technology allows students to prepare for their classes better, as well as increases the efficiency of the educational process. Students can discuss the learning material with each other before class, and can prepare questions for the teacher in advance. Such an activity on the part of students is very useful for them, as it allows the students with different learning capacities to participate simultaneously in the process of learning and expands the opportunities for their interpersonal communication.

By combining flipped learning and the Internet capabilities, students can prepare presentations and projects in English directly on the forums, allowing each group and each group member to actively put forward their own suggestions and advance in learning. This creates an effective learning environment outside the classroom, where students can also improve their knowledge of English.

Effective using. According to V.V.Vdovin, «the ability to properly manipulate the structure of language is only part of what is included in the study of language» [7, p.15], because the essence of language is not in its grammatical and structural components, but in how it is creatively mastered and how effectively information can be transmitted through it. According to the technology of flipped learning, participants do not have to remember what to say, but can describe their thoughts and ideas in any form. They can naturally and clearly communicate their opinions in English in order to clearly communicate them to others and discuss in the course of interaction. For students, English is no longer something they need to learn and remember, but something they can and should learn to use and express their feelings through. Thus, flipped learning technology turns passive students into active and cooperative participants of the learning process.

Let's consider the use of the principles of flipped learning in teaching Communicative Course of English for the 2nd year Master's degree students of non-language faculties. The aim of the course is to form students' foreign language communicative competence necessary for effective communication in an academic and profession-oriented environment. Under the conditions of the pandemic and impossibility to provide the learning process in the traditional format, the organization of the learning process is implemented remotely by using the Google Meet service for online classes and by posting educational materials on the Moodle platform for the students to independently get acquainted beforehand.

On the Moodle platform there are practical tasks for each topic of the course with the instructions for doing them and useful information on the theoretical material for self-study. Practical tasks involve the use of vocabulary and appropriate grammatical constructions in certain communicative situations. Students can check the correctness of practical tasks by the keys to each task. Conducting a practical lesson online involves discussing the problematic issues that arose during the students' independent study of educational material, and performing communicative tasks, the purpose of which is to practise the acquired lexical and grammatical skills in certain communicative situations. For example, when working on the topic «Reporting progress», students need to familiarize themselves with lexical material on the use of linking words for explaining cause and effect and revise the formation and use of such tenses as the Present Perfect and the Past Simple, which are used in

English to express resultative actions. Independent work of students on the topic involves working with a dictionary to translate new vocabulary into Ukrainian, revising the grammatical material by following the links from the Internet and performing lexical and grammatical exercises.

At the lesson online it is advisable to draw the students' attention to the structural models of using the linking words proposed for studying and to focus on the peculiarities of using the abovementioned tense forms to express resultative actions in the present and past time contexts by performing additional exercises without preparation. To consolidate the studied material, the students are given tasks of a communicative nature, aimed at the practical use of the studied lexical and grammatical constructions in certain communicative situations. To practise the lexical material, the students can be asked to read several resumes of candidates for the position of an English teacher, to choose the best candidate and to motivate their choice: *Your company has decided to appoint an English language teacher to improve the language skills of your staff. Read these resumes and choose the best candidate for the post. While motivating your choice, use the linking words for explaining cause and effect.* To activate the grammar material, the students can talk about their achievements last year and this year, which are related to writing their Master's Degree theses: *You are Master's Degree students in the last year of your studies. Tell us about your achievements last year and this year related to writing your Master's Degree theses. When answering, use the Past Simple and the Present Perfect respectively.* To check the mastering of the material after self-studying and its further practising at the lesson online, on the Moodle platform after each topic a student can take a test and receive a grade for the topic. Checking the students' knowledge through testing avoids subjective assessment and incorrect assessment for technical reasons related to the quality of online communication.

Conclusion.

To sum up, it is necessary to emphasize that flipped learning promotes the use of English as an effective tool for presenting educational material by means of modern information technologies and establishes interaction between teachers and students in the process of distance learning. In addition, an effective online learning environment is created outside the classroom, where students can also improve their English language skills. Besides, distance flipped learning of English turns passive students into active participants of the learning process. Thus, the use of the principles of flipped learning not only enhances the role of students in the learning process, but also helps to ensure a full-fledged learning process in the context of distance education.

References:

1. Arfstrom K. M., McKnight K., McKnight P., Yarbrow J. Extension of a review of flipped learning: review. FLN, Pearson, George Mason University, 2014. 20p. URL: <https://flippedlearning.org/wp-content/uploads/2016/07/Extension-of-FLipped-Learning-LIt-Review-June-2014.pdf>
2. Bergmann J., Overmyer J., Wilie B. The Flipped Class: Myths vs. Reality: three part series. *The Daily Riff*, 2011. Part 1. 4p. URL:

<https://kmtrosclair.files.wordpress.com/2015/06/the-flipped-class-myths-vs-reality-the-daily-riff-be-smarter-about-education.pdf>

3. Piankovska I. V. Zastosuvannia tekhnolohii «perevernenoho navchannia» u vykladanni dystsypliny «leksychnyi menedzhment»: naukovyi bloh. Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia». [Using the technology of «flipped learning» in teaching Lexical Management: a scientific blog. Ostroh Academy National University]. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2016/застосування-технології-перевернен/>

4. Riabukha T.V., Hostishcheva N.O., Kulykova L.A., Kharchenko T.I. «Perevernute navchannia» yak innovatsiina tekhnolohiia vykladannia inozemnykh mov u vyshchii shkoli. [«Flipped learning» as an innovative technology for teaching foreign languages in higher school]. ISSN 1992-5786. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. [Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools]. 2020. № 72, V.2. P. 100-106.

URL: https://www.researchgate.net/publication/345313139_PEREVERNUTE_NAVCANNA_AK_INNOVACIJA_TEHNOLOGIA_VIKLADANNA_INOZEMNIH_MOV_U_VISIJ_SKOLI

5. An Introduction to Flipped Learning: remote operations guidance. Lesley University. URL: <https://lesley.edu/article/an-introduction-to-flipped-learning>

6. Perevyornutoe obuchenie: preimushestva i nedostatki. URL: <https://rosuchebnik.ru/material/flipped-classroom/>

7. Vdovin V.V. Komunikatyvnyi pidkhid yak optimalnyi zasib vyvchennia inozemnoi movy u VNZ. [The communicative approach as an optimal means of learning a foreign language in higher education institutions]. 2007. P. 15-20. URL: http://vlp.com.ua/files/07_36.pdf

Аннотация. В статье рассматривается вопрос об использовании методологии перевернутого обучения в условиях дистанционного образования. Особое внимание уделяется использованию принципов перевернутого обучения для преподавания английского языка в вузе. Отмечается, что перевернутое обучение создает необходимость использования английского языка в качестве эффективного инструмента подачи учебного материала средствами современных информационных технологий и способствует установлению взаимодействия между преподавателем и студентами в процессе дистанционного изучения языка. Кроме того, создается эффективная учебная онлайн среда вне занятий, где студенты также могут повышать свой уровень английского языка. Следовательно, дистанционное обучение английскому языку с использованием технологии перевернутого обучения превращает пассивных студентов на активных и способных к сотрудничеству участников учебного процесса. Делается вывод о том, что использование принципов перевернутого обучения не только способствует активизации роли студентов в процессе обучения, но и помогает обеспечить полноценный учебный процесс в условиях дистанционного образования.

Ключевые слова: перевернутое обучение, дистанционное образование, методы преподавания, информационные технологии, учебный процесс.

Статья отправлена: 07.10.2021

© Слободяк С.И.

УДК 373.2.015.31:7]:77.04

PHOTOGRAPHY AS A METHOD OF DEVELOPMENT OF THE ARTISTIC AND CREATIVE ACTIVITY OF THE PRESCHOOL CHILDREN**ФОТОМИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ****Povh K.M. / Повх К.М.***Master's degree/ магістрантка.**ORCID: 0000-0001-6891-2506**Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Bulvarno-Kudriavska, 18/2, 04053**Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053***Litichenko O.D./Літіченко О.Д.***Ph.D. in Education, lecturer / к.п.н., старший викладач кафедри дошкільної освіти**Педагогічного інституту**ORCID: 0000-0002-7004-3837**Boris Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Bulvarno-Kudriavska, 18/2, 04053**Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053*

Анотація. У статті проаналізовано дослідження пов'язані з художньою творчістю дітей дошкільного віку. З'ясовано, що з раннього дитинства творчість інтенсивно розвивається і втілюється у різних видах діяльності. Розглянуто можливість використання фотомистецтва як засіб розвитку творчої активності дітей дошкільного віку. Проаналізовано Базовий компонент дошкільної освіти(2021), програму «Дитина» та парціальну програму «Медіадошкільник», уточнено завдання освітньої діяльності з використанням фотографії. Проаналізовано поняття «візуальна культура», що актуалізувалось з у зв'язку з рівнем діджиталізації суспільства. Уточнено види та жанри фотографії доступні для розгляду з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: візуальна культура, діти дошкільного віку, художня творчість, фотомистецтво.

Вступ. Сучасні процеси реформування освіти спрямовані на виховання творчої особистості, орієнтованої на самореалізацію та реалізацію важливих соціальних функцій у майбутньому. В контексті реформування дошкільної освіти, значну вагу приділяють питанням вдосконалення змісту освіти, зокрема мистецької освіти дітей дошкільного віку.

Цьому сприяє і оновлення державного стандарту дошкільної освіти (БКДО 2021), що спонукає до переосмислення педагогічних підходів до супроводу мистецької діяльності дітей дошкільного віку [10]. У дослідженнях сучасних науковців, зокрема О. Половіної, актуалізується проблема вдосконалення мистецької освіти, вченою акцентується увага на необхідності створення середовища розвитку самодостатньої і активної позиції дитини у власній творчості [6; 8].

Основний текст. Аналіз наукової літератури дозволяє зазначити, що науковці висвітлюють значну кількість наукових праць та інноваційних розробок у сфері художньої творчості дітей (І. Біла, Т. Житник, І. Карабаєва, І. Кондратець, І. Новоселецька, О. Половіна, В. Рогозіна, Л. Шульга.) Зокрема, І. Біла, І. Карабаєва, ґрунтуючись на багаторічних дослідженнях та власних наукових доробках, доводять, що розвиток художньо-творчих здібностей дітей

дошкільного віку відбувається завдяки залученню і заохоченню дітей до різноманітних форм творчої діяльності. Відповідно, на думку психологів, творчість визнається вищою складовою у структурі особистості і вважається однією з найзначніших форм розумової діяльності. А отже, творчість є тією універсальною майстерністю, що забезпечує успішну реалізацію всіх видів дитячої діяльності. Саме у творчому пошуку розвиваються природні задатки вихованця, формуються базові якості особистості – винахідливість, кмітливість, спостережливість, естетичний смак, уміння планувати свою діяльність, досягати результату [1; 7].

Розвиток творчих здібностей можливий у всіх дітей незалежно від рівня їх інтелектуального, емоційного та загального розвитку. Науково доведено, що зароджуючись в ранньому дитинстві, творча активність інтенсивно розвивається у період від 3 до 7 років і виявляється у прагненні дитини до осмислення навколишнього світу та втіленні у різних видах діяльності. Адже, творчість дітей може проявлятися у мисленні, спілкуванні, характеризувати особистість в цілому, але вкрай важливо, щоб особистість дитини була в центрі уваги батьків та педагогів.

Загальновідомо, що основними рисами творчої особистості є: чутливість до викликів довкілля, когнітивна обдарованість, незалежність, здатність до вияву винахідливості в складних ситуаціях. На думку Д. Богоявленської, це здатність до пізнавальної самодіяльності. Творча діяльність у сучасній науці розуміється як діяльність людини, результатом якої є створення щось нового – будь це предмет зовнішнього світу або побудова мислення, яке призводить до нових знань про світ, або почуття, і яке відображає нове відношення до дійсності [2].

У дослідженні І. Новосилецької дитяча творчість визначається, як перший етап розвитку творчої діяльності, в якій дитина може проявити своє розуміння та ставлення до світу, що її оточує, а також розкрити внутрішній світ, проявити уяву, фантазію, інтереси, вподобання та здібності. Індивідуальний характер розвитку та прояву психічних процесів забезпечує індивідуальний темп розкриття творчих можливостей дітей [5, с.25]. Вчена вважає, розвитку дитячої творчості сприяють твори мистецтва, оскільки вони справляють на дитину яскраве враження, що активізує психічні процеси: відчуття, сприймання, пам'ять, уяву, мислення. Це в свою чергу, це пробуджує інтерес, бажання пізнавати, виявляти власну творчу активність у всіх доступних видах діяльності [5].

Особливо цікавою для дітей серед продуктивних видів діяльності виокремлюємо художньо-творчу. Питанню розвитку художньо-творчої активності дітей дошкільного віку присвятила дисертаційне дослідження І. Житнік. Засобом дослідниця обрала один із видів мистецтва – живопис. Вона з'ясувала, що характерною властивістю живопису є здатність зображувати, тобто об'єктивно відтворювати дійсність та виражати її суб'єктивно, індивідуально та неповторно передавати своє ставлення до того чи іншого явища дійсності за допомогою кольору, композиції, плями та лінії. Художньо-творча активність старших дошкільників засобом живопису визначається

вченою як емоційно-діяльнісний стан дитини, що виявляється в її інтересі до мистецтва і вмотивованості до творчої діяльності, супроводжується створенням нею художніх образів на основі мобілізації когнітивних процесів, передусім, уяви, фантазії, асоціювання [9, с.52].

Важливою вважаємо думку Л. Венгера, Н. Варенцова, О. Д'яченко, які пов'язують розвиток творчої активності безпосередньо з формуванням у дітей найважливіших розумових і практичних дій. Тому важливо розвивати у дітей уміння і здатності: спостерігати, зіставляти, порівнювати; виявляти причинно-наслідкові зв'язки і протиріччя; відрізнити оригінальні явища від традиційних; самостійно здійснювати пошук нових рішень, брати участь в дослідженні проблемних ситуацій тощо [1; 2].

Як вважають Н. Ветлугіна, О.М. Д'яченко та Е.А. Флеріна, якщо підібрати відповідні методи навчання, то діти дошкільного віку, не втрачаючи своєрідності творчості, створюють твори набагато більш високого рівня, ніж їх ненавчені однолітки.

У чинній освітній програмі для дітей від 2 до 7 «Дитина» у розділі «Соціальний світ: хто поряд зі мною», у підрозділі «Медіаосвіта» знаходимо, завдання (з старшої групи) формувати уявлення про різні види інформації, ознайомлювати дітей з різними видами медіатексту, зокрема фотографіями. Захопливим вважаємо завдання створювати власні медіатексти, а саме – формувати уміння помічати цікаві сюжети в реальному житті і робити фотознімки. Актуальними для нас є освітні завдання розділу «Дитина у світі мистецтва», що торкаються і мистецтва фотографії, тобто створення умов для самостійного пошуку дітьми альтернативних способів отримання зображень [3].

Цікавою є програма «Медіадошкільник», що дозволяє поєднувати медіаосвітні технології і мистецтво. Зважаючи на те, що дітям старшого дошкільного віку доступні різні види медіатексту (фотографії, зображення, звук), автори програми пропонують використовувати фотоапарат, електронний планшет, ноутбук, як медіазасоби для створення власних продуктів анімаційної творчості: мультимедійні проекти, звукомузикальні проекти, колажі тощо. Отже, фотомистецтво, як і інші види мистецтва, у комплексі своїх виражальних засобів і можливостей об'єктивує емоції і почуття у творах, посилює прагнення дитини виразити себе у власних витворах, що віддзеркалюють її сприйняття світу [4].

Зараз фотографія один з найпопулярніших видів масового мистецтва, і вона настільки міцно увійшла в наше життя, що без неї вже неможливо уявити більшість подій нашого життя. Педагоги надають фотографії важливе значення у художньому, естетичному і моральному вихованні, у розвитку їх творчих здібностей, виховання образного мислення дітей дошкільного віку. Тож фотографія – це мова, що говорить на рівні емоцій. Вона показує нам світ таким, який він був у ту секунду, коли був зроблений знімок. І цей відображений світ залишається з нами назавжди.

У цьому ракурсі доречним вважаємо звернення до поняття «візуальна культура», яка є частиною нашого повсякденного життя. Науковці розглядають

її як необхідний компонент загальнокультурної підготовки дітей до життя в нових інформаційних умовах постійного потоку візуальної інформації, основою якої є фото. Таким чином, окрім мистецької складової, освітня діяльність з фотографіями спрямована на формування культури сприйняття та аналізу медіаінформації, на оволодіння уміннями і навичками роботи з сучасними медіа.

Фотографія є доступною для дитини формою мистецтва, освітню діяльність з ним радимо починати з ознайомлення з різними видами фотографій: художні фотознімки, що як і живопис можна розділити на пейзаж, натюрморт і портрет тощо; документальні фотознімки – напрямок фотографічного жанру, спрямованого на зображення реальних подій; наукові фотознімки; сімейні фотознімки; аерофотознімки.

Зважаючи на діджилазізацію сучасного суспільства, діти дошкільного віку мають доступ до засобів виготовлення фотознімків (телефони, планшети, фотоапарати) тому цікавим є для дітей творча діяльність з виготовлення власних фотознімків, створення колажів. Процес спостереження за пропостаням квасолі, стає значно цікавішим коли відбувалась фотофіксація змін рослини. Фотографія стає ще одним засобом милування навколишнім світом, спонукає дітей спостерігати і помічати красиве, неповторне, веселе тощо.

Водночас, в освітньому просторі закладу дошкільної освіти фотомистецтво може використовуватись як наочний матеріал для ознайомлення з явищами довкілля, збагачення уявлень дітей, розширення чуттєвого досвіду.

Висновки. Отже, проаналізовані дослідження засвідчують високий розвивальний потенціал творів мистецтва. Аналіз наукових праць сучасних учених дозволяє зазначити, що художньо-творчої діяльності сприяє формуванню у дітей дошкільного віку самостійності, винахідливості, ініціативності. Фотомистецтво є дієвим засобом розвитку творчої активності дитини дошкільного віку, що дозволяє споглядати, знайомитись, милуватися, розмірковувати, фантазувати. Професійні фотознімки можуть бути використані у освітньому процесі ЗДО як дидактичний матеріал для ознайомлення і формування уявлень дітей дошкільного віку з явищами довкілля. Аматорські (дитячі) фотознімки, що є результатом творчої діяльності дітей, можуть створюватись з метою розширення уявлень дітей про довкілля, мистецтво, професії дорослих та багато іншого.

Література:

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. К.: Фенікс, 2014. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf>
2. Літіченко О. Д., Гаращенко Л.В. Художня праця як засіб формування предметно-практичної компетентності у дітей дошкільного віку. Освітологічний дискурс : електронне фахове видання. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. Вип. №3–4(26-27). С. 110–120.
3. Літіченко О.Д., Пономаренко Т.О. Соціальний світ: хто поруч зі мною. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту.

В.О. Огнев'юк; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.]; наук.ред. Г.В.Беленька. К.: Київ.ун-т ім.Б. Грінченка. К.: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. С.225-226

4. Медіадошкільник : парціальна програма з медіаосвітньої діяльності для дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя) / Г.А. Дегтярьова, О.С. Тарасова, А.П. Фоменко; за заг. ред. О.В. Волошенюк, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 118 с

5. Новоселецька І.Е. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва дис. ... д-р. філос: 13.00.01 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. с.221

6. Половіна О.А. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. с. 3-10

7. Половіна О.А., Карабаєва І.І. *Авторський підхід до рівня визначення та формування художньопродуктивної компетенції дітей старшого дошкільного віку* Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools (39 (3).2020. С. 26-32.

8. Половіна О. А., Кондратець І. В. Формування мистецької компетентності майбутніх вихователів: технологічний аспект. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Збірник наукових праць. Випуск 25. Частина 2. (28(1)). 2018. С. 341-350.

9. Розвиток художньо-творчої активності старших дошкільників засобами живопису : монографія / Т. С. Житнік. Мелітополь : ФОП *Однорог Т. В.*, 2018. 249 с.

10. Стандарт дошкільної освіти. Базовий компонент дошкільної освіти. *Практика управління дошкільним закладом*. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/34925>

Annotation. *The article analyzes research related to the artistic creation of the preschool children. Classical and modern studies of Ukrainian scientists are considered and it is found that works of art have a vivid impression on the child which activates mental processes: sensation, perception, memory, imagination, thinking. It has been scientifically proven that from early childhood creativity develops intensively and is embodied in various activities. The study examines the possibility of using photography as a method of developing the creative activity of the preschool children since like other types of art photography in the complex of its expressive means and capabilities objectifies emotions and feelings in works, enhances the child's desire to express himself in his own works reflecting her perception of the world . The basic component of preschool education and the program "Child", the partial program "Media School" have been analyzed, the tasks of educational activities using photography have been clarified. Analyzed the concept of "visual culture" which was actualized in connection with the level of digitalization of society. Clarification of the types and genres of photographs are available for review with preschool children.*

Key words: *visual culture, preschool children, artistic creation, photography.*

Стаття отримана: 07.10.2021 г.

© Повх К. М., Літченко О.Д.

УДК 378.147.091.31-059.1:61-057.875

THE ROLE OF INDEPENDENT WORK IN THE TRAINING OF MEDICAL STUDENTS AT THE DEPARTMENT OF INTERNAL MEDICINE
РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ НА КАФЕДРІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ

Honcharuk L./Гончарук Л.М.*PhD in Medical Sciences, Associate Professor/К.мед.н., доцент***Piddubna A./Піддубна А.А.***PhD in Medical Sciences, Associate Professor/К.мед.н., доцент***Andrushchak M./Андрушак М.О.***PhD in Medical Sciences, assistant /К.мед.н., асистент***Koval D./Коваль Д.Р.***4th year student of 11 group***Yerechuk Y./Єречук Ю.В.***4th year student of 11 group**Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, Teatralnaya Square 2, 58002**Буковинський державний медичний університет, Чернівці, Театральна пл. 2, 58002*

Abstract. *The article considers current problems in the organization of independent work of students under the condition of introduction of credit-module system of education. The main types and forms of independent work of medical students are described, which provides further personal development and improvement. Features of the organization of independent work of students at the department of internal medicine are considered.*

Keywords: *independent work, medical education*

Introduction.

The problem of providing full-fledged higher education in the training of qualified specialists at the present stage is an urgent task of higher medical educational institutions not only in Ukraine but also around the world. Under modern conditions of the Bologna system, much attention is paid to the independent work of students. The gradual integration of the domestic education system into the European and world space requires new approaches to the training of qualified specialists based on increasing the organizational, didactic and methodological resources of students' independent work.

The main text

In the process of teaching internal medicine there is a synthesis of skills and knowledge acquired by students in the study of fundamental theoretical and special clinical disciplines. In determining the features of the organization of independent work, the teacher with his skill and experience can influence the formation of students' interests. The effectiveness of independent work depends on many factors [1]: a rational combination of traditional and innovative interactive forms and methods of organizing independent work; the level of complexity of educational and research tasks; the relationship between classroom and extracurricular independent work; providing an individual and differentiated approach to students, taking into account their interests; creating conditions for creative self-expression; availability of an adequate amount of reference and scientific-medical literature, methodical instructions on performance of independent tasks; level of control over their

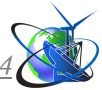

implementation. According to the Law on Higher Education, independent work of students is one of the main forms of educational process of the university [2, 3].

Independent work (IW) - planned, organizational and methodologically oriented cognitive activity of students to achieve a specific learning outcome, which is carried out under the indirect guidance of the teacher. IW is based on the independence and efficiency of students. The student's independence in educational activities is determined by the presence of motivational, indicative, organizational, procedural, energy and evaluation components.

In higher educational institutions, IW is divided into certain types according to the following criteria: 1. For didactic purposes - SR is aimed at studying new material; consolidation and improvement of knowledge and skills; control of knowledge and skills. 2. By type of cognitive activity: reproductive (copying); partial search character; research. 3. In the form of organization of educational activities: frontal; group; individualized. 4. According to the source of knowledge: 4.1. Work with literature (bibliographic catalogs; textbooks, textbooks, collections of exercises, monographs, reference books, dictionaries, methodological literature, periodicals). 4.2. Experimental work (independent research or observation of the production process). 4.3. Work with handouts (graphic or three-dimensional visual aids). 4.4. Work with audiovisual and software teaching aids (automated library information systems, network, multimedia technologies and telecommunications, electronic control programs, etc., Internet resources). 5. According to the plan: 5.1. Planned - provided by the curriculum and working curricula (tests, term papers, graduation theses, classes, exams, tests, etc.). 5.2. Unplanned - preparation of reviews, writing articles, research papers, performing tasks outside of these topics, watching movies, etc. 6. According to the content and form of work: 6.1. Elaboration of lecture material. 6.2. Elaboration of additional literature. 6.3. Preparation for tests, exams, tests. 6.4. Execution of individual tasks: observations, experiments, analysis of statistical data, periodicals, etc. 6.5. Familiarity with professional information. 6.6. Writing essays, reports, reports, essays, term papers and projects, articles, graduation, research papers. 6.7. Execution of educational and practical tasks, exercises, etc. 6.8. Search and study of additional literature. 6.9. Summarizing, drawing up plans, abstracts, annotations. 7. By intensity: 7.1. Systematic, which students perform approximately evenly in equal amounts throughout the semester or academic year. 7.2. Chord (aural), which is performed unevenly, especially intensely at the end of the semester, before the session. 8. At the place of implementation: 8.1. Classroom - in classrooms during extracurricular activities or during classes. 8.2. Home - at the place of residence (at home, in an apartment, in a dormitory). 8.3. Library and information - in library and computer rooms [2,4].

The productivity of the IW depends on the efficiency of its organization. The organization of independent work of students has two necessary stages: 1) the initial organization which provides statement of educational tasks with direct participation of the teacher; 2) self-organization, which takes place mainly without the presence of the teacher. The success of students' independent work largely depends on the teacher's ability to organize both stages. The organization of IW is the activity of the teacher to involve all students in systematic and productive independent learning. The

leading role of the teacher in the organization of IW is possible only under certain conditions - time planning, regularity, motivation, manufacturability. Lack of skills to work independently makes this work time consuming, long, unproductive. Students need to be taught to structure independent work (designing the implementation of stages of work in time, etc.); search for the necessary information; to process sources of information, to make record of the read, to carry out self-control of quality of the executed educational work [2,5].

There is not enough deep knowledge and practical skills to train a modern doctor. Comprehensive and thorough training in a variety of sciences is needed to understand the social environment, identify cause-and-effect relationships, diagnose, and prescribe treatment based on social factors and conditions. During practical classes, when there is very little time for individual work with patients, students' independent work in the hospital, participation in discussions at clinical trials, patient demonstrations, analysis of cases from practice deserve attention. Independent work of students in clinical departments of specialized hospitals should include work with medical documentation (study of case histories, results of additional researches, etc.), development of practical skills on examination of patients, conducting interviews with patients on disease prevention and recurrence, filling diaries or relevant tasks. notebooks. In the context of independent work it is necessary to allocate such important means of its methodical maintenance as algorithms of practical actions of the student - exact instructions concerning step-by-step performance in a certain sequence of system of actions leading to the decision of problems of a certain type. In accordance with the professional tasks in the training of medical students can be used algorithms for examination of the patient, diagnostic algorithms, treatment algorithms. Independent extracurricular work also involves the creation of students' reports and multimedia presentations on topics that are not included in the classroom. Students' reports, which are accompanied by a multimedia presentation, are perceived with higher interest and are better remembered. In addition, such work allows you to develop the skills of presentation and presentation to students, which will be needed by future doctors in their professional activities. The main tasks of the teacher are to check the studied and evaluate the quality of the student's preparation, to help direct the opinion in the right direction, to motivate students to think independently and solve problems.

In accordance with the provisions of the credit-module system, the student's performance of independent work is assessed by a certain number of points to the current module control. Sometimes, for a student with a low level of knowledge, this is almost the only way to score a certain minimum number of points for the final module control. For this category of students, the department organizes consultations and individual work of teachers with students. That is, independent work, not done on time, can be refined. Otherwise, the student will not be allowed to take the module control.

Conclusion and findings

Independent work contributes to the deepening and expansion of knowledge, the formation of positive learning motivation, especially to the professional component, mastering and development of cognitive techniques. Purposeful organization of

independent work of students will allow to form enterprising, capable of logical thinking specialists of medicine of European formation, who are aware of the social significance of the chosen profession and meet the socio-economic and cultural requirements of the country.

References

1. Tsyhanenko I. V. Rol samostiinoi roboty v pidhotovtsi studentiv na kafedri vnutrishnoi medytsyny №2 z profesiinymy khvorobamy / I. V. Tsyhanenko // Realii, problemy ta perspektyvy vyshchoi medychnoi osvity : materialy navch.-nauk. konf. z mizhnar. uchastiu, m. Poltava, 25 bereznia 2021 r. – Poltava, 2021. – S. 280–281.
2. Hrytsiuk L. K. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv u navchalnomu protsesi vyshchoho navchalnoho zakladu / L. K. Hrytsiuk, M. V. Siruk // Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. – 2011. – №17. – S. 9–14.
3. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 2014. – № 37/38. – S. 2004.
4. Herasymov E. N. Aktualyzatsiia y modernyzatsiia kliuchevykh poniaty teoryu pedahohycheskykh system V. P. Bepalko y ee osnovnye pryntsyry s pozytsyy kompetentnostnoho y tekhnolohycheskoho podkhodov k obucheniyu v VUZe [Электронный ресурс] / E. N. Herasymov, M. E. Kudriashova // Universum: Psykholohyia y obrazovanye : elektron. nauchn. zhurn. – 2014. – № 4 (5). – Rezhym dostupa : <http://7universum.com/ru/psy/archive/item/1210>
5. Kholopov L. S., Shtanko V. A., Tykhonova S. A., Yablonska V. B., Khyzhniak O. V., Batashova-Halynska V.O. Aktualni aspekty orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladiv: suchasnyi stan problemy ta vlasnyi dosvid. - Intehratyvna Antropolohiia. – 2016. - № 2 (28). – s. 62-67.

Анотація. У статті розглянуто актуальні проблеми в організації самостійної роботи студентів за умови впровадження кредитномодульної системи навчання. Описано основні види і форми самостійної роботи студентів медиків, що забезпечує подальший особистісний розвиток й удосконалення. Розглянуто особливості організації самостійної роботи студентів на кафедрі внутрішньої медицини.

Ключові слова: самостійна робота, медична освіта

УДК 1.16.167/168

DIFFERENTIATION OF LOGICAL KNOWLEDGE AS THE BASIS OF ITS
INTEGRATIONДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ ЯК ОСНОВА ЙОГО
ІНТЕГРАЦІЇ

Zuiev V.M. / Зуєв В.М.

c.f.s., as.prof. / к.ф.н, доц.

ORCID:0000-0002-2213-1525

Svidlo T.M. / Свідло Т.М.

c.f.s., as.prof. / к.ф.н, доц.

ORCID: 0000-0002-4418-0109

Storozhyk M.I. / Сторожик М.І.

ORCID: 0000-0002-6412-5182

*National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,**37, Prosp. Peremohy, Kyiv, Ukraine, 03056 /**Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», просп. Перемоги, 37, Київ, Україна, 03056*

Анотація. В роботі розглядається диференціація й інтеграція логічного знання як процеси, які не тільки зумовлюють розвиток новітньої логіки, але й визначають її системну природу. Про це свідчить створення нових логічних числень і взаємне проникнення під час їхньої побудови різних логічних методів та технологій дослідження. Під цим оглядом диференціація й інтеграція сучасного логічного знання і надалі розгортатимуться в царині процесів його математизації і філософізації.

Ключові слова: система, частина, ціле, елемент, диференціація, інтеграція, логічне знання.

Вступ. Диференціація й інтеграція логічного знання тісно узалежені в мисленні як одноцілій системі, в якій одночасно функціонують різні форми мислення, його закони, логічні форми і структури тощо. Здавалося б, що будь-яка думка людини в подібній системі може бути суто випадковою. Але вона може бути й такою, що систематично повторюється, відображає загальне, відтворює закономірності та впорядкованість мисленнєвої діяльності індивіда. Розглянуті в статті закономірність і впорядкованість увиразнюють системність, організованість, структурність мислення. Закономірність відтворює зв'язок, взаємозалежність між думками, притаманну їм визначеність загального порядку, системність. Тому з часу виникнення діалектичної логіки усталено вважати, що «філософування без системи не може мати в собі нічого наукового» [2, с.100]. Отже, системність є такою якісною атестацією мислення, яку не може ігнорувати не тільки логіка, але й жодна наука, яка його вивчає. Щодо логіки, то на її особливу увагу заслуговують насамперед розгляд системної природи міркування та інтегративні процеси розвитку логічного знання, а також системна єдність абстрактних структур мислення.

Основний текст. Системністю міркування в логіці вважається певна організація його окремих елементів на взаємовідношенні, взаємодії, взаємозалежності, узгодженості, координованості й субординованості яких ґрунтується мислення як єдине ціле, а його елементи перетворюються в істинні

частини цілого з притаманною їм природою цього цілого. Як сукупності визначених елементів між якими наявний закономірний зв'язок або взаємодія системі притаманні такі риси, як одноцілість, структурність, функціональність тощо. Зокрема, одноцілість відображає певну завершеність, внутрішню єдність системи, її порівняну незалежність і зумовлену властивими їй специфічними закономірностями функціонування й розвитку якісну специфіку. З одного боку, одноцілість, розкриває повноту системи, всебічно охоплюючи всі її властивості, сторони й зв'язки. Під цим оглядом поняття одноцілості системи є однопорядковим з поняттям її конкретності. А з другого боку, одноцілість є внутрішньою зумовленістю системи, увиразненням її специфіки й унікальності. В такому розумінні одноцілість збігається з поняттям сутності системи.

Одноцілість проявляється у взаємодії частини й цілого, яка відображає відношення між сукупністю елементів мислення і зв'язком, який їх об'єднує та приводить до появи в цієї сукупності нових, інтегративних властивостей і непритаманних окремим, розчленованим елементам закономірностей. Під час утворення цілого виникає нова якість, яка не зводиться до суми властивостей частин. Однак вона визначається саме частинами, насамперед їхньою кількістю і певним типом їхньої взаємодії. Мається на увазі, що ціле не зводиться до механічного поєднання частин, але містить спосіб їхнього зв'язку, який зумовлює їхнє функціонування. Способом такого зв'язування частин у цілому є поняття сутності, яке відтворює головне, основне, визначальне в предметі думки, таке, що зумовлене глибинними, необхідними, внутрішніми зв'язками й тенденціями його розвитку. Предмет не може бути поданий як проста сума частин, з яких він складається, тому що вони виникають та існують в єдиній системі, тобто на основі певного типу зв'язку. Саме в цьому випадку вони є частинами в їхньому відношенні до цілого як зв'язку, який їх об'єднує. Отже, зазначений особливий спосіб зв'язування частин і співвідносна з ним внутрішня єдина система виявляються різними формами існування одного й того самого предмета: внутрішній тип зв'язку проявляється як сутність, а її предметне відтворення – як ціле.

Частини є елементами тієї системи, яку вони утворюють. Але зміст понять «частина» й «елемент» розкривається лише в їхній співзалежності з цілим. Поза ним і частина, і елемент виявляються самотійними утвореннями. Лише під час включення їх у відповідну структуру такі утворення перетворюються в елементи, оскільки виникає їхній взаємний зв'язок з іншими її одиницями, що призводить до виникнення нової цілісної системи. Водночас і частина, і елемент увиразнюють специфіку цілого, є носіями його властивостей та якісної визначеності.

Щодо різниці понять «частина» й «елемент», то вона полягає в тому, що перше позначає і компоненти, які утворюють ціле, і їхні взаємодії між собою та притаманні їм відношення й зв'язки. Друге застосовується тільки до компонентів, які перебувають у певному взаємному зв'язку і внаслідок цього утворюють його систему. Отже, елемент є таким компонентом системи, якому притаманне порівняно самотійне виконання чіткої функції. Тому елементами можуть бути лише ті утворення, які на підставі притаманної їм певної

самостійності залучаються у взаємодії, утворюють ту або ту систему і виконують у ній належні функції. З огляду на це частина й складається з елементів, увиразнюючи їх як певну сукупність, тобто структуру.

На відміну від узалежнення цілого й частини, в якому кожна сторона постає чимось самостійним, незалежним, відношення між системою та її елементами є таким взаємним зв'язком між ними, в якому кожна сторона є тим самим, що й інша. Така взаємна залежність між системою й елементами пояснюється опосередковуючим впливом структури, в той час як частина й ціле пов'язані між собою безпосередньо. Як інваріантний аспект системи, структура розчленовує її на окремі частини. Але внаслідок подібного членування система залишається самою собою, не втрачає власної одноцілості. Отже, структура не тільки розчленовує систему на частини, але й зв'язує їх в єдине ціле перетворюючи частини в елементи системи. Структура – це досить самостійна система зв'язків елементів, які утворюють єдине ціле, або одноцілість. У такому розумінні вона є атрибутом системи і задається частиною її перетворень, а також ознаками її елементів.

Отже, мислення є такою своєрідною діяльністю, описуючи сутнісні аспекти якої неможливо обійтися не лише без поняття системи і структури, але й функції, а також їх специфічної категоріальної співзалежності. Поняття функції відтворює певний спосіб взаємодії між елементами системи та її взаємними відношеннями з іншими системами. Цей спосіб забезпечує їй порівняно стійке існування. Водночас будь-яку систему можна умовно розчленувати на структуру й функцію, які перебувають у взаємодії та взаємно визначають і взаємно покладають, тобто переходять одна в одну. Принагідно структура увиразнює специфічний для кожної конкретної системи спосіб зв'язку елементів один з одним, а функція – вибірково спрямований аспект їхньої взаємодії з іншими системами.

Щодо мислення, то його функціонування як системи є безпосереднім проявом вибіркової динамічної перебудови притаманних йому елементів і їх внутрішніх узалежнень [5, p.157-160]. Структура відтворює стійке в мисленні, тоді як функція відображає його рух, змінність. Взаємний зв'язок структури і функції є своєрідною суперечністю, яка зумовлює функціонування й розвиток мислення. Перетворення структури думки внаслідок накопичення змін функцій елементів, які її утворюють, викликає кристалізацію та появу нового змісту цієї думки. Отже, осмислення зв'язку між структурою і функцією думки є конкретизацією взаємозв'язку її змісту й форми на стадії їх функціонування та розвитку. Тому структура є законом або принципом розподілу її елементів, та як наслідок – формою системи. Адже структура відтворює форму розташування елементів системи і природу взаємодії її сторін та властивостей. Наприклад, студентський колектив одного з факультетів якогось закладу вищої освіти є певною навчальною одиницею з притаманним для неї особливим типом зв'язків і взаємин. Але ці студенти можуть брати участь у спортивних змаганнях цього самого навчального закладу. В такому випадку зв'язок між членами студентського колективу факультету матиме якісно відмінну від навчальних взаємин природу. Отже, студентський колектив, який бере участь у спортивних

змаганнях, якісно відрізнятиметься від навчального студентського колективу одного й того самого факультету закладу вищої освіти. У цьому аспекті ціле відрізняється від суми елементів, які його утворюють: останні взаємодіють один з одним лише певними сторонами, властивостями, а не загалом. Крім того, структура є наслідком функціонування системи, своєрідним підсумком її організації. У такому розумінні вона як форма є законом зв'язку елементів системи. Щодо міркування це означає, що логічна форма і є тією структурою, яка утворена за правилами та законами логіки.

Щоб зрозуміти, чому і як виникають різні логічні системи загалом та логічні числення зокрема, варто розглянути цей процес в історичному ракурсі [4, р.490-496]. Диференціація логічного знання щонайбільше розгорнулася в ХХ столітті. Завдяки цьому процесу в минулому єдина, нерозчленована логіка почала швидко розпадатися на окремі дисципліни. Спочатку виникла сучасна формальна (математична) логіка, а згодом як з рогу достатку стали з'являтися розмаїті багатозначні й модальні логіки. Процес диференціації логічного знання ґрунтувався на пануючому на той час у науці аналітичному принципі (одна наука – один предмет). А тому між виникаючими одна за одною окремими логіками не було внутрішнього зв'язку. Однак це тривало недовго, й аналітичний підхід поступився місцем синтетичному, який передбачав взаємодію між раніше розрізненими логіками [4, р.491-492].

Сучасна диференціація логічного знання виявилася одночасно основою його інтеграції. Будуючи власне логічне числення, кожна нова логічна теорія перекидала місток до подібних логічних числень і виявлялася під цим оглядом сполучною ланкою між рясногранними логіками. Наприклад, використавши невивідну в інтуїціоністському численні предикатів схему аксіом, нідерландський логік А. Гейтінг побудував одну з перших формальних систем інтуїціоністської логіки. Інші інтерпретації інтуїціоністського числення предикатів, які призвели до виникнення різних варіантів інтуїціоністської логіки, були також запропоновані австрійським логіком К. Гьоделем і американським логіком С. Кліні. З часу виникнення і дотепер вони перебувають у тісній взаємодії одна з одною. Яскравим прикладом щодо цього може бути не тільки сучасна логіка наукового дослідження, але й модальна логіка. Мало того, удосконалився й зміцнів як одноцілість комплекс логічних наук, в якому знайшли власне вираження різні системи логічних знань та їхні взаємодії з іншими відповідними системами. В межах цього комплексу окремі логіки дотепер впливають одна на одну, взаємно збагачуються, а також відчують на собі вплив самого комплексу як цілого. Під час розгортання цього процесу сфера кожної з логік розширювалася подібно до концентричних кіл. Царина дії однієї з них перетиналася з цариною дії другої, вони взаємно перепліталися і доповнювали одна одну. На межі між окремими логіками і логічними напрямками виникали так звані прикладні логіки, які зміцнювали увесь комплекс та розширювали царину його застосування. Крім того, досить активно всі логіки взаємодіяли зі сферами їхньої реалізації. Це дало можливість поглибити не тільки інтеграцію різних царин логічного знання, але й розбіжні аспекти внутрішніх взаємних відносин рясногранних логічних теорій. Отже,

співзалежність диференціації та інтеграції логічного знання можна виразити таким чином: інтеграція – це сутність розвитку логіки, його зміст, а диференціація – форма відтворення цього змісту, а відтак і засіб, за допомогою якого здійснюється інтеграція.

Проте крім появи низки взаємодіючих між собою логік, є ще один паліатив сучасної інтеграції логічного знання. Це насамперед взаємне проникнення в нього методів і технологій дослідження – наукових (наприклад, математичних) і філософських (приміром, творчих). Математика й філософія під цим оглядом є багато в чому спорідненими формами духовного осягнення світу [3, С.11-12]. Зокрема, філософія формулює креативні (серед них і гіпотетичні) шляхи побудови новітніх логічних теорій і немов би готує дослідника до нових відкриттів. Формуючи креативне мислення, вона забезпечує підґрунтя, на якому згодом виникнуть і розвиватимуться технічно оснащені й озброєні чіткими методами логіки. Тобто, вже в філософії виникає спеціалізоване дослідження форм думки й умов, за яких міркування вважається логічно правильним.

Так само як і філософія, математика відіграла в історії становлення логіки пропедевтичну, підготовчу роль. Саме математика розкрила в загальних символах і поняттях наявні між думками відношення, які потім оформилися в струнку систему сучасної формальної логіки. Сьогодні це дає підстави стверджувати, що диференціація й інтеграція сучасного логічного знання розгортаються в царині процесів його математизації та філософізації. Адже нові способи розвитку думки, які розкриваються з різних сторін філософією і математикою, виявляються необхідною передумовою дослідження конкретних логічних структур.

Висновки. На сучасному етапі розвитку логічного знання відбувається взаємне проникнення різних логічних теорій, яке не слід абсолютизувати. Системна єдність цього знання сьогодні є швидше запитом, ніж науковою реальністю, оскільки наявна різниця між різними логічними теоріями постійно дається взнаки на всіх рівнях взаємодії. Важливим є те, як підкреслює фінський логік Г. фон Врігт, що точно так само, як класична логіка може бути названа базисом, від якого відходять розгалуження модальної та інтенціональної логіки, два головних напрями некласичної логіки – інтуїціоністська логіка й логіки типу паранесуперечливої – будуть основою, з якої виросте і культивуватиметься багатогранність альтернативних епістемічних, деонтичних та інших логік. Однак нині все це, на думку вченого, ще перебуває в стадії «дитинства» [1, с.88-89].

Системність логічного знання визначається не простою сумою методів різних логік, а злиттям останніх воєдино під час дослідження спільного для них об'єкта – мислення. Логіка як єдина наука має стати в майбутньому системою принципово нових міждисциплінарних проблем, галузей і напрямів, предметом яких буде не один якийсь аспект міркування, а мислення як об'єкт дослідження в його одноцілості й конкретності, у взаємному зв'язку всіх його сторін і структурних елементів. Тому вже найпростіші взаємодії між наявними нині логіками вказують на необхідність подолання колишньої абстрактної

одноаспектності логічних досліджень і правлять за основу переборення їхньої обмеженості. Розгортання й поглиблення процесу взаємодії окремих логік вже сьогодні призводить до появи серед основних напрямів розвитку логічного знання якісно нового виду логік, які ґрунтуються на їхній співзалежності – комбінованих логік.

Література:

1. Вригт Г.Х. фон. Логика и философия в XX веке / Г.Х. фон Вригт // Вопросы философии, 1992. № 8. С.80-91.
2. Гегель Г. Энциклопедия философских наук / Г. Гегель. Т.1. Наука логики. – М.: Мысль, 1974. 452 с.
3. Семенюк Е. Роль філософії в інтеграції сучасної науки / Е. Семенюк // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка», 2009. № 636. С.9-13.
4. Aliseda A., Gillies D. Logical, Historical, and Computational. – Genetral Philosophy of Science: Focal Issues. Edited by Theo A.F. Kuipers. 1st Edition. – Amsterdam, 2007. 708 p.
5. Russell S.J. Artificial intelligence: a modern approach / Stuart J. Russell, Peter Norvig; contributing writers: John F. Canny [et al.]. – Upper Saddle River, New Jersey: Pearson education, 2003. – XXVIII, 1081 p.

References:

1. Vrigt G.H. fon. Logika i filosofiya v XX veke / G.H. fon Vrigt // Voprosyi filosofii, 1992. № 8. S.80-91.
2. Gegel G. Entsiklopediya filosofskih nauk / G. Gegel. T.1. Nauka logiki. M.: Myisl, 1974. 452 s.
3. Semenjuk E. Rolj filosofiji v integraciji suchasnoji nauky / E. Semenjuk // Visn. Nac. un-tu «Ljviv. Politekhnik». 2009. № 636. S.9-13.
4. Aliseda A., Gillies D. Logical, Historical, and Computational. – Genetral Philosophy of Science: Focal Issues. Edited by Theo A.F. Kuipers. 1st Edition. Amsterdam, 2007. 708 p.
5. Russell S.J. Artificial intelligence: a modern approach / Stuart J. Russell, Peter Norvig; contributing writers: John F. Canny [et al.]. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson education, 2003. XXVIII, 1081 p.

Abstract.

Introduction. Differentiation and integration of logical knowledge is closely interdependent. They not only led to the development of modern logic, but also determined its systemic nature.

The main text. Logical knowledge is characterized by such features as unity, structure, functionality and so on. The differentiation characteristic of the development of logical knowledge led to the fact that logic began to rapidly disintegrate into separate theories. First in all, modern formal logic emerged. Then a variety of ambiguous and modal logics began to emerge. But the synthesis of logical knowledge determined its integration, caused interaction between previously disparate logicians. This is evidenced by the creation of new logical numbers and mutual penetration during their construction of different research logical methods and technologies.

Conclusion. Under this review, the differentiation and integration of modern logical knowledge will continue to unfold in the field of processes of its mathematization and philosophization.

Key words: system, part, whole, element, differentiation, integration, logical knowledge.

Стаття відправлена: 05.10.2021

© Зуєв В.М.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-057>

DOI: 10.30890/2567-5273.2021-17-04-057

УДК 021.1(477.74-25)ОННБ:[069.9:002.2(=161.2)

THE ROLE AND PLACE OF THE ALL-UKRAINIAN EXHIBITION-FORUM "UKRAINIAN BOOK IN THE ODESSA REGION" IN THE CULTURAL- EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE ODESSA NATIONAL SCIENTIFIC LIBRARY

РОЛЬ І МІСЦЕ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВИСТАВКИ-ФОРУМУ «УКРАЇНСЬКА КНИГА
НА ОДЕЩИНІ» У КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОДЕСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

Biriukova I.O. / Бірюкова І.О.

General Director of Odesa National Scientific Library

*Генеральний директор Одеської національної наукової бібліотеки,
graduate student / аспірант*

ORCID.ORG/0000-0001-5026-6948

Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Dvoryanskaya str., 2, 65082

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

Одеса, вул. Дворянська, 2, 65082

Анотація. Сьогодні Одеська національна наукова бібліотека (ОННБ) є одним з провідних культурних та науково-інформаційних центрів України. Щороку понад 250 тис. користувачів отримують вільний доступ до інформації і знань, долучаються до цінностей національної та світової культури, науки та освіти. Як потужний соціокультурний центр загальнодержавного значення ОННБ щороку реалізує близько 300 культурно-просвітницьких, науково-дослідних, видавничих проєктів, спрямованих на підтримку державної гуманітарної політики, популяризацію книги і читання, на репрезентацію України у світовому інформаційно-культурному просторі. У статті розглядається реалізація одного з культурно-просвітницьких проєктів ОННБ – Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині», який понад 20 р. поспіль є одним з потужних загальнодержавних заходів з промоції читання і книги та підтримки вітчизняних видавничих проєктів, що репрезентують кращі зразки української та світової літератури.

Ключові слова. Одеська національна наукова бібліотека, культурно-просвітницька робота бібліотек, виставка-форум «Українська книга на Одещині», промоція книги і читання.

Вступ. Інтелектуальний розвиток суспільства залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, одним з важливим яких є розвиток книговидавництва, книгорозповсюдження, популяризація книги і читання. Впровадження системних заходів з промоції книги і читання у модерному суспільстві залишається вкрай важливим механізмом культурного, професійного та інтелектуального збагачення людини, і загалом – розвитку людського капіталу суспільства, його стійкого економічного та соціального поступу, підвищення конкурентоспроможності держави у світовому політико-економічному, культурному, інформаційному просторі.

Із процесом підвищення рівня освіти і культури нерозривно пов'язана й робота бібліотек, які постійно перебувають у пошуку інноваційних форм своєї діяльності. У цих умовах, для книгозбірень України найактуальнішим завданням є і залишається сприяння реалізації прав громадян на знання, освіту, користування культурними досягненнями та загальнодоступність інформаційних ресурсів, популяризація книги і читання як способу пізнання

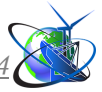

світу, виховання освіченої і всесторонньо розвинутої особистості із критичним, панорамним мисленням, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

Враховуючи виклики сьогодення, ОННБ практикує у своїй діяльності як успішні традиційні, так й інноваційні форми роботи, які, завдяки актуальному змісту, творчому підходу, залученню широкого кола партнерів, привертають увагу суспільства до книги й читання, а також залучають до бібліотеки нових відвідувачів [16]. Щорічно ОННБ реалізує близько 300 соціокультурних проектів міжнародного, загальнодержавного та регіонального рівнів, спрямованих на популяризацію ресурсів і послуг бібліотеки, адвокацію бібліотечних інституцій, залучення нових читачів, розширення кола пізнавальних читацьких інтересів, задоволення та розвиток інформаційних потреб і запитів населення, організації змістовного дозвілля.

Основний текст. Успішно протягом багатьох років реалізуються традиційні соціокультурні проекти ОННБ, зокрема – «Шевченківські читання» [30], що проводяться з 1999 р. і дозволяють яскравіше та багатоаспектніше розкрити творчість видатного українського письменника, художника, громадського діяча Т. Г. Шевченка; «Різдвяні читання» [15], що слугують справі гармонізації міжконфесійних та міжнаціональних відносин, відродження духовності та культури українського народу як важливого фактора утвердження єдності та міжнаціональної злагоди в суспільстві; загальнонаціональна благодійна акція «Бібліотека українського воїна» [1], в рамках якої з 2015 р. під егідою Міністерства культури та інформаційної політики України триває збір книжок для бібліотек військових частин збройних сил України, таким чином сприяючи формуванню високодуховної та моральної особистості захисника української держави, інші численні виставки, творчі зустрічі з літераторами тощо.

Поряд із класичними проектами реалізуються й нетрадиційні, інноваційні комплексні культурно-просвітницькі ініціативи, які стрімко набувають зацікавленості користувачів та партнерів бібліотеки. У 2018–2019 рр. реалізовано потужні цифрові проекти, які здобули світове визнання: «Старовинна гравюра – культурна спадщина України» [2], в рамках якого вперше масштабно представлені результати багаторічної копійної праці бібліотечних фахівців з наукового опрацювання колекції унікальних гравюр майстрів з Англії, Італії, Нідерландів, Німеччини, України, Франції XVI–XIX ст., які зберігаються у фонді ОННБ, що забезпечило віддалений доступ до них шанувальникам мистецтва, дослідникам української та світової культури, мистецтвознавцям, історикам, працівникам музеїв, реставраторам, бібліотекарям усього світу. З 2019 р. реалізується проект «Скарби України: цифрова колекція книжкових пам'яток у фонді Одеської національної наукової бібліотеки» [8], який забезпечує віддалений доступ до найцінніших рідкісних книжкових пам'яток з фондів ОННБ, що становлять виняткову історико-культурну цінність і підлягають занесенню до Державного реєстру національного культурного надбання. З 2019 р. на високому професійному рівні реалізується проект «Інтелект-форум» [11], програма якого поєднує два

потужних потоки подій Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині» [26] та ОдесаБібліоСаміт [14] – програму професійного спілкування для фахівців бібліотек України і зарубіжжя.

Найбільш показовим з огляду стійкого впливу на розвиток і підтримання читацького попиту на нові книжкові видання, на нашу думку, є загальнодержавний культурно-просвітницький проект ОННБ «Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині», який був започаткований у 1999 р. і вже 21 рік поспіль забезпечує всебічну промоцію видавничих проєктів, читання і популяризує книговидання в Україні, а також репрезентує українську книгу у світі [4].

Засновником та головним організатором головного культурного фестивалю Півдня України виступає Одеська національна наукова бібліотека під егідою Міністерства культури та інформаційної політики України, за партнерської підтримки органів державної влади та місцевого самоврядування, професійної спільноти та інституцій громадянського суспільства (Одеської обласної державної адміністрації, Одеської обласної ради, Одеської міської ради, Книжкової палати України, Української асоціації видавців та книготорговців, Українського інституту книги, Української бібліотечної асоціації, Одеської обласної організації Спілки письменників України, національних, державних, обласних, міських бібліотек тощо) [4].

Основна мета виставки-форуму – збереження та примноження духовного й культурного надбання українського народу, створення сприятливих умов для видання та популяризації української книги, поповнення бібліотек Південного регіону новими виданнями, розповсюдження книг серед читачів, виховання культури читання та любові до книги і друкованого слова на кращих зразках вітчизняної та світової літератури, підтримка молодих письменників, поетів і митців, підвищення загальноосвітнього рівня молоді. Учасниками виставки-форуму є видавництва, культурні інституції, літературні агенції, громадські організації, спілки, навчальні заклади, творчі й професійні об'єднання, автори та ілюстратори видань тощо.

Щороку програма Всеукраїнського форуму «Українська книга на Одещині» передбачає комплекс з понад 50 фахових і літературних заходів, під час яких паралельно відбувається книжкова виставка-ярмарок у головному читальному залі бібліотеки. Презентації книг та видавничих проєктів, творчі зустрічі з письменниками, літераторами та істориками; літературні, поетичні та музичні вечори, майстер-класи із демонстрацією книжок відповідного профілю, інтелектуальні ігри, шахові турніри, автограф-сесії, дискусії, авторські читання, прес-конференції, різноманітні перфоманси тощо привертають увагу громадськості, влади, засобів масової інформації, творчої спільноти України.

Про важливість форуму для Одеського регіону та півдня України свідчать солідні цифри: за ці роки було проведено понад тисяча різноманітних заходів з промоції читання; близько 300 учасників – провідних видавництв України представили свою найновішу продукцію і видавничі проєкти; заходи виставки-форуму відвідали близько 120 тисяч осіб. Виставка-форум «Українська книга на Одещині» стала однією з тих резонансних і культурних подій, завдяки яким

Одеса у 2019 р. отримала статус «Місто літератури ЮНЕСКО», увійшовши до великої мережі креативних міст світу.

Традиційно у заходах виставки-форму беруть участь найвідоміші українські письменники, відбуваються зустрічі з діячами культури і науки всеукраїнського та світового масштабу. Почесні і авторитетні гості завжди приваблюють читача, сприяють вихованню культури читання та любові до друкованого слова на кращих зразках української літератури. Варто відзначити високу мотивацію авторів у зустрічі із читачем. Творчі зустрічі автора із читачем – особливе спілкування, коли автор має можливість отримати критичні зауваження чи схвальний відгук на власну літературну творчість. Вже не кажучи про естетичну насолоду юних читачів від спілкування з автором. Така взаємна зацікавленість робить захід надзвичайно яскравим, цікавим і дієвим у промоції книги й читання.

Для прикладу, у різних роках відбувалися: зустріч з Тарасом Федюком [10], поетом, віце-президентом Асоціації українських письменників, лауреатом Національної премії імені Тараса Шевченка, одного з керівників конкурсу «Коронація слова» (2007, 2012); з відомою журналісткою Зоєю Казанжи (2014) [9]; творча зустріч із дитячою письменницею та сценаристкою Ірен Роздобудько (2016, 2020, 2021) [25]; спеціальним гостем виставки 2017 р. був запрошений письменник Мирослав Дочинець [20], лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка та премії Президента України «Українська книжка року»; у 2018 р. виставку відвідав Євген Положій [19, 29], український письменник і журналіст, головний редактор газети «Панорама» (Суми), проведено творчу зустріч з письменником-белетристом Андрієм Кокотюхою, лауреатом відзнаки «Золотий письменник України» (2019, 2021) [17, 18] та багато інших відомих у літературних колах осіб. У 2019 р. до участі форуму долучилися наші міжнародні партнери, зокрема директор Національної парламентської бібліотеки Грузії, поет, письменник, телеведучий Георгій Кекелідзе презентував свій творчий доробок [7]. Традиційно проводиться низка заходів для популяризації дитячої книги, зокрема, авторські читання та творчі зустрічі з Володимиром Рутківським, поетом і прозаїком, знаним українським дитячим письменником, лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка [6, 23, 27], Інною Іщук, дитячою письменницею, переможницею V Міжнародного конкурсу на кращий твір для дітей («Корнійчуковська премія», 2017) в номінації «Поезія для дітей» та іншими сучасними дитячими письменниками [27]. Завжди очікуваними є творчі зустрічі з Сергієм Дмитрієвим, головою Одеської обласної організації Національної спілки письменників України, керівником літературної студії для письменників-початківців Одещини «Школа молодого автора», доцентом кафедри загального та слов'янського мовознавства ОНУ ім. І. І. Мечникова [28]. Своєю активною участю, виступами, презентацією творчого доробку підтримує проєкт Микола Сенченко [5, 13], директор Книжкової палати України, доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України. Широкий інтерес викликають творчі вечори, презентації творів, авторські читання Олександра Афоніна [21, 24], заслуженого

працівника культури України, прозаїка, поета, президента Української асоціації видавців та книго розповсюджувачів.

Виставку відвідують керівники та провідні фахівці бібліотечної та видавничої справи, представники центральних та місцевих органів влади, видатні громадські й релігійні діячі, лідери суспільної думки.

Заходи форуму відбуваються в Одеській національній науковій бібліотеці, на творчих майданчиках бібліотек, музеїв, театрів міста, а також в районних центрах Одещини, що сприяє розвитку культурного життя в регіоні.

Обов'язковою яскравою складовою форуму є виїзні свята книги у районні міста Одеської області [26]. Під час виїзного свята книги у районних центрах вирує життя, створюється особлива атмосфера свята – свята Книги і ця культурна подія стає одною з найважливіших подій у культурному і книжковому житті містечка. «Культурно-просвітницький десант» у складі бібліотечних фахівців, письменників, видавців, науковців, художників влаштовує книжковий ярмарок, презентації, творчі зустрічі, автограф-сесії, майстер-класи, що дозволяє максимально наблизити інформацію для користувачів, створити умови для отримання книжкових новинок у віддалених містах, поповнити фонди районних централізованих бібліотечних систем, сільських, шкільних бібліотек, бібліотек дитячих будинків. За весь час виїзних заходів було подаровано закладам соціальної сфери близько 45 тисяч книжок. А книжки із дарчими надписами авторів під час автограф-сесій зберігаються у родинних бібліотеках як цінна реліквія.

Важливою складовою проєкту є визначення переможців конкурсу «Краща книга виставки-форуму» [26].

Підтримці читацької активності молоді, залученню нових читачів, популяризації читання і приверненню уваги до книжкових новинок, сприяє конкурс читацьких рецензій «Замовте слово про книгу», започаткований ОННБ у 2011 р. [12] Метою конкурсу є популяризація читання серед молоді як важливого фактора збереження та розвитку національної культури, виховання культури читання та любові до друкованого слова на кращих зразках української літератури. Завданням конкурсу є підтримка активності читачів бібліотеки, оцінка якості нових надходжень, визначення читацького попиту. До уваги учасників конкурсу читацьких відгуків пропонується найкраща сучасна дитяча література, різноманітна література для дорослих, художні романи та наукові праці, збірники поезій та мистецькі альбоми, які вийшли у видавництвах України протягом останніх років. Багато років поспіль цей конкурс був частиною виставки-форуму, проте, набувши масштабності та відомості серед читацьких кіл, 2021 р. він виокремився як самостійний проєкт, який ОННБ щорічно реалізовуватиме з квітня по вересень у партнерстві з провідними фахівцями у сфері бібліотечної справи, промоції літератури, професійними діячами літератури.

Складовою виставки-форуму також є конференції, круглі столи, дискусії фахівців щодо шляхів співпраці та координації зусиль бібліотек і видавництв щодо популяризації української книги та читання серед молоді. Зростаюча актуальність цієї низки заходів призвела до заснування в 2019 р. проєкту

ОдесаБібліоСаміт [14] як програми професійного спілкування для фахівців та партнерів бібліотек, метою якого є створення, розвиток і запровадження у роботу бібліотек інноваційних практик, популяризація книги і читання, оптимізація процесів обслуговування користувачів, обговорення актуальних проблем професійної діяльності та обмін досвідом роботи.

Висновки. Багаторічна практика проведення Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині» довела ефективність заходів, які дієво сприяють розвитку українського культурно-мистецького середовища, популяризації книги як інтелектуального продукту та атрибуту сучасного стилю життя, поширенню читання серед різних верств населення та удосконаленню мистецтва книговидання. Таким чином, створення цікавих, змістовних, незвичних заходів, інноваційних проєктів, які сприяють збільшенню кількості відвідувачів бібліотеки та привертають увагу ЗМІ, є одним з найдієвіших елементів заохочення до читання серед різних вікових груп і верств населення.

Через реалізацію культурно-просвітницьких проєктів бібліотека ефективно розкриває свій потужний інформаційно-ресурсний, сервісний, історико-культурний потенціал, невпинно розвивається, долає виклики часу і рухається уперед. Нові ініціативи, культурно-просвітницькі проєкти і соціокультурні заходи позиціонують бібліотеку і як провідний інформаційний центр, і, водночас, формує у користувачів позитивний образ бібліотеки, досягаються гармонійні відносини між бібліотекою та громадськістю. Крім того, подібні популярні і резонансні заходи привертають увагу спонсорів і меценатів, що допомагає розвивати партнерські відносини, розширювати коло «друзів бібліотеки», залучати додаткове фінансування, що є необхідним складовим у діяльності книгозбірні. Позитивною ознакою роботи проєктів є те, що вони не тільки сприяють популяризації фондів бібліотек, задоволенню читацьких інтересів, але й розкривають творчі можливості та здібності користувачів, формують їхні естетичні смаки, читацькі вподобання тощо.

В сучасному, модерному суспільстві бібліотека виступає як своєрідний комунікаційний культурний майданчик, інтелектуальний простір – місце самоосвіти та профорієнтації, осередок історичної та національно-культурної спадщини, освітній та науковий центр, заповнений різноманітними засобами інформаційної взаємодії.

Література

1. Бібліотека українського воїна. Благодійна акція. – Режим доступу: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1151
2. Бірюкова І. О. Створення електронного інформаційного ресурсу «Старовинна гравюра у фондах Одеської національної наукової бібліотеки» / І. О. Бірюкова // Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості : матеріали XXI Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 24 жовт. 2018 р.) / Харків. держ. акад. культури ; [редкол.: В.Д. Ракитянська (голова) та ін.]. – Харків, 2019. – С. 29–34.
3. Бірюкова І. О. Цифрові проєкти як складова культурно-просвітницької

діяльності Одеської національної наукової бібліотеки / І. О. Бірюкова // Записки історичного факультету: зб. наук. пр. – Одеса, 2020. – Вип. 31. – С. 72–85.

4. Василевська Е. І. Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині»: історія та традиції / Е. І. Василевська // Скарбниця культури : зб. ст. – Одеса, 2014. – Вип. 4 : до 185-річчя ОННБ ім. М. Горького. – С. 113–126.

5. «Від ери Гутенберга до ери Цукерберга...» Презентація книги Миколи Сенченка. – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3275

6. Володимир Рутківський: «На берегах пам'яті». Творча зустріч. – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3278

7. «Гурійський щоденник» Гіоргі Кекелідзе. – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2505

8. Електронна бібліотека «Скарби України». – Режим доступу: <http://odnb.odessa.ua/rarities>

9. Зої Казанжи «Якби я була». Презентація. – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=997

10. Зустріч з Тарасом Федюком. – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=528

11. Інтелект-форум 2019. – Режим доступу: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2679

12. Конкурс читацьких відгуків «КНИГОЛЮБ» . – Режим доступу: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2948

13. Микола Сенченко. Моє бібліотечне життя. Презентація. – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=532

14. ОдесаБібліоСаміт. – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3090

15. Різдвяні читання (2016–2020). – Режим доступу: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2680

16. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p#Text>

17. Творча зустріч з Андрієм Кокотюхою (2019). – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2527

18. Творча зустріч з Андрієм Кокотюхою (2021). – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3270

19. Творча зустріч з Євгеном Положієм (2018). – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2081

20. Творча зустріч з Мирославом Дочинцем (2017). – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1737

21. Творча зустріч з Олександром Афоніним (2021). – Режим доступу: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3284

22. Творча зустріч з Сергієм Дмитрієвим (2020). – Режим доступу: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2912

23. Творчий вечір Володимира Рутківського (2019). – Режим доступу: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2522

24. Творчий вечір Олександра Афоніна (2020). – Режим доступу:

http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2917

25. Творчі зустрічі з Ірен Роздобудько (2021). – Режим доступу:

https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3265

26. «Українська книга на Одещині». – Режим доступу

https://odnb.odessa.ua/view_cat.php?cat=43

27. Українські письменники — дітям. – Режим доступу:

https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2901

28. Фантастичні «Цвиндрики» Сергія Дмитрієва (2017). – Режим доступу:

https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1733

29. XIV Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині» : каталог / М-во культури України, Одес. обл. держ. адмін., Укр. асоціація видавців та книготорговців, Одес. держ. наук. б-ка ім. М. Горького ; упоряд. Л. М. Бур'ян ; редкол.: О. Ф. Батушанська [та ін.]. – Одеса, 2013. – С. 77–78.

30. Шевченківські читання (2011–2021). – Режим доступу:

https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2684

References.

1. *Biblioteka ukrainskoho voina. Blahodiina aktsiia. [Library of the Ukrainian soldier. Charity event]*. – Available at : http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1151

2. Biriukova, I. O. Stvorennia elektronnoho informatsiinoho resursu «Starovynna hraviura u fondakh Odeskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki» [Creating an electronic information resource «Ancient engravings in the collections of the Odessa National Scientific Library»]. *Biblioteki, arkhivy, muzei yak tsenry osvity ta samorozvytku osobystosti [Libraries, archives, museums as centers of education and self-development of the individual: Proceedings of the Twenty-first International Scientific and Practical Conference]* Kharkiv, 2019. pp. 29-34.

3. Biriukova, I. O. Tsyfrovi proekty yak skladova kulturno-prosvitnytskoi diialnosti Odeskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki [Digital project as a component of cultural and educational activity of Odessa National Scientific Library]. *Zapysky istorychnoho fakultetu [Paper of Faculty of History]*. Odesa, 2020. sss. 31. pp. 72–85.

4. Vasylevska E. I. Vseukrainska vystavka-forum «Ukrainska knyha na Odeschyni» : istoriia ta tradytsii [All-Ukrainian exhibition-forum «Ukrainian book in the Odessa region»: history and traditions]. *Skarbnytsia kultury [Treasury of culture]*. Odesa, 2014. iss. 4 pp. 113–126.

5. «Vid ery Hutemberha do ery Tsukerberha...» *Prezentatsiia knyhy Mykoly Senchenka [«From the era of Gutenberg to the era of Zuckerberg...» Presentation of the book by Mykola Senchenko]*. – Available at : https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3275

6. Volodymyr Rutkivskiy: «Na berehakh pam'iaty». *Tvorcha zustrich. [Volodymyr Rutkivsky: "On the Shores of Memory". Creative meeting]*. – Available at : https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3278

7. «Huriiskyi shchodennyk» Hiorhi Kekelidze. [*«Gurian Diary» by Giorgi Kekelidze*]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2505

8. Elektronna biblioteka «Skarby Ukrainy» [Electronic library «Treasures of Ukraine»] (2021). – Available at: <http://odnb.odessa.ua/rarities>

9. Zoi Kazanzhy «Iakby ya bula». *Perezentatsiia [Zoe Kazanzhi "If I Were". Presentation]*. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=997

10. *Zustrich z Tarasom Fediukom. [Meeting with Taras Fedyuk.]*. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=528

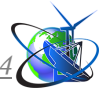
11. *Intelekt-forum 2019 [Intellect forum 2019]*. – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2679

12. *Konkurs chytatskykh vidhukiv «KNYHOLIUB»* [Competition of readers' reviews «BOOK LOVE»]. – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2948
13. *Mykola Senchenko. Moie bibliotechne zhyttia. Prezentatsiia* [Mykola Senchenko. My library life. Presentation]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=532
14. *OdesaBiblioSammit (2021)*. – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3178 [in Ukrainian].
15. *Rizdviani chytannia (2016–2020)* [Christmas readings (2016–2020)]. – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2680
16. *Stratehiia rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku «Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy»* [Strategy for the development of librarianship until 2025 «Qualitative changes in libraries to ensure sustainable development of Ukraine»]. – Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p#Text>
17. *Tvorcha zustrich z Andriiem Kokotiukhoiu (2019)* [Creative meeting with Andriy Kokotyukha (2019)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2527
18. *Tvorcha zustrich z Andriiem Kokotiukhoiu (2021)* [Creative meeting with Andriy Kokotyukha (2021)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3270
19. *Tvorcha zustrich z Yevhenom Polozhiiem (2018)* [Creative meeting with Yevhen Polozhiy (2018)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2081
20. *Tvorcha zustrich z Myroslavom Dochynsem (2017)* [Creative meeting with Myroslav Dochynets (2017)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1737
21. *Tvorcha zustrich z Oleksandrom Afoninym (2021)* [Creative meeting with Alexander Afonin (2021)]. – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3284
22. *Tvorcha zustrich z Serhiem Dmytriievym (2020)* [Creative meeting with Sergey Dmitriev (2020)]. – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2912
23. *Tvorchyi vechir Volodymyra Rutkivskoho (2019)* [Creative evening of Volodymyr Rutkivsky (2019)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2522
24. *Tvorchyi vechir Oleksandra Afonina (2020)* [Creative evening of Alexander Afonin (2020)]. – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2917
25. *Tvorchi zustrichi z Iren Rozdobudko (2021)* [Creative meetings with Irene Rozdobudko (2021)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=3265
26. *«Ukrainska knyha na Odeschyni»* [Ukrainian Exhibition-forum «Ukrainian Book in Odesa Region»] (2021). – Available at: http://odnb.odessa.ua/view_cat.php?cat=43
27. *Ukrainski pysmennyky — ditiam* [Ukrainian writers – for children]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2901
28. *Fantastychni «Tsvyndryky» Serhiia Dmytriieva (2017)* [Fantastic "Cinders" by Sergei Dmitriev (2017)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1733
29. *XIV Vseukrainska vystavka-forum «Ukrainska knyha na Odeschyni»* [XIV Ukrainian Exhibition-forum «Ukrainian Book in Odesa Region»]. – Odesa, 2013. – pp. 77–78.
30. *Shevchenkivski chytannia (2011–2021)* [Shevchenko's readings (2011–2021)]. – Available at: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2684

Abstract Today the Odessa National Scientific Library (ONSL) is one of the leading cultural and scientific information centers of Ukraine. Every year more than 250 thousand users get free access to information and knowledge, join the values of national and world culture, science and education. As a powerful socio-cultural center of national importance, the ONSL annually implements about 300 cultural, educational, research and publishing projects aimed at supporting the state humanitarian policy, popularizing books and reading, and representing Ukraine in the world information and cultural space. The article considers the implementation of one of the educational projects of ONSL – the All-Ukrainian exhibition-forum "Ukrainian book in the Odessa region", which belongs to innovative areas in the library industry and successfully promotes publishing projects, literature, reading and books.

Keywords: Odesa National Scientific Library, cultural and educational work of libraries, exhibition-forum «Ukrainian book in the Odessa region», book promotion and reading.

УДК 811.161.2'374:[5+61]

**PROLEGOMENA TO COMPILING A DICTIONARY ON BIOETHICS
ПРОЛЕГОМЕНИ УКЛАДАННЯ СЛОВНИКА З БІОЕТИКИ****Bilousova T.P. / Білоусова Т.П.***s.f.s., as.prof. / к.ф.н., доц.*

ORCID: 0000-002-6247-0476

*Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,**Kamianets-Podilskyi, Ohienko, 61, 32300**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,**Кам'янець-Подільський, Огієнка, 61, 32300*

Анотація. Стаття присвячена проблемі розробки універсального україномовного термінологічного словника з глобальної біоетики. У ній узагальнено досвід укладання подібних словників в Україні та за її межами. Констатується відсутність єдиних підходів до формування і лексикографічного опрацювання українського термінологічного апарату біоетики, а саме: хаотичність термінологічної селекції, генетична неоднорідність, варіативність і некодифікованість номінативних одиниць, використовуваних для когнітивного освоєння цієї понятійної сфери.

Ключові слова: біоетика, універсальний термінологічний словник, пролегомени укладання.

Вступ. Гострі гуманітарні проблеми, спричинені бурхливим розвитком біології, медицини, екології, неможливо вирішити в межах однієї окремої галузі знань. Потрібні спільні зусилля юристів, теологів, соціологів, психологів, філософів тощо. Відповіддю на виклики часу стала поява у 70-ті роки ХХ ст. нової нормативної наукової дисципліни, яка покликана регулювати моральне ставлення людини до всього живого. Біоетика, за визначенням її засновника В. Р. Поттера, це «наука виживання», «нова мудрість», що об'єднує «біологічні знання та загальнолюдські цінності» [12, с. 5, 13]. В широкому розумінні (як «глобальна біоетика») вона вбирає в себе екологічну, медичну та біомедичну етику, що спільно стверджують ідею «благоговіння перед життям» (А. Швейцер).

В Україні біоетика розвивається як наука, навчальна дисципліна і соціальний інститут. Наразі можна виділити три основні вектори вдосконалення етико-правового регулювання: медична практика, проведення біомедичних досліджень та охорона навколишнього середовища. На жаль, поступ біоетики практично не підтриманий створенням спеціальних термінографічних джерел.

Основний текст.

У багатьох країнах далекого і близького зарубіжжя активно видаються словники, енциклопедії та довідники, що розкривають зміст термінів і понять біоетики. Наведемо лише декілька прикладів.

Так, в Америці з 1978 вже тричі перевидано п'ятитомну «Енциклопедію біоетики» [15], яка відбиває нагальні проблеми сучасності: фертильність, генетика, генетичний скринінг, клонування, дослідження стовбурових клітин, одностатеві шлюби, біотероризм, донорство і трансплантація, доступ до медичного обслуговування і природних ресурсів, права тварин,

конфіденційність і цензура в Інтернеті, пряма реклама рецептурних препаратів та ін. Статті довідкового видання демонструють різні юридичні, релігійні, філософські точки зору на проблему і містять детальну бібліографію для розширення кола читання, а розгалужена система перехресних посилань полегшує пошук інформації.

В Білорусі та Росії побачили світ близько двох десятків словників з біоетики, екологічної, біомедичної етики та гуманітарної екології. Автори видань – Л. Ю. Арсанусова, І. О. Асеєва, С. Д. Денисов, Г. М. Каропа, С. П. Кундас, С. Б. Мельнов, Т. В. Мішаткіна, В. Є. Нікітін, Ю. М. Хрустальов, Б. Г. Юдін, Я. С. Яскевич та ін.

Серед них – відомий «Биоэтический словарь» В. О. Кисельова, що має на меті формування професійної та біоетичної культури майбутніх лікарів. У великих за обсягом статтях представлена історія розвитку понять, чітко виділені різноманітні аспекти і підходи до їх тлумачення: медичний, етичний, правовий, релігійний, психологічний, адміністративно-організаційний тощо [3]. Ґрунтовності викладу додають численні посилання на офіційні та інші джерела.

«Словарь по биомедицинской этике» Л. Ю. Арсанусової [1] також призначений для використання в навчальному процесі. Позитивне у формування його реєстру – поєднання суто спеціальної термінології з поняттями етики, філософії, аксіології.

До популярних джерел з екоетики можна віднести «Глоссарий по экологии, экологической безопасности техносферы, природопользованию и охране окружающей среды», виданий у Томську [5]. Особливу увагу в ньому приділено поняттям і термінам глобальної та соціальної екології, валеології, практичним аспектам екології, а також питанням збереження природних ресурсів від забруднення і виснаження. Комбінація наукових і гуманітарних термінів, понять і законів, на думку авторів, допоможе майбутньому інженеру, бізнесмену, чиновнику підвищити свою екологічну культуру, стати прихильником екозахисту.

Відома білоруська дослідниця Т. В. Мішаткіна долучилась до створення навчально-методичного посібника «Экологическая этика и экология человека» [7] і словника-довідника «Биомедицинская этика», виданого під егідою Бюро ЮНЕСКО [2]. Словник складається з двох частин: у першій коротко і систематизовано, в формі питань і відповідей, представлена концептуальна модель сучасної біомедичної етики; у другій – словник термінів, серед яких – загальнонаукові, філософські, спеціальні терміни медицини і біології, соціально-світоглядні поняття.

У наукових установах України повсякчас проводяться дослідження, що потребують оцінки з позицій біоетики. Це операції з пересадки органів, зміни статі, екстракорпоральне запліднення, терапія з використанням ембріональних тканин, генно-інженерні дослідження, створення нових речовин і матеріалів, що можуть негативно впливати на здоров'я людей, та багато ін. Особливо гостро постають сьогодні етичні питання, пов'язані з діагностуванням нової вірусної інфекції COVID-19, лікуванням і вакцинацією населення, з обмеженням прав людини на роботу, розваги, навчання, подорожі тощо.

Водночас відчувається суттєва недостатність соціальних і гуманітарних досліджень означених проблем, гостра необхідність у коректному тлумаченні основних термінів і понять біологічної та медичної практики, їх оцінки з етичних позицій.

На теренах України термінографічну роботу можна вважати успішною лише в царині екологічної етики. В. Є. Борейко, директор Київського еколого-культурного центру, видав російською мовою «Популярный словарь по экологической этике и гуманитарной экологии» [4], що містить близько 670 термінів. Автор мав на меті сприяти взаєморозумінню представників гуманітарних та природничих наук в галузі охорони природи.

Короткі словнички прикладного характеру доповнюють основний зміст навчальних і методичних посібників «Філософські аспекти біоетики» О. Є. Перової [10], «Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти» Г. Терешкевич [14], «Основи біоетики та біобезпеки» І. М. Пічкур [9], «Вступ до фаху» для студентів-екологів В. Г. Петрук [11] та ін. На жаль, вони стосуються лише окремих аспектів біоетики (філософського, медичного, екологічного) і обмежуються дефініціями заголовкових слів.

Сьогодні вчені все частіше наголошують на необхідності «біоектизації» знання та соціальної практики (Т. Н. Цирдя, Д. Руснак). Суспільство має, щонайменше, знати основні поняття і принципи біоетики, щоб краще інтерпретувати події та інновації, що відбуваються у біомедицині.

«Концепція державної політики в галузі біоетики в Україні» визнає нагальну потребу формування біоетичного світогляду у дітей та підлітків [6]. Про створення спеціального навчального словника для школярів йдеться в статті І. С. Назарко «Словник з біоетики як засіб формування моральної особистості». Поява такого джерела сприятиме формуванню «стійких моральних якостей, потреб, почуттів дитини, ціннісних орієнтацій та відповідального ставлення до живої природи» [8]. Практичним втіленням ідеї став «Довідник з біоетики» І. С. Назарко та А. В. Степанюк: адаптовані тлумачення близько 100 термінів, цікаві факти з життя засновників і пропагандистів етичного ставлення до Живого, крилаті вислови, історії про те, як проблеми біоетики вирішуються у різних частинах світу [13]. Невеликий за обсягом і неоднорідний за змістом, довідник має популярний, дидактичний і виховний характер.

Зазначені видання орієнтовані лише на певний аспект глобальної біоетики; не враховують різних поглядів на проблеми; в них бракує перехресних посилань та відсильних статей для полегшення пошуку термінів тощо. Це призводить до фрагментарного, несистематизованого представлення термінології біоетики. Тож, на жаль, сьогодні доводиться констатувати відсутність єдиних підходів до формування і лексикографічного опрацювання українського термінологічного апарату біоетики. Термінологічна селекція відбувається хаотично, номінативні одиниці, використовувані для когнітивного освоєння цієї понятійної сфери, генетично неоднорідні, не кодифіковані, мають багато варіантів. Все це свідчить про нагальну потребу в створенні універсального термінологічного словника з глобальної біоетики.

Висновки.

Окреслені пролегомени укладання сучасного україномовного термінологічного словника з глобальної біоетики, проаналізовані існуючі джерела подібного спрямування.

Зроблено висновок щодо відсутності єдиних підходів до формування і кодифікації термінологічного апарату біоетики та необхідності укладання універсального україномовного термінологічного словника з глобальної біоетики.

Література:

1. Арсанусова Л. Ю. Словарь по биомедицинской этике : для студ. всех ф-тов высш. мед. учебн. заведений. Ставрополь : изд-во СтГМА, 2011. 58 с.
2. Биомедицинская этика: словарь-справочник / под ред. Т.В. Мишаткиной. Минск : БГЭУ, 2007. 90 с.
3. Биоэтический словарь : учеб. пособие / сост. В.А. Киселев. Екатеринбург : Изд-во УГМА, 2003. 151 с.
4. Борейко В. Е. Популярный словарь по экологической этике и гуманитарной экологии. URL : <http://www.ecoethics.ru/old/b20-1/> (06.10.2021)
5. Глоссарий по экологии, экологической безопасности техносферы, природопользованию, и охране окружающей среды: справ. пособ. / авт.-сост. А.М. Адам, О.Д. Лукашевич. Томск : Изд-во Том. гос. архит.-строит. ун-та, 2008. 368 с.
6. Концепция государственной политики в области биоэтики в Украине. URL : http://biomed.nas.gov.ua/files/concept_ru.pdf (29.09.2021)
7. Мишаткина Т.В., Барковская А. В., Богданчик Н. П. Экологическая этика и экология человека : учеб.-метод. пособ. Минск : МГЭУ им. А.Д. Сахарова, 2008. 43 с.
8. Назарко І. С. Словник з біоетики як засіб формування моральної особистості. *Передові наукові розробки – 2006* : матер. І міжнар. наук.-практ. конференції. Дніпропетровськ, 2006. Т. 10. С. 70-73.
9. Основи біоетики та біобезпеки : метод. реком. до сам. роб. студ. / уклад. : Пічкур І.М. Дніпропетровськ, 2013. 44 с.
10. Перова О. Є. Філософські аспекти біоетики : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 160 с.
11. Петрук В. Г., Клименко М. О., Мудрак О. В. Вступ до фаху. Підручник. Вінниця : Олді-плюс, 2014. 203 с.
12. Поттер В. Р. Биоэтика: мост в будущее / под ред. С.В. Вековишиной, В.Д. Кулиниченко. Киев : Изд. Вадим Карпенко, 2002. 216 с.
13. Степанюк А. В., Назарко І. С. Довідник з біоетики. Тернопіль : Вид-во ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2007. 160 с.
14. Терешкевич Г. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти : навч. посібник. Львів : Світ, 2008. 344 с.
15. Reich, W.T. (ed.). Encyclopedia of bioethics. The Free Press. New York, 1978; 1995; 2003).

References.

1. Arsaunova, L.Yu. (2011), Slovar po biomeditsinskoj etike [Dictionary of biomedical ethics], StGMA, Stavropol, Russia.
2. Mishatkina, T.V. (ed.) (2007), Biomeditsinskaya etika [Biomedical ethics], BGEU, Minsk, Belarus.
3. Kiseliyov, V.A. (ed.) (2003), Bioeticheskyi slovar [Bioethical dictionary], UGMA, Yekaterinburg, Russia.
4. Boreiko, V.Ye. Popularnyi slovar po ekologicheskoi etike i gumanitarnoi ekologii [Popular dictionary of ecological ethics and humanitarian ecology], available at: <http://www.ecoethics.ru/old/b20-1/> (06.10.2021)
5. Adam, A.M. and Lukashevich O.D. (2008), Glossarii po ekologii, ekologicheskoi bezopasnosti tehnosfery, prirodopolzovaniyu, i ohrane okruzhajushchei sredy [Glossary of ecology, technosphere ecological safety, nature management, and environmental protection], TGASU, Tomsk, Russia.
6. Konceptsiya gosudarstvennoi politiki v oblasti bioetiki v Ukraine [Conception of Ukrainian state policy in the sphere of bioethics], available at: http://biomed.nas.gov.ua/files/concept_ru.pdf (29.09.2021)
7. Mishatkina, T.V., Barkovskaya A.V., and Bogdanchyk N.P. (2008), Ekologicheskaya etika i ekologiya cheloveka [Ecological ethics and human ecology], MGEU, Minsk, Belarus.
8. Nazarko, I.S. (2006), "Bioethics Dictionary as a Tool for Personal Moral Development", Proceedings of the 1st International Scientific Conference "Advanced Scientific Ideas – 2006", Dnipropetrovsk, V.10, pp.70-73.
9. Pichkur, I.M. (ed.) (2013), Osnovy bioetyky ta biobezpeky [Fundamentals of bioethics and biosafety], Dnipropetrovsk, Ukraine.
10. Perova O.Ye. (2009), Filosofski aspekty bioetyky [Philosophical aspects of bioethics], Tsentri Uchbovovii literatury, Kyiv, Ukraine.
11. Petruk, V.H., Klimenko M.O. and Mudrak O.V. (2014), Vstup do fachu [Introduction to the major], Oldi-plus, Vinnytsia, Ukraine.
12. Potter, V.R. (2002), Bioetika: most v budushcheje [Bioethics: bridge to the future], in Vekovishina S.V.(ed.), Kulinichenko V.D., Ed. Vadim Karpenko, Kiev, Ukraine.
13. Stepaniuk A.V. and Nazarko I.S. (2007), Dovidnyk z bioetyky [Reference book on bioethics], TNPU, Ternopil, Ukraine.
14. Tereshkevych ,G. (2008). Bioetyka v systemi ohorony zdorovja I medychnoii osvity [Bioethics in healthcare and medical education], Svit, Lviv, Ukraine.
15. Reich, W.T. (ed.) (1978; 1995; 2003), Encyclopedia of bioethics, The Free Press, NewYork, US.

Abstract. *Bioethics as a new interdisciplinary science requires the formation and lexicographic processing of the terminological apparatus.*

Dictionaries, encyclopedias and reference books that reveal the meaning of terms and concepts of bioethics are actively published in the countries of far and near abroad. The article gives their detailed analysis.

The progress of bioethics in Ukraine is not practically supported by special terminographic sources based on correct interpretation and ethical estimation of the key notions of science. However, such publications are crucial for biomedical, social practice and youth education.

Such terminographic work was quite successful only in the field of environmental ethics. The applied dictionaries, which mostly add to the main content of textbooks and methodological manuals, are focused only on certain aspects of global bioethics, ignoring different points of views on philosophical, medical and environmental issues, and lacking cross-references and reference articles to facilitate the search for terms and etc.

It leads to a fragmentary, unsystematic representation of the conceptual apparatus of science.

Thus, terminological selection becomes chaotic, where nominative units are not genetically homogeneous, not codified, and with numerous variants.

All this proves the urgent necessity of compiling a universal terminological dictionary on global bioethics.

Key words: *bioethics, universal terminological dictionary, prolegomena to compiling.*

Статтю надіслано: 20.10.2021 г.

© Білоусова Т.П.

Expert-Peer Review Board of the journal
Экспертно-рецензионный Совет журнала

Abdulveleeva Rauza Rashitovna, Orenburg State University, Russia
Antoshkina Elizaveta Grigorevna, South Ural State University, Russia
Artyuhina Marina Vladimirovna, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Afinskaya Zoya Nikolaevna, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Russia
Bashlaj Sergej Viktorovich, Ukrainian Academy of Banking, Ukraine
Belous Tatyana Mihajlovna, Bukovinian State Medical Academy, Ukraine
Bondarenko Yuliya Sergeevna, PSU named after T.G. Shevcheckko Department of Psychology, Ukraine
Butyrskij Aleksandr Gennadevich, Medical Academy named after S.I. Georgievsky, Russia
Vasilishin Vitalij Yaroslavovich, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine
Vojcehovskij Vladimir Ivanovich, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
Gavrilova Irina Viktorovna, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Ginis Larisa Aleksandrovna, South Federal University, Russia
Gutova Svetlana Georgievna, Nizhnevartovsk State University, Russia
Ivanova Svetlana Yurevna, Kemerovo State University, Russia
Ivlev Anton Vasilevich, Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosov, Russia
Idrisova Zemfira Nazipovna, Ufa State Aviation Technical University, Russia
Iliev Veselin, Bulgaria
Kirillova Tatyana Klimentevna, Irkutsk State Transport University, Russia
Kovalenko Tatyana Antolevna, Volga State University of Telecommunications and Informatics, Russia
Kotova Svetlana Sergeevna, Russian State Vocational Pedagogical University, Russia
Krestyanpol Lyubov Yurevna, Lutsk State Technical University, Ukraine
Kuhtenko Galina Pavlovna, National University of Pharmacy of Ukraine, Ukraine
Lobacheva Olga Leonidovna, Mining University, Russia
Lyashenko Dmitrij Alekseevich, National Transport University, Ukraine
Makarenko Andrej Viktorovich, Donbass State Pedagogical University, Ukraine
Melnikov Aleksandr Yurevich, Donbass State Engineering Academy, Ukraine
Moroz Lyudmila Ivanovna, "National University" "Lviv Polytechnic" "", Ukraine
Muzylyov Dmitrij Aleksandrovich, Kharkov National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
Nadopta Tatyana Anatolievna, Khmelnytsky National University, Ukraine
Napalkov Sergej Vasilevich, Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky, Russia
Nikulina Evgeniya Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Orlova Anna Viktorovna, Belgorod State National Research University, Russia
Osipov Viktor Avenirovich, Tyumen State University, Russia
Privalov Evgenij Evgrafovich, Stavropol State Agrarian University, Russia
Pyzhyanova Nataliya Vladimirovna, Ukraine
Segin Lyubomir Vasilovich, Slavic State Pedagogical University, Ukraine
Sergienko Aleksandr Alekseevich, Lviv National Medical University named after Daniil of Galitsky, Ukraine
Sochinskaya-Sibirceva Irina Nikolaevna, Kirovograd State Technical University, Ukraine
Sysoeva Vera Aleksandrovna, Belarusian National Technical University, Belarus
Tleuov Ashat Halilovich, Kazakh Agro Technical University, Kazakhstan
Tolbatov Volodimir Aronovich, Sumy State University, Ukraine
Tolbatov Sergij Volodimirovich, Sumy National Agrarian University, Ukraine
Hodzhaeva Gyulnaz Kazym kyzy, Russia
Chigirinskij Yulij Lvovich, Volgograd State Technical University, Russia
Shehmirzova Andzhela Muharbievna, Adygea State University, Russia
Shpinkovskij Aleksandr Anatolevich, Odessa National Polytechnic University, Ukraine

CONTENTS/СОДЕРЖАНИЕ

Innovations in Pedagogy, Psychology and Sociology

Інновації в педагогіці, психології і соціології

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-009> 6

CLASSIFICATION OF MODERN ART AND GAME MATERIAL IN THE
CONTEXT OF FORMATION OF CREATIVITY OF A PRESCHOOL CHILD

*КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНОГО МИСТЕЦЬКО-ІГРОВОГО МАТЕРІАЛУ У
КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
Zimakova L. V. / Зімакова Л. В., Kratarenko V. O. / Крамаренко В. О.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-010> 15

PECULIARITIES OF STUDYING ENGLISH ECONOMIC TERMINOLOGY
BY PRIVATE ENTREPRENEURS

*ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ПРИВАТНИМИ ПІДПРИЄМЦЯМИ
Haidai I.O. / Гайдай І.О., Bondarenko K.S. / Бондаренко Е.С.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-011> 25

MORAL EDUCATION AS A PRIORITY DIRECTION OF EDUCATIONAL
WORK

*МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ВИХОВНОЇ РОБОТИ
Kucher L.I. / Кучер Л.І., Kyslyu D.V / Кислий Д.В.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-017> 31

APPLICATION OF TRAINING AND TESTING AS A MEANS OF
EFFECTIVE STUDENT LEARNING

Piddubna A.A., Honcharuk L.M., Yasiuk O.A., Stanieva V.I., Makoviichuk K.Y.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-018> 35

THE EDUCATIONAL PROCESS AS A WAY OF PHILOSOPHICAL
SELF-REALIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS

Piddubna A.A., Honcharuk L.M., Drapak O.I., Stadnyk V.S., Makoviichuk K.Y.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-024> 39

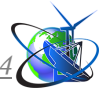
FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS OF PRESCHOOLERS IN
THE SYSTEM OF THE STATE STRATEGY OF CONTINUOUS
EDUCATION OF CANADA

*ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ У СИСТЕМІ
ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ КАНАДИ
Vykhruhshch V.O. / Вухрущ В.О.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-025> 50

TOWARDS THE EFFICIENCY OF THE EDUCATIONAL ACTIVITIES IN
UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONALIZATION

*НА ШЛЯХУ ДО ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ У
КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ
Debych M.A. / Дебич М.А.*

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-030> 57

PRALOGICAL THINKING IN IN-DEPTH COGNITION OF THE PSYCHE

ПРАЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ В ГЛУБИННОМ ПОЗНАНИИ ПСИХИКИ

Yatsenko T.S./ Яценко Т.С., Мутник А. Я. / Митник А. Я.

Lapchenko I.A. / Лапченко И. А., Tkachenko K.V. / Ткаченко Е.В.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-033> 81

USE OF GAME SPORTS TO IMPROVE STUDENTS 'VISION

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ЗОРУ СТУДЕНТІВ

Zyuz V.N. / Зюзь В.М., Balukhtina V.V. / Балухтіна В.В., Babich T.M. / Бабич Т.М.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-044> 89

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE EDUCATION
OF MEDICAL STUDENTS AT THE DEPARTMENT OF OPERATIVE
SURGERY AND CLINICAL ANATOMY

*ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ НА КАФЕДРІ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ ТА КЛІНІЧНОЇ АНАТОМІЇ*

Kritsak M.Yu. / Крицак М.Ю., Konovalenko S.O. / Коноваленко С.О.

Yasinovskiy O.B. / Ясіновський О.Б

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-060> 96

ON USING THE ELEMENTS OF FLIPPED LEARNING FOR TEACHING
ENGLISH IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

*ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ПЕРЕВЕРНУТОГО ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ
ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ВУЗЕ*

Slobodiak S.I. / Слободяк С.И.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-071> 102

PHOTOGRAPHY AS A METHOD OF DEVELOPMENT OF THE ARTISTIC
AND CREATIVE ACTIVITY OF THE PRESCHOOL CHILDREN

*ФОТОМІСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ*

Povkh K.M. / Повх К.М., Litichenko O.D./Літіченко О.Д.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-090> 107

THE ROLE OF INDEPENDENT WORK IN THE TRAINING OF MEDICAL
STUDENTS AT THE DEPARTMENT OF INTERNAL MEDICINE

*РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ НА КАФЕДРІ
ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ*

Honcharuk L./Гончарук Л.М., Pidubna A./Піддубна А.А.

Andrushchak M./Андрущак М.О., Koval D./Коваль Д.Р., Yerechuk Y./Єречук Ю.В.

Innovative philosophical and historical perspective

Иновационные философские и исторические взгляды

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-031>

111

DIFFERENTIATION OF LOGICAL KNOWLEDGE AS THE BASIS OF ITS INTEGRATION

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ ЯК ОСНОВА ЙОГО ІНТЕГРАЦІЇ

Zuiev V.M. / Зуєв В.М., Svidlo T.M. / Свідло Т.М., Storozhyk M.I. / Сторожук М.І.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-057>

117

THE ROLE AND PLACE OF THE ALL-UKRAINIAN EXHIBITION-FORUM "UKRAINIAN BOOK IN THE ODESSA REGION" IN THE CULTURAL-EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE ODESSA NATIONAL SCIENTIFIC LIBRARY

РОЛЬ І МІСЦЕ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ВИСТАВКИ-ФОРУМУ «УКРАЇНСЬКА КНИГА НА ОДЕЩИНІ» У КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОДЕСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

Biriukova I.O. / Бірюкова І.О.

Innovations in philology and linguistics

Иновации в филологии и лингвистике

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit17-04-089>

126

PROLEGOMENA TO COMPILING A DICTIONARY ON BIOETHICS

ПРОЛЕГОМЕНИ УКЛАДАННЯ СЛОВНИКА З БІОЕТИКИ

Bilousova T.P. / Білоусова Т.П.

International periodic scientific journal

MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Heutiges Ingenieurwesen und
innovative Technologien

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
high impact factor (ICV: 98.95)

Issue №17

Part 4

October 2021

Development of the original layout - Sergeieva&Co
Articles published in the author's edition

Signed: October 30, 2021

Sergeieva&Co
Lußstr. 13
76227 Karlsruhe
e-mail: editor@moderntechno.de
site: www.moderntechno.de

With the support of International research
project SWorld
www.sworld.education

ISSN 2567-5273

17004

www.moderntechno.de

e-mail: editor@moderntechno.de